Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Dofinansowane przez Unię Europejską

- Zakres zmian -

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu” na lata 2023 - 2027

W brzmieniu przyjętym Uchwałą nr 1 Zarządu Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu” z dnia 15 grudnia 2025 r.

Uchwałą nr …. Zarządu Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu” z dnia ……..

Grudzień 2025 r.
Październik 2026 r.

Spis treści

ROZDZIAŁ I CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO 3
1.1 NAZWA LGD I FORMA PRAWNA 3
1.2 OPIS PROCESU TWORZENIA PARTNERSTWA 3
1.3 OPIS STRUKTURY LGD 4
1.4 SKŁAD ORGANU DECYZYJNEGO 5
1.5 ZWIĘZŁA CHARAKTERYSTYKA ROZWIĄZAŃ STOSOWANYCH W PROCESIE DECYZYJNYM 5
1.6 DOKUMENTY REGULUJĄCE FUNKCJONOWANIE LGD 6
ROZDZIAŁ II CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR 7
2.1 OPIS OBSZARU 7
2.2 MAPA OBSZARU OBJĘTEGO LSR 7
2.3 SPÓJNOŚĆ OBSZARU 8
ROZDZIAŁ III PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR 8
3.1 PRZEBIEG KONSULTACJI SPOŁECZNYCH PRZEPROWADZONYCH NA OBSZARZE OBJĘTYM LSR 8
3.2 PARTYCYPACYJNE METODY KONSULTACJI WYKORZYSTANE NA KAŻDYM KLUCZOWYM ETAPIE PRAC NAD OPRACOWANIEM LSR 11
3.3 WYNIKI PRZEPROWADZONEJ ANALIZY WNIOSKÓW Z KONSULTACJI 13
ROZDZIAŁ IV ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR 15
4.1 ANALIZA POTRZEB ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁÓW OBSZARU WDRAŻANIA LSR 16
4.1.1 DEMOGRAFIA 16
4.1.2 DZIAŁALNOŚĆ SEKTORA SPOŁECZNEGO, W TYM INTEGRACJA/ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO 20
4.1.3 PROBLEMY SPOŁECZNE, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM PROBLEMÓW UBÓSTWA I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO ORAZ SKALI TYCH ZJAWISK 23
4.1.4 PODEJŚCIE LGD DO KWESTII PRZESTRZEGANIA ZASADY RÓWNOŚCI SZANS I NIEDYSKRYMINACJI 25
4.2 ANALIZA POTRZEB ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁÓW OBSZARU WDRAŻANIA LSR 29
4.2.1 ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE/UKŁAD OSADNICZY Z UWZGLĘDNIENIEM PLANÓW ODNOWY 29
4.2.2 CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI/PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (W TYM PRZEDSIĘBIORCZOŚCI SPOŁECZNEJ), BRANŻ Z POTENCJAŁEM ROZWOJOWYM 29
4.2.3 RYNEK PRACY 31
4.2.4 DZIEDZICTWO KULTUROWE I HISTORYCZNE 35
4.2.5 OBSZARY ATRAKCYJNE TURYSTYCZNIE ORAZ WSKAZANIE POTENCJAŁU DLA ROZWOJU TURYSTYKI 35
4.2.6 OBSZARY WIEJSKIE, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM ROLNIKÓW, DOMOWNIKÓW ORAZ MIESZKAŃCÓW OBSZARÓW WIEJSKICH Z OBSZARÓW PO PGR 40
4.3 GRUPY DOCELOWE LSR 41
4.4 INNOWACYJNE ELEMENTY W KONTEKŚCIE LOKALNYM 43
4.5 WSPÓŁPRACA Z INNYMI PODMIOTAMI TERYTORIALNYMI 43
4.5.1 KLUCZOWE WSKAŹNIKI 43
ROZDZIAŁ V SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA 43
5.1 OPIS ZGODNOŚCI I KOMPLEMENTARNOŚCI Z INNYMI DOKUMENTAMI PLANISTYCZNYMI/STRATEGIAMI 43
5.2 OPIS SPOSOBU INTEGROWANIA RÓŻNYCH SEKTORÓW, PARTNERÓW, ZASOBÓW CZY BRANŻ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W CELU KOMPLEKSOWEJ REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ 46
ROZDZIAŁ VI CELE I WSKAŹNIKI 48
6.1 48
6.1 SPECYFIKACJA I OPIS CELÓW, PRZYPISANYCH IM PRZEDSIĘWZIĘĆ 48
6.2 PRZYPISANIE WSKAŹNIKÓW DO CELÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ 53
ROZDZIAŁ VII SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU 55
7.1 OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WEWNĘTRZNEJ ORGANIZACJI PRACY 55
7.2 SPOSÓB USTANAWIANIA I ZMIANY KRYTERIÓW WYBORU 56
7.3 INNOWACYJNOŚĆ LSR 56
7.4 INFORMACJA O REALIZACJI PROJEKTÓW GRANTOWYCH, OPERACJI WŁASNYCH, PROJEKTU PARTNERSKIEGO 57
ROZDZIAŁ VIII PLAN DZIAŁANIA 57
ROZDZIAŁ IX PLAN FINANSOWY LSR 58
ROZDZIAŁ X MONITORING I EWALUACJA 58
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY 63

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1 Nazwa LGD i forma prawna

Nazwa LGD: Stowarzyszenie „Poleska Dolina Bugu”, **Status prawny LGD:** stowarzyszenie, **Data rejestracji w Sądzie Rejestrowym:** 10 marca 2006 roku, **KRS: 0000252694**, **NIP:** 5651479443, **REGON:** 060124994

1.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa

Utworzenie Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu” zostało zainicjowane w 2005 r., w ramach Schematu I Pilotażowego Programu Leader + przez lokalnych liderów, którzy dostrzegli szansę rozwoju swojego regionu przez zaangażowanie społeczności wiejskich w działania na rzecz rozwoju zamieszkiwanych przez nie terenów. Program pilotażowy umożliwił powstanie partnerstwa obejmującego gminy: Włodawa, Hańsk i Wola Uhruska, które 10 marca 2006 r. uzyskało osobowość prawną i status prawny stowarzyszania. Ponadto Program umożliwił środowiskom lokalnym przeprowadzenie oceny możliwości rozwojowych terenów wiejskich i opracowanie na tej podstawie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW) dla ich obszaru.

Zdobyte doświadczenie w ramach Schematu I Pilotażowego Programu Leader + przyniosło konkretne efekty w okresie wdrażania Schematu II PPL+, w ramach którego LGD uzyskała wsparcie na wdrażanie ZSROW (z budżetem w kwocie 444 026,00 zł) oraz pobudzenie do współpracy partnerów lokalnych. W ramach udzielonego wsparcia LGD zrealizowała zaplanowany cel zdefiniowany w ZSROW, który zakładał wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych obszaru dla rozwoju jego funkcji turystycznych.

Aktywność stowarzyszenia, w zakresie kreowania rozwoju lokalnego z udziałem społeczności wiejskich została dostrzeżona i doceniona przez podmioty, dotychczas nie zaangażowane we wdrażanie inicjatywy Leader+. W 2008 roku LGD rozpoczęła konsultacje społeczne, którymi oprócz mieszkańców gmin członkowskich objęła mieszkańców gmin nie będących w partnerstwie, tj. Ruda–Huta, Hanna, Stary Brus i Wyryki. Efektem prowadzonych konsultacji było rozszerzenie w listopadzie 2008 roku działalności LGD, o obszar kolejnych czterech gmin: Ruda–Huta, Hanna, Stary Brus i Wyryki, natomiast w kwietniu 2015 r., do LGD dołączyło Miasto Włodawa, które również dostrzegło potencjał oddolnego podejścia Leader i wyraziło chęć realizacji rozwoju lokalnego z udziałem społeczności.

W latach 2007 - 2015 Stowarzyszenie działało na rzecz rozwoju obszaru LSR przez realizację Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, z budżetem całościowym w kwocie 6 517 458,84 zł. W omawianym okresie programowania Stowarzyszenie dofinansowało: 12 projektów z zakresu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej (w tym pozarolniczej) na łączną kwotę dotacji: 1 197 245,00 zł, 19 projektów z zakresu odnowy i rozwoju wsi na łączną kwotę dotacji: 1 768 934,87 zł, 102 projekty z zakresu Małych projektów na łączną kwotę dotacji: 1 859 891, 78 zł oraz zrealizowano 1 projekt współpracy w partnerstwie z sześcioma Lokalnymi Grupami Działania z woj. lubelskiego z zakresu odnowy i promocji dziedzictwa historyczno-kulturowego obszaru partnerskich LGD na kwotę 82 418,18 zł. Ponadto LGD prowadziła działania z zakresu aktywizacji na łączną kwotę 212 371,84 zł. W okresie 2007 - 2015 LGD stymulowało rozwój obszaru również za pomocą projektów własnych LGD, finansowanych ze źródeł zewnętrznych. Najważniejsze z nich to:

- „Grillowanie na polanie” dofinansowanie ze środków Fundacji Wspomagania Wsi w kwocie 9 600,00 zł. Projekt dotyczył budowy murowanego grilla w lokalnym centrum rekreacyjnym w Orchówku oraz przygotowania oferty rekreacyjno-gastronomicznej przez KGW w Orchówku.
- „Dbajmy o różnorodność biologiczną naszych miejscowości” – dofinansowany ze środków Fundacji Wspomagania Wsi w kwocie 8 920,00 zł, projekt dotyczył przeprowadzenia rekultywacji starego zaniedbanego stawu i zajęć edukacyjnych dla społeczności lokalnej.
- „Aktywność fizyczna – droga do zdrowia i sukcesu w życiu każdego człowieka – organizacja fitness clubu BODY PERFECT w Orchówku” dofinansowany ze środków Fundacji Wspomagania Wsi w kwocie 10 000,00 zł. Projekt realizowany w partnerstwie z Sołectwem Orchówek. Dotyczył organizacji fitness clubu dla lokalnej społeczności.
- „Smaki kuchni w Gminie Włodawa” współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet IX, Działanie 9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich (kwota dotacji 41 145,25 zł.) Projekt realizowany w partnerstwie z Gminą Włodawa i KGW. Dotyczył przeprowadzenia cyklu szkoleń z zakresu podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, dotacji z PROW i POKL oraz kuchni lokalnej, jak również organizacji cyklu warsztatów kulinarnych.

Ponadto LGD w 2012 roku zorganizowała konkurs grantowy pn. „Pomysł na miarę” dla mieszkańców swojego obszaru, na który przeznaczała z własnych środków kwotę 36 000,00 zł. Celem konkursu grantowego był rozwój obszarów wiejskich poprzez

aktywizację mieszkańców obszaru w zakresie ich samoorganizacji i integracji społecznej, kulturowej i zawodowej. Wsparcie uzyskało siedmiu grantobiorców na realizację oddolnych inicjatyw.
W ostatnim okresie programowania 2014 – 2020 Stowarzyszenie kontynuowało swoją działalność na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, kładąc większy nacisk na rozwój przedsiębiorczości, wspieranie tworzenia i utrzymania miejsc pracy, aktywizację organizacji społecznych oraz wspieranie grup defaworyzowanych. W tym okresie budżet wyjściowy na wdrażanie LSR na kwotę 5 700 000,00 zł, był trzykrotnie zwiększany, w związku z bonusami z tytułu sprawnego wdrażania LSR i finalnie wyniósł 8 734 000,00 zł. Pozwoliło to w jeszcze w większym stopniu wpłynąć na zrównoważony rozwój lokalny, oparty na harmonijnym rozwoju gospodarczym, społecznym oraz ekologicznym. Cele strategiczne realizowane w tym okresie określały pożądany kierunek podejmowanych przedsięwzięć, zgodny z potrzebami lokalnej społeczności. Wsparcie w kwocie blisko 5 000 000,00 zł skierowane zostało na rozwój przedsiębiorczości (powstało 47 nowych przedsiębiorstw, 8 firm objęto wsparciem na rozwój istniejących przedsiębiorstw). Wzmocniony został potencjał turystyczno – rekreacyjny obszaru przez budowę 54 obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej służącej mieszkańcom i turystom. Zrealizowano 4 projekty partnerskie, w tym 1 międzynarodowy, nakierowane na wzmocnienie potencjału turystycznego obszaru, promocję lokalnego dziedzictwa kulturowo – przyrodniczego, poprawę jakości życia na terenie LSR oraz podniesienie wiedzy uczestników i podmiotów zaangażowanych we współpracę. Nawiązano współpracę z LAG Bura z Chorwacji i LAG Leader Oeste z Portugali. Pozwoliło to na zwiększenie zdolności do wspólnego działania na szczeblu lokalnym oraz ponadnarodowym oraz na zwiększenie międzynarodowego charakteru działań stowarzyszenia, kierowanych do lokalnej społeczności – poprzez wymianę dobrych praktyk, wiedzy i doświadczenia. Duży nacisk położono na aktywizację społeczności lokalnej, przez realizację działań włączających lokalną społeczność w działania proekologiczne związane z ochroną środowiska zapobiegające zmianom klimatycznym. Ponadto świadczono wysokiej jakości doradztwo w biurze LGD oraz organizowano spotkania aktywizujące dla mieszkańców w zakresie realizacji LSR oraz możliwości uzyskania wsparcia finansowego.
Realizując swoje działania, LGD za priorytet stawia aktywizację i integrację społeczności lokalnej obszaru, jako gwarancję trwałości Lokalnego Partnerstwa (LGD). Wspólną cechą wszystkich członków stowarzyszenia jest troska o harmonijny rozwój obszaru LGD, przekładający się na wzrost poziomu życia mieszkańców obszaru. Stowarzyszenie od momentu zainicjowania w 2005 r., nieustannie rozwija swój potencjał społeczny oraz wiedzę i doświadczenie w oparciu o kapitał społeczny swojego obszaru w sposób inkluzywny niedyskryminujący dla jakichkolwiek grup i potrzeb społecznych.
Aby pogłębić zaangażowanie lokalnej społeczności i zachęcić mieszkańców do udziału we wdrażaniu LSR, stowarzyszenie będzie podtrzymywać i rozwijać zaangażowanie społeczne, podjęte w ramach partnerstwa, w tym przygotowanie bieżącej LSR. Angażowanie mieszkańców w zarządzanie własnym rozwojem, stanowi kluczowy cel aktywizacji i komunikacji z lokalną społecznością. Mieszkańcy, którzy przyczyniają się do rozwoju LSR, przyczyniają się również do rozwoju partnerstwa przez swoje dalsze zaangażowanie. Podejście to pozwoli rozwijać wspólną wizję i cele rozwoju obszaru, wzmacniając w zamian uznanie społeczne, zaangażowanie i poczucie odpowiedzialności za LSR i LGD.

1.3 Opis struktury LGD

LGD Stowarzyszenie „Poleska Dolina Bugu" jest partnerstwem trójsektorowym. Rozwój partnerstwa oraz tworzenie strategii oparty jest na włączaniu nowych grup interesów środowisk społeczno - gospodarczych oraz innych grup istotnych dla wdrażania LSR i mieszkańców. Stowarzyszenie realizuje swoje cele i obowiązki na zasadzie inkluzywności, solidarności i współpracy za pomocą organów stowarzyszenia: Walnego Zebrania Członków, Zarządu Stowarzyszenia, Komisji Rewizyjnej oraz Rady Stowarzyszenia wg. przypisanych im kompetencji.
Stowarzyszenie na dzień 26.05.2023 r. liczy 80 członków, spośród których 74 ma siedzibę bądź zamieszkuje obszar objęty LSR. W skład LGD wchodzi 10 podmiotów reprezentujących sektor publiczny. Są to gminy: Włodawa, Hańsk, Hanna, Stary Brus, Ruda - Huta, Wola Uhruska, Wyryki, Miasto Włodawa, 2 instytucje kultury (GOK w Hańsku, Gminna Biblioteka Publiczna w Starym Brusie).
Sektor społeczny reprezentuje 11 stowarzyszeń, których głównym profilem działalności jest wspieranie grup potrzebujących, wykluczonych społecznie, wyrównywanie szans życiowych mieszkańców, sport i edukacja, integracja, kultura, podejmowanie inicjatyw lokalnych oraz rozwój turystyczny obszaru. Są to: Poleskie Towarzystwo Medialne, Stowarzyszenie "Tradycja i Nowoczesność", Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu we Włodawie, Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich Gminy Włodawa, Stowarzyszenie Klub Żeglarski "WEGA", Stowarzyszenie Miłośników Gminy Ruda-Huta, Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Hańskiej, Stowarzyszenie na Rzecz Edukacji i Rozwoju Gminy Włodawa, Stowarzyszenie Twórców Kultury Nadbużańskiej im. J. Kalinowskiego, Stowarzyszenie Zespół Pieśni i Tańca "Kresowiak", Towarzystwo Popularyzacji Piękna Polesia. W gronie członków LGD znajdują się także OSP w Hannie oraz Parafia Prawosławna w Horostycie. Najliczniejszą grupę sektora społecznego stanowią mieszkańcy reprezentujący – 35 osób. Sektor gospodarczy reprezentowany jest przez 22 podmioty

o różnym profilu działalności i rolników oraz Cech Rzemiosł i Przedsiębiorczości we Włodawie. Od daty powołania, Stowarzyszenie sukcesywnie rozszerza swój skład pozyskując nowych Członków. Skład grupy jest różnorodny i reprezentatywny dla lokalnej społeczności. W jej skład wchodzą kobiety i mężczyźni, osoby 50+, seniorzy, osoby młode do 35 lat, przedsiębiorcy i rolnicy, przedstawiciele organizacji samorządowych i pozarządowych oraz mieszkańcy. **Dostęp do udziału w partnerstwie jest i pozostanie otwarty oraz niedyskryminujący dla wszystkich zainteresowanych osób i podmiotów bez względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.**

1.4 Skład organu decyzyjnego

Rada jest organem decyzyjnym, do którego wyłącznej kompetencji należy wybór operacji do dofinansowania, zgodnych z Lokalną Strategią Rozwoju oraz ustalanie kwoty wsparcia.
Rada składa się z osób zamieszkałych albo posiadających siedzibę na terenie gmin tworzących obszar LGD Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu". W skład Rady wchodzi od 8 do 11 członków (w tym Przewodniczący, dwóch Wiceprzewodniczących i Sekretarz Rady), wybieranych przez Walne Zebranie Członków spośród członków Stowarzyszenia i odwoływanych także przez Walne Zebranie Członków).
Funkcje członków Rady ~~organu decyzyjnego~~ pełnione są ~~osobiście (~~w przypadku osób fizycznych ~~przez te osoby~~ osobiście, w przypadku osób prawnych, przez organ uprawniony do reprezentowania tej osoby prawnej lub ~~/~~ osoby umocowane do uczestniczenia w pracach Rady).
Skład Rady zapewnienia brak dominacji pojedynczej grupy interesu. Ta kwestia jest każdorazowo szczegółowo badana przy wyborze członków do Rady Stowarzyszenia. W składzie organu decyzyjnego ~~znajdują się~~ mogą znajdować się przedstawiciele sektora gospodarczego, publicznego i społecznego. W składzie Rady żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Parytet ten musi zostać zachowany każdorazowo na etapie głosowania nad wyborem operacji.
Rada podlega procedurze wyłączeń od udziału w dokonywaniu oceny i wyboru operacji w razie zaistnienia powiązania z wnioskodawcą. Dla przykładu Członek Rady nie może także brać udziału w pracach i głosowaniach dotyczących złożonego przez niego projektu. Gwarantem ograniczenia dominacji jakiejkolwiek grupy interesu w organie decyzyjnym są odpowiednie przepisy Regulaminu Rady. Prowadzony jest także Rejestr Interesów Członków Rady w celu bieżącej weryfikacji grup interesu, powiązań między członkami Rady i wnioskodawcami.
Przyjęte rozwiązania stosowane w procesie decyzyjny gwarantują: wybór operacji w sposób przejrzysty i bezstronny, jawność procesu wyboru, uwzględniają sytuacje szczególne oraz sposób ich rozwiązania (np. równa ilość punktów, rozbieżność w ocenie), możliwość odwołania wnioskodawców od decyzji Rady oraz wybór operacji najbardziej istotnych z punktu realizacji celów LSR i grup w niekorzystnej sytuacji poprzez zastosowanie kryteriów premiujących.

1.5 Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Władzami Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu" są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Rada, wybierane przez Walne Zebranie Członków.
Najwyższą władzą Stowarzyszenia jest Walne Zebranie Członków. Jest to organ nadrzędny nad wszelkimi działaniami LGD. Podejmuje uchwały w najistotniejszych sprawach dotyczących Stowarzyszenia. Posiada również prawo m.in. do powoływania i odwoływania wszystkich organów w przypadku, gdy zaistnieją uzasadnione powody. W LGD obowiązuje rozdział funkcji pomiędzy poszczególnymi organami, w tym rozdzielenie funkcji decyzyjnej (organ decyzyjny: Rada) od zarządczej (Zarząd) i kontrolnej (Komisja Rewizyjna).
Zarząd działa w imieniu Stowarzyszenia, realizując cele statutowe, kieruje całokształtem działalności Stowarzyszenia (na podstawie uchwał WZC), a także reprezentuje Stowarzyszenie i kieruje jego bieżącą działalnością.
Rada to organ decyzyjny Stowarzyszenia, do którego kompetencji należy przede wszystkim: dokonywanie oceny projektów oraz wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR.
Komisja Rewizyjna kontroluje działalność Stowarzyszenia, ze szczególnym uwzględnieniem działalności finansowej, a także dokonywanie oceny pracy Zarządu.
~~Zapewnieniu obsługi biurowej i merytorycznej organów Stowarzyszenia służy Biuro Stowarzyszenia.~~ Biuro jest jednostką administracyjną Stowarzyszenia, kieruje pracami organizacyjnymi i bieżącymi. Biuro działa w oparciu o Regulamin Biura określający zadania, strukturę i zasady jego funkcjonowania. Pracą Biura kieruje powołany przez Zarząd Dyrektor Biura. ~~Czynności z zakresu prowadzenia księgowości stowarzyszenia wykonuje uprawniony księgowy.~~

~~Kompetencje organu decyzyjnego są podnoszone w ramach systemu szkoleń w zakresie zapisów LSR i procedowania. Dodatkowo przewidziano funkcję Sekretarza Rady, jako osoby nadzorującej poprawność przebiegu procesu oceny i wyboru operacji.~~

1.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Kwestie formalno-prawne funkcjonowania LGD określają dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia wskazane w zestawieniu.

TABELA 1 FORMALNO-PRAWNE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA LGD

Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie	Sposób uchwalania i aktualizacji
Statut LGD	Statut LGD zawiera regulacje prawne zgodnie z ustawą prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą RLKS, wskazuje organ nadzoru, określa kompetencje i reprezentatywność organu decyzyjnego LGD, wskazuje organ odpowiedzialny za uchwalanie i aktualizację LSR oraz kryteriów wyboru operacji.	Uchwała WZC LGD Zasady aktualizacji: opracowanie projektu zmian / przedłożenie do zaopiniowania i podjęcia przez WZC Lokalne Kryteria Wyboru przed Uchwałą WZC są konsultowane z lokalną społecznością
Regulamin Walnego Zebrania Członków	Zasady zwoływania, organizacji, protokołowania WZC.	
Regulamin Zarządu	Zasady zwoływania Zarządu, protokołowania posiedzeń oraz podział zadań pomiędzy członków Zarządu.	
Regulamin Komisji Rewizyjnej	Zasady zwoływania organizacji, protokołowania posiedzeń komisji, zasady prowadzenia działań kontrolnych.	
Regulamin Rady	Zasady zwoływania, organizacji, protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, rozwiązania dotyczące wyłączenia członka organu z oceny, uregulowania dotyczące rejestru interesów, zasady zabezpieczenia bezstronności organu decyzyjnego	
Lokalne Kryteria Wyboru operacji / grantobiorców	Katalog kryteriów wyboru operacji / grantobiorców	
Procedura ustalania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji	Określenie sposobu ustalania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji	
Procedura ustalania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru grantobiorców	Określenie sposobu ustalania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru grantobiorców	
Lokalna Strategia Rozwoju	Dokument wskazuje cele i kierunki rozwoju obszaru objętego strategią	Uchwała WZC w przypadku przyjęcia LSR Uchwała WZC lub Zarządu w zależności od zakresu aktualizacji LSR Zasady aktualizacji: opracowanie projektu zmiany/ konsultacje społeczne (jeżeli dotyczy)/ przedłożenie do zaopiniowania i podjęcia przez Zarząd lub WZC.
Regulamin Biura LGD wraz z procedurą naboru pracowników i opisem stanowisk pracy	Zasady funkcjonowania biura LGD, zatrudniania i wynagradzania pracowników, minimalne wymagania stawiane kandydatom do pracy, zasady prowadzenia naboru pracowników, zakres obowiązków pracowników, uprawnienia Dyrektora Biura i pozostałych pracowników,	Uchwała Zarządu LGD Zasady aktualizacji: opracowanie projektu zmian / przedłożenie do zaopiniowania

Regulamin doradztwa świadczonego przez Biuro LGD	Zasady świadczenia bezpłatnego doradztwa dla mieszkańców LSR	i podjęcia przez Zarząd
Procedura wyboru i oceny operacji	Zasady organizowania i prowadzenia naborów operacji, zasady oceny i wyboru operacji, zasady odwołania wnioskodawców od oceny Rady.	
Procedura wyboru i oceny grantobiorców	Zasady organizowania i prowadzenia konkursów na wybór grantobiorców, zasady oceny i wyboru grantobiorców, zasady odwołania grantobiorców od oceny Rady.	
Polityka rachunkowości	Zasady finansowe, według których prowadzone są księgi rachunkowe stowarzyszenia.	
Polityka Bezpieczeństwa	Zasady przetwarzania danych osobowych będących w dyspozycji LGD zgodnie z RODO	
Plan komunikacji z lokalną społecznością	Strategia komunikacji LGD, która określa warunki aktywnego i ciągłego uczestnictwa lokalnej społeczności w bieżącym wdrażaniu lokalnej strategii rozwoju oraz budowaniu potencjału kapitału społecznego na obszarze LSR.	

Źródło: opracowanie własne

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1 Opis obszaru

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Poleska Dolina Bugu" obejmuje obszar określony granicami administracyjnymi ośmiu gmin, w tym siedmiu z powiatu włodawskiego (Hanna, Hańsk, Stary Brus, gmina miejska Włodawa, gmina wiejska Włodawa, Wola Uhruska, Wyryki) i jednej z powiatu chełmskiego (Ruda - Huta), położonych na terenie województwa lubelskiego. Według danych GUS na 31.12.2020 r., obszar jest zamieszkały przez **36 767 mieszkańców** oraz ma **powierzchnię 1 196 km²**. Cały obszar LSR jest spójny przestrzennie w kontekście geograficznym z uwagi na fakt, że gminy wchodzą w skład LGD graniczą ze sobą, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar.

TABELA 2 DANE IDENTYFIKACYJNE GMIN TWORZĄCYCH LOKALNĄ GRUPĘ DZIAŁANIA ,,POLESKA DOLINA BUGU''

Nazwa Gminy	Powiat	Typ gminy	Powierzchnia w km²	Ludność [osoba]
miasto Włodawa	włodawski	miejska	18	12534
gmina Włodawa	włodawski	wiejska	245	5779
Ruda-Huta	chełmski	wiejska	112	4255
Wola Uhruska	włodawski	wiejska	154	3705
Hańsk	włodawski	wiejska	176	3559
Hanna	włodawski	wiejska	139	2638
Wyryki	włodawski	wiejska	220	2364
Stary Brus	włodawski	wiejska	132	1933
LGD Poleska Dolina Bugu			**1 196**	**36767**

Źródło: opracowanie własne

Obszar działania LGD „Poleska Dolina Bugu" jest spójnym pod względem przestrzennym, kulturowym, historycznym, społecznym i gospodarczym.

2.2 Mapa obszaru objętego LSR

RYSUNEK 1 OBSZAR LSR.

Mapa nr 1. Obszar LGD Poleska Dolina Bugu

2.3 Spójność obszaru

Obszar LSR tworzy jednorodne, spójne społecznie i funkcjonalnie terytorium. Charakteryzuje się wspólnymi walorami przyrodniczymi, wspólną historią, kulturą i tradycją oraz wspólnymi potrzebami.

Spójność przestrzenna - gminy wchodzące w skład LGD ,,Poleska Dolina Bugu'' pod względem obszarowym tworzą jedną całość, sąsiadują bezpośrednio ze sobą oraz położone są we wschodniej części województwa lubelskiego, w powiecie włodawski oraz chełmskim.

Spójność geograficzna - położenie w strefie przygranicznej (Białoruś, Ukraina), położenie wszystkich gmin wchodzących w skład LGD na terenie Pojezierza Łęczyńsko - Włodawskiego, w Międzynarodowym Rezerwacie Biosfery UNESCO „Polesie Zachodnie".

Spójność historyczno-kulturowa – rejon trzech kultur. Gminy położone są na obszarze, na którym łączyły się i ścierały różne narody i religie, a tym samym różne kultury. Ziemię tę zamieszkiwali Polacy, Ukraińcy, Białorusini, Żydzi i Niemcy. Ślady ich obecności można odnaleźć również dzisiaj. Kulturowo jest to obszar, na którym występują podobne zwyczaje i tradycje związane z dziedzictwem kresowym i wielokulturowością. Występują tu wspólne korzenie mieszkańców oraz podobne doświadczenia historyczne. Mieszkańcy zamieszkujący obszar LGD cechują się szacunkiem do dziedzictwa kulturowego tego terenu. Najbardziej charakterystyczną cechą, jednocześnie spójną dla obszaru, jest występowanie obiektów o dużej wartości historycznej i kulturowej. Najcenniejszymi zabytkami są obiekty sakralne, założenia dworskie i folwarczne oraz układy urbanistyczne. Obszar cechuje się ponadto charakterystyczną zabudową wiejską (domy z bogatymi zdobieniami zewnętrznymi oraz zachowanymi budynkami gospodarczymi: stodołami, spichlerzami, itp.)

Spójność przyrodnicza - bardzo dobrze rozwinięty system obszarów chronionych świadczący o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych obszaru LSR (liczne rezerwaty, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary NATURA 2000), gęsta sieć wód powierzchniowych, dolina Bugu, specyficzny klimat – duże nasłonecznienie.

Spójność społeczno - gospodarcza - brak przemysłu, niski poziom przedsiębiorczości, wysoki wskaźnik bezrobocia, zbliżony poziom rozwoju infrastruktury transportowej, niska gęstość zaludnienia, ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji, niekorzystna struktura wiekowa mieszkańców, podobieństwo gmin pod względem ludnościowym i obszarowym.

Spójność funkcjonalna - obszar atrakcyjny turystycznie, o jednorodnym typie kompleksu walorów i jednakowej randze tych walorów, mająca swe potencjalne warunki rozwoju – turystyki.

Spójność w zakresie wspólnych problemów i wyzwań – mieszkańcy obszaru LSR odczuwają podobne problemy, koncentrujące się głównie wokół: dostępu do rynku pracy, infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, oferty kulturalnej, dostępności, wykluczenia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, ludzi młodych do 25 roku życia i seniorów.

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

3.1 Przebieg konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR

Sposób zaangażowania zainteresowanych stron w opracowanie strategii.

LSR została opracowana przez Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie „Poleska Dolina Bugu" ze społecznością lokalną w trybie oddolnego partnerskiego działania. Proces tworzenia LSR opierał się przede wszystkim o metody i narzędzia partycypacji społecznej. Wykorzystano również pogłębione analizy i ekspertyzy statystyczne w części diagnostycznej LSR. Największy nacisk w procesie opracowywania LSR położony został na włączenie społeczności lokalnej, ponieważ najwyższy poziom partycypacji i pełne partnerstwo następuje wówczas, gdy społeczność lokalna ma realny wpływ na proces decyzyjny. Włączanie mieszkańców do współdecydowania, a zatem – uruchamianie partycypacji społecznej w planowaniu LSR stanowiło niezbędny warunek do prawidłowego sformułowania głównych obszarów wsparcia strategicznego, natomiast w przyszłości pozwoli osiągnąć określone w procesie partycypacyjnym cele.

Strategia ma charakter „otwarty" na społeczną dyskusję – w okresie jej monitorowania i wdrażania poszczególne jej elementy mogą ulegać aktualizacji. Aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju prowadzona będzie z użyciem procedur partycypacyjnych.

Wieloletnie doświadczenie LGD i dotychczasowa współpraca ułatwiła zaangażowanie przedstawicieli różnych środowisk. LGD współpracuje z wieloma NGO, przedsiębiorcami oraz wszystkimi samorządami na terenie LSR. Powoduje to, że są oni w sposób stały zaangażowani w realizację celów LSR, a przygotowywanie nowej LSR jest kolejnym obszarem współpracy. Jednak, aby poszerzyć krąg podmiotów współpracujących z LGD użyto w czasie przygotowywania strategii szeregu działań partycypacyjnych. Na etapie początkowym informowano mieszkańców o realizowanych działaniach poprzez ogłoszenia na stronie internetowej LGD i partnerskich gmin, mediach społecznościowych, tablicach ogłoszeń w sołectwach oraz w urzędach gmin i GOK, a także kierowano bezpośrednie zaproszenia do sołtysów. Podjęte działania zapewniły dotarcie do jak największego grona zainteresowanych udziałem w procesie tworzenia LSR. Kluczowe było zaangażowanie członków LGD, zespołu roboczego ds. LSR, podmiotów współpracujących, które w swoich środowiskach aktywnie wspierały rozpowszechnienie informacji o planowanych konsultacjach.

Zaangażowane strony/podmioty

W opracowanie LSR zaangażowali się przedstawiciele organizacji pozarządowych (w tym: KGW, OSP), których głównym profilem działalności jest wspieranie grup potrzebujących, wykluczonych społecznie, wyrównywanie szans życiowych mieszkańców, sport i edukacja, integracja, kultura, podejmowanie inicjatyw lokalnych oraz rozwój turystyczny obszaru. Kolejnymi zaangażowanymi grupami byli rolnicy, przedsiębiorcy, osoby zainteresowane zakładaniem działalności gospodarczej i agroturystycznej. W opracowanie LSR włączyli się również przedstawiciele samorządów i instytucji kultury oraz sołtysi. Do współpracy zaangażowali się lokalni liderzy i działacze społeczni, którzy w środowisku LSR stanowią ważny głos mieszkańców. Należy ocenić, że uczestnicy i partnerzy działań partycypacyjnych stanowią odpowiednią reprezentację dla obszaru i społeczności wiejskiej.

Metody i narzędzia angażowania zainteresowanych stron oraz dane z konsultacji

W ramach spotkań pierwszego etapu wypracowano opisy i wartościowanie potencjałów i potrzeb, w tym w obszarach takich jak innowacyjność, cyfryzacja, środowisko i klimat, zmiany (starzenie się społeczeństwa i wyludnianie), partnerstwo w realizacji LSR. Wypracowane wnioski posłużyły do prac nad LSR. W ramach spotkań, w każdej gminie odbyła się dyskusja nad słabymi i mocnymi stronami obszaru oraz szansami i zagrożeniami. Omówiono potrzeby i potencjały. Analizując wyniki warsztatu, widzimy, że mieszkańcom niełatwo wskazać innowacyjne elementy rozwojowe w swoim otoczeniu. Mieszkańcy wskazują jako innowacyjne elementy infrastruktury kultury np. nowoczesne obiekty kulturalne (kino) czy sportowe, rozwój infrastruktury OZE, niektóre produkty turystyczne oraz niespotykane gdzie indziej efekty działania lokalnych stowarzyszeń czy społeczności w tym produkty lokalne.

Zauważalny jest wzrost poziomu świadomości o potrzebie ochrony środowiska i klimatu. Wzrasta poziom odpowiedzialnego użytkowania dóbr w kontekście wytwarzania odpadów. Większość gospodarstw segreguje odpady, kompostuje odpady biologiczne i jest zainteresowana instalacją systemów wytwarzania zielonej energii. Zauważalny jest też postęp w zwiększeniu otwartości na inwestycje OZE takie jak wiatraki czy farmy fotowoltaiczne. Niestety wszędzie wskazywany jest problem z infrastrukturą elektroenergetyczną, która jest nieprzystosowana do odbioru dużej ilości zielonej energii. Postępuje cyfryzacja, zwiększa się zasięg szybkiego Internetu. Dostęp do szybkiego Internetu może wesprzeć rozwój gospodarczy, który jest na stosunkowo niskim poziomie. Mieszkańcy wskazują na niskie zarobki, przy jednoczesnym niskim poziomie gospodarki lokalnej. Mimo ogólnie słabo rozwiniętego sektora przedsiębiorstw następuje stały wzrost przedsiębiorczości. W tym można upatrywać szansy na wykorzystanie zasobów oraz rozwój lokalny.

Wyludnianie się obszaru będzie trudne do zatrzymania, niekorzystne zmiany demograficzne dotykają w szczególności ludzi młodych. Potencjał społeczny jest wysoki, a zaangażowanie społeczne różnorodne. Współpraca pokoleń oraz rozwój lokalnej przedsiębiorczości może mieć pozytywny wpływ na zmiany demograficzne. Jednak nie należy przeceniać wielkości wpływu środków LGD na lokalny rynek. Koszty życia znacząco wzrosły, a wynagrodzenia nieznacznie rosną lub wręcz są niezmienne.

Dużo słabsze jest poczucie stabilności zawodowej, powszechny jest problem ze zdobyciem własnego mieszkania. Ponadto młodzi ludzie mają większe oczekiwania wobec jakości życia swojego i swoich potomków, są odważniejsi w dążeniu do własnego rozwoju, w tym do relokacji w dążeniu za poprawą warunków swojego życia. Dlatego decydują się na mniejszą liczbę dzieci i przeprowadzają do dużych miast, do stolicy, na zachód kraju lub za granicę do krajów o silniejszej gospodarce i lepszych usługach publicznych. Na pewno należy wspierać osoby, które chcą podjąć samozatrudnienie – niezależnie od ich wieku.

Mieszkańcy zdają się w dużym stopniu kultywować tradycje wspólnoty lokalnej. Wskazują, że wybuch pandemii COVID-19 na początku 2020 roku doprowadził do nakazanej społecznej izolacji i negatywnych daleko idących konsekwencji w sferze życia społeczno - kulturalnego. Brakuje przedsięwzięć opartych na partnerstwach – poza partnerstwem jakim samym w sobie jest funkcjonująca na tym obszarze Lokalna Grupa Działania. Odpowiedzią mogą być przedsięwzięcia realizowane w ramach inteligentnych wiosek oraz działania nakierowane na wzmocnienie tożsamości lokalnej, ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego obszaru, wsparte doradztwem i zewnętrznym dofinansowaniem.

W ramach prowadzonych badań ankietowych pozyskano informacje nt. osób / grup społecznych, które należy wspierać. Najwięcej wskazań uzyskały grupy takie jak: przedsiębiorcy chcący stworzyć nowe miejsca pracy oraz ci którzy chcą rozwinąć swoje firmy. Na kolejnych miejscach wskazano osoby chcące założyć działalność gospodarcza i agroturystyczną. Poza sektorem przedsiębiorczości wskazano osoby młode do 25 roku życia. Koresponduje to z wynikami warsztatu SWOT gdzie wskazano wciąż zbyt wysokie bezrobocie i niewielką ilość miejsc pracy, szczególnie tych dobrze płatnych i umożliwiających rozwój. Uczestnicy upatrują zmiany tej sytuacji w rozwoju przedsiębiorczości i agroturystyki. Analiza statystyczna wskazuje na dużą migrację osób młodych, a warsztat SWOT także wskazuje na brak perspektyw dla młodych ludzi poza nielicznymi gospodarstwami rolnymi, gdzie może wystąpić następstwo pokoleniowe. Szansą dla ludzi młodych - i nie tylko młodych - jest zakładanie własnej działalności gospodarczej. Analiza statystyczna wskazuje na wzrost liczby zarejestrowanych działalności gospodarczych, jednak duża ich część działa tylko sezonowo. Warsztat SWOT wskazał na duże możliwości rozwoju działalności gospodarczej w oparciu o walory turystyczne i kulturowe regionu. Także dotychczasowe doświadczenie LGD wskazuje, że to głównie młodzi ludzie ubiegali się o dofinansowanie działalności gospodarczej. Warto zaznaczyć, że seniorzy i osoby 50+ otrzymały łącznie wiele wskazań a diagnoza ostrzega nas o starzeniu się społeczeństwa.

Najmniej wskazań otrzymały grupy, które do tej pory nie były objęte szczególnym wsparciem przez LGD, ponieważ nie znalazły się w katalogu grup defaworyzowanych w ramach LSR na okres programowania 2014-2020. Są to osoby ubogie wspierane przez pomoc społeczną, oraz osoby borykające się z problemami psychicznymi. Warsztat SWOT potwierdził, że lokalna społeczność dostrzega problemy tych grup, w tym również problemy osób niepełnosprawnych. Jednak wsparcie innych ośrodków, szczególnie gminnych ośrodków pomocy społecznej, powiatowych ośrodków wsparcia sprawia, iż ograniczone środki na realizację LSR należy według respondentów skierować do innych grup.

Respondenci pytani o obszary interwencji na jakie należy w szczególności skierować uwagę i wysiłek przy realizacji LSR wskazują priorytety. Najwięcej respondentów wskazało na poszukiwanie sposobów dostarczania usług dla lokalnych społeczności, w czasie dyskusji na spotkaniach oraz podczas kolejnych etapów partycypacji wskazano, że mieszkańcy oczekują zwiększenia dostępności usług zdrowego wypoczynku, rekreacji i turystyki oraz dostrzegają potrzebę wzmocnienia sektora usług dla starzejącego się społeczeństwa. Potwierdzają to kolejne zakresy wskazane w ankiecie, które dotyczą pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych oraz rozwoju zielonej gospodarki. Mieszkańcy upatrują możliwości zmian w rozwoju gospodarczym obszaru, a jego głównym atutem jest potencjał turystyczny i kulturowy. Analiza statystyczna wskazuje na starzenie się społeczeństwa i powolne wyludnianie obszaru LSR. Warsztaty i dane z gmin dodatkowo pokazują problem samotnych osób starszych, o których ze względu na konieczność wyjazdu za pracą nie mogą zaopiekować się najbliżsi. Warsztat SWOT wskazuje z kolei na rozwijającą się szybko infrastrukturę informatyczną związaną z szybkim Internetem światłowodowym. Daje to nowe możliwości świadczenie usług zdalnie co może wpływać na zainteresowanie obszarem LSR grup osób, które do tej pory musiały pracować stacjonarnie. Warsztat wskazał na szansę jaką jest osiedlanie się takich osób na stałe lub na długie pobyty wakacyjne gdzie możliwy jest efekt przedłużania sezonu wakacyjnego poprzez pozostawanie tych osób na terenie LSR przez długi czas.

Respondenci poproszeni o wskazanie najistotniejszych wydatków wskazują kilka kierunków. Może to świadczyć o tym, że widzą potrzeby w bardzo wielu dziedzinach. Najwięcej wskazań (26,7%) uzyskało wsparcie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej obszaru LSR. Respondenci widzą dalszą potrzebę inwestycji w infrastrukturę wspierającą turystykę oraz zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców obszaru LSR. Na drugim miejscu znalazła się potrzeba promocji obszaru, dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki (15,00%). Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych znalazło się na trzecim miejscu wśród najpilniejszych potrzeb. Nieco mniej (13,7%) wskazało na konieczność finansowania aktywności społecznej mieszkańców (zaangażowania w sprawy lokalne). I znowu widzimy konkretny kierunek zmian oczekiwany przez

mieszkańców, rozwój gospodarczy poprzez rozwój turystyki, inwestycje w infrastrukturę turystyki i rekreacji oraz kulturę. W trakcie warsztatów w gminach zwrócono uwagę na prężnie działające KGW i OSP oraz inne stowarzyszenia w regionie. Aktywne NGO wymagają wsparcia finansowego, organizacyjnego oraz szkoleń i doradztwa. Analiza statystyczna wskazuje na powstawanie nowych organizacji, natomiast widoczny jest efekt obostrzeń pandemicznych, które wyłączyły aktywność NGO i wytrąciły je z dotychczasowej dynamiki. Potrzebne jest wsparcie poprzez nowe impulsy w postaci chociażby projektów i dotacji. Jako ciekawostkę można zauważyć niewielką liczbę wskazań na wzmocnienie infrastruktury i działań sprzyjających powstawaniu Smart Village – inteligentnych wiosek. Dyskusja podczas warsztatu wskazuje na niewielką znajomość tematu. Ze względu na fakt, iż może to być kluczowy sposób finansowania obszarów wiejskich w kolejnej perspektywie, zalecane jest kontynuowanie działań informacyjnych oraz proponowanie działań pilotażowych.

3.2 Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR

Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu" to dokument, który został opracowany metodą partycypacyjną w oparciu o wyniki badań własnych i ewaluacji, z włączeniem mieszkańców obszaru do wszystkich etapów prac nad LSR. Aby dowiedzieć się jak mieszkańcy definiują najpilniejsze potrzeby poszczególnych gmin, jaka jest ich opinia o aktualnych problemach i trudnościach, jakich efektów spodziewają się po wdrożeniu Lokalnej Strategii Rozwoju zostały przeprowadzone konsultacje społeczne. Konsultacje społeczne skierowane były do mieszkańców, w tym przedstawicieli wszystkich sektorów zainteresowanych realizacją LSR. Wszystkie zgłaszane opinie były rozpatrywane na równych zasadach, działania podejmowane w ramach konsultacji miały charakter jawny. Informowanie o konsultacjach (zapraszanie do udziału) odbywało się z odpowiednim wyprzedzeniem. Informacja o konsultacjach społecznych była umieszczona na stronie internetowej LGD w zakładce dedykowanej „Konsultacje LSR 2023-2027", na stronach internetowych urzędów gmin oraz miasta, w mediach społecznościowych oraz na tablicach ogłoszeń. Oprócz harmonogramu spotkań ze społecznością lokalną w zakładce zamieszczano materiały informacyjne na temat wsparcia w ramach PS WPR, ankiety, fiszki projektowe, bieżące efekty prac nad strategią z możliwością zgłaszania uwag. Informacje w zakładce „ Konsultacje LSR 2023 - 2027" były na bieżąco aktualizowane i uzupełniane w miarę postępu prac nad opracowaniem strategii. Informacje ze strony internetowej przekazywane były również za pośrednictwem portalu społecznościowego „Facebook". Strona była prowadzona, aby zagwarantować jak najszerszy udział lokalnej społeczności w procesie tworzenia strategii i jej realizacji. Umożliwiło to udział w tworzeniu nowej strategii osobom pracującym oraz młodym czy niepełnosprawnym, które z różnych przyczyn nie mogły wziąć udziału w spotkaniach w gminach czy w biurze LGD osobiście.

Trzy posiedzenia zespołu roboczego (w ramach kluczowych prac nad LSR) miały charakter otwarty dla lokalnej społeczności w celu zapewnienia jak najszerszego udziału społeczeństwa w opracowanie LSR. Informacja o możliwości udziału w pracach zespołu była podawana do publicznej wiadomości za pośrednictwem strony internetowej LGD.

Opracowanie LSR podzielono na 2 etapy, w każdym z nich uwzględnione zostały środki komunikacji elektronicznej. Etap kluczowy dotyczył wypracowania analizy potrzeb i potencjału LSR oraz formułowania celów i przedsięwzięć LSR. Podjęte działania dostarczyły w sposób partycypacyjny informacji niezbędnych do przygotowania LSR.

ETAP 1 Charakterystyka LGD oraz obszaru LSR – do scharakteryzowania LGD oraz obszaru LGD wykorzystano pogłębione analizy i ekspertyzy statystyczne. Na tym etapie oparto się na analizie i syntezie danych zastanych (desk research) i ewaluacyjnych (dotyczących LSR na lata 2016-2021), statystycznych oraz historycznych w zakresie charakterystyki obszaru LSR.

Analiza potrzeb i potencjału obszaru LSR – etap kluczowy – zdefiniowano potencjał oraz potrzeby rozwojowe w poszczególnych obszarach tematycznych na podstawie analizy mocnych i słabych stron obszaru objętego LSR oraz zidentyfikowanych dla niego szans i zagrożeń. Określono grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR, ich problemów oraz przedsięwzięć, których mogą być oni adresatami. Powyższe zagadnienia zostały wypracowane z uwzględnieniem kluczowych komponentów: innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych oraz partnerstwa w realizacji LSR.

Zastosowano poniższe metody partycypacyjne:

1. Spotkania otwarte z mieszkańcami (czerwiec 2022) zostały prowadzone w formie warsztatowej. Zorganizowano łącznie 8 spotkań, po jednym spotkaniu w każdej gminie członkowskiej LSR. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele środowisk samorządowych, organizacji społecznych, przedsiębiorcy, rolnicy oraz mieszkańcy. Podczas spotkań przeprowadzono **badanie ankietowe**, w którym uczestnicy zostali poproszeni o zaproponowanie: grup zagrożonych wykluczeniem lub w trudnej sytuacji (jakie powinno się wspierać w ramach LSR), kierunków działań strategii oraz sposobu rozdysponowania budżetu LSR. Zaznaczono też plan dalszych działań partycypacyjnych na kolejnych etapach przygotowania nowej LSR oraz zaproszono

mieszkańców do włączenia się w proces przygotowania LSR. Przedstawiono również wyniki ewaluacji oraz analizy desk research. Mieszkańcy dokonali własnej oceny potencjału obszaru oraz jego potrzeb. Następnie przy wsparciu eksperta przeprowadzono analizę SWOT, określono grupy szczególnie istotne z punktu widzenia LSR oraz zaproponowano możliwe działania w ramach LSR. (Liczba uczestników: 95, źródło weryfikacji: listy obecności, dokumentacja fotograficzna).

2. Badanie ankietowe (maj, czerwiec 2022) – przeprowadzono anonimową ankietę internetową z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej skierowaną do mieszkańców obszaru LSR. Link do ankiety został rozpowszechniony za pośrednictwem strony internetowej LGD, profilu LGD na Facebooku, wiadomości e-mail, a także za pośrednictwem stron internetowych urzędów gmin. Badanie dotyczyło: określenia przez respondentów warunków i jakości życia na obszarze działania LGD, określenia obszarów wsparcia, znajomości LGD oraz jej działalności. Badanie zostało przeprowadzone równolegle z ewaluacją LSR Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu" za okres 2016-2021 i zgodnie z rekomendacjami MRiRW jego wyniki posłużyły w procesie przygotowania LSR. (Liczba uczestników: 224, źródło weryfikacji: raport ewaluacyjny).

3. Punkt konsultacyjny – w Biurze LGD od maja 2022 r. funkcjonował Punkt konsultacyjny otwarty w godzinach 8.00 – 16.00 dla wszystkich mieszkańców obszaru. Punkt był obsługiwany przez pracowników Biura. W punkcie przyjmowano uwagi, wnioski i postulaty dotyczące opracowywanej LSR. Udzielano również informacji na temat stanu prac nad strategią oraz informowano o terminach spotkań – zachęcając do włączenia się w konsultacje. Interesariusze mieli możliwość przesyłania swoich uwag, wniosków, postulatów za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej (poczta e-mail, komunikator internetowy). Punkt konsultacyjny zapewniał również udział w opracowaniu LSR społeczności wykluczonej cyfrowo. Możliwe było złożenie ankiet w formie papierowej lub wniesienie uwag w formie ustnej. Aby umożliwić udział wszystkich zainteresowanych mieszkańców w procesie opracowania strategii, w szczególności dla osób ograniczeniem czasowym, jak np. młodzi rodzice, osoby pracujące, w Biurze LGD odbywały się konsultacje indywidualne w czasie dodatkowo wyznaczonych dyżurów Punktu konsultacyjnego w godzinach 16.00 – 18.00.

4. Formularz głosów i opinii mieszkańców w formie ankiety internetowej był dodatkowym narzędziem wspierającym proces partycypacji społecznej. Umożliwił on mieszkańcom włączenie się w opracowywanie LSR poprzez wskazanie grup osób, które powinny być wspierane w ramach LSR oraz obszarów wsparcia. Dodatkowo respondenci za pośrednictwem formularza mieli możliwość przekazania swoich uwag, wniosków i sugestii. Link do formularza był dostępny na stronie internetowej LGD, urzędów gmin oraz na profilu w mediach społecznościowych. (Liczba uczestników: 76, źródło weryfikacji: rejestr odpowiedzi na stronie internetowej).

5. Zespół roboczy (styczeń – maj 2023) został powołany w celu koordynacji działań w ramach procesu opracowywania dokumentu Strategii oraz usystematyzowania zebranych danych w ramach partycypacji, wypracowania kluczowych elementów LSR. Otwarty nabór do zespołu został zainicjowany w listopadzie 2022 r. Ogłoszenie o naborze do zespołu roboczego zostało podane do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD oraz na tablicach ogłoszeń. Do prac w zespole zgłosiło się łącznie 20 osób, które reprezentowały różne środowiska gmin członkowskich LGD (samorządy, OSP, NGO, przedsiębiorcy, sołtysi, KGW, PUP). Zespół stanowiący grupę reprezentatywną dla lokalnej społeczności spotykał się w celu uporządkowania, analizy i syntezy wszystkich danych zebranych metodami ilościowymi podczas tego etapu pracy nad LSR. Na tej podstawie grupa robocza przy wsparciu eksperta usystematyzowała/wypracowała ostateczną analizę SWOT. Wyniki prac na tym etapie stanowiły podstawę do rozpoczęcia etapu formułowania celów, przedsięwzięć oraz wskaźników.

Cele i przedsięwzięcia LSR – etap kluczowy - zdefiniowano i opisano cele oraz przedsięwzięcia w kontekście zebranych dotychczas informacji o potrzebach i potencjale obszaru. Dobór celów i przedsięwzięć uwzględnił kluczowe komponenty w postaci: innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu oraz zmian demograficznych.

Zastosowano poniższe metody partycypacyjne:

1. Punkt konsultacyjny – w kolejnym kluczowym etapie pracy nad LSR w Biurze LGD niezmiennie funkcjonował na tych samych zasadach, co w pierwszym etapie. Pracownicy Biura przyjmowali uwagi, wnioski i postulaty dotyczące opracowywanej LSR. Na tym etapie dotyczyły one głównie celów i planowanych przedsięwzięć oraz podziału środków finansowych. Interesariusze mieli możliwość przesyłania swoich propozycji celów i przedsięwzięć oraz podziału budżetu również za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej (poczta e-mail, komunikator internetowy).

2. Warsztaty przyszłościowe (marzec 2023) zostały przeprowadzone w celu wypracowania koncepcji celów na podstawie dotychczas zebranych danych, w tym z uwzględnieniem propozycji celów zgłoszonych przez mieszkańców za pośrednictwem Punktu konsultacyjnego. Zaproszenie do udziału w warsztatach przyszłościowych zostało podane do publicznej wiadomości na stronach internetowych LGD, gmin, w mediach społecznościowych oraz na tablicach ogłoszeń. Uczestnikami byli lokalni liderzy, przedsiębiorcy, rolnicy oraz mieszkańcy z obszaru objętego LSR. Spotkanie zostało przeprowadzone także w formule on-line poprzez umożliwienie transmisji na żywo z prowadzonych warsztatów oraz możliwość zabierania głosu poprzez chat.

Dodatkową metodą zastosowaną podczas warsztatów były **fiszki projektowe,** za pomocą których zbierano pomysły na realizację działań grantowych kierowanych m. in. do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, seniorów i osób młodych. Dyskusji poddano sposób wykorzystania budżetu LSR oraz wysokość wsparcia poszczególnych obszarów tematycznych/planowanych, przedsięwzięć. (Liczba uczestników: 16, źródło weryfikacji: lista obecności, dokumentacja fotograficzna).

3. Konsultacje społeczne (marzec 2023) – przeprowadzono dodatkowe spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami oraz konsultacje internetowe w celu w umożliwienia jak najszerszej grupie mieszkańców składania propozycji celów i przedsięwzięć oraz wypowiedzenia się na temat budżetu LSR i proponowanego wsparcia. Dzięki przeprowadzonym konsultacjom uzupełniono projekt celów i przedsięwzięć, przeanalizowano budżet LSR wypracowany podczas warsztatów przyszłościowych. (Liczba uczestników: 25, źródło weryfikacji: lista obecności, dokumentacja fotograficzna).

4. Zespół roboczy (maj 2023) - spotkał się w celu uporządkowania/usystematyzowania celów i przedsięwzięć LSR wypracowanych w procesie partycypacyjnym, a także przyporządkowania działań realizujących te cele i przedsięwzięcia oraz wskaźników ich pomiaru. Członkowie zespołu jako lokalni liderzy byli reprezentantami szerszej grupy społecznej, stanowili „kanał komunikacyjny" w wymianie informacji ze społecznością lokalną a LGD oraz inicjowali aktywność mieszkańców do składania propozycji celów i przedsięwzięć. Sformułowane cele i przedsięwzięcia zostały poddane internetowym konsultacjom społecznym. (Liczba uczestników: 12, źródło weryfikacji: lista obecności, dokumentacja fotograficzna).

ETAP 2 <u>Budżet LSR / Monitoring i ewaluacja LSR / Spójność, komplementarność i synergia LSR / zasady wyboru i oceny operacji</u>

Zespół roboczy w ramach II etapu prac nad LSR zbierał się wielokrotnie i pracował nad uporządkowaniem zebranych w trakcie spotkań informacji. Podsumowano prowadzoną ankietyzację i zgłoszone uwagi. Określono budżet LSR oraz Plan działania na podstawie wniosków z analizy SWOT i danych uzyskanych ze spotkań z mieszkańcami oraz celów i przedsięwzięć, w tym dostępnych form wsparcia. Budżet w rozbiciu na cele i przedsięwzięcia oraz planowaną wysokość wsparcia na poszczególne działania został poddany internetowym konsultacjom społecznym. Wypracowano również zasady monitoringu i ewaluacji. Materiałem bazowym była procedura monitoringu i ewaluacji LSR na okres programowania 2014-2020 oraz wnioski z ewaluacji LSR na lata 2014-2020. Z raportu wynika, że bieżące monitorowanie wskaźników oraz budżetu LSR pozwoliło Lokalnej Grupie Działania osiągnąć wymagany poziom wskaźników oraz wydatkować blisko 100% budżetu strategii. W procesie tym istotną rolę odegrał Zarząd, nadzorujący pracę Biura. Do sprawnego wydatkowania środków pod koniec wdrażania strategii przyczyniły się również właściwie dobrane i realizowane przez stowarzyszenie działania informacyjno – promocyjne, w tym świadczone doradztwo. W ewaluacji wskazano dalszą potrzebę przeprowadzania ewaluacji on-going (w trakcie), by mieć możliwość reagowania na pojawiające się problemy. Wniosek ten został uwzględniony w procedurze monitoringu i ewaluacji. Zespół roboczy przygotował także na bazie obecnie obowiązujących procedur zasady wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami oraz wskaźnikami w tym wymaganiami PS WPR. Propozycje powyższych zapisów zostały poddane konsultacjom społecznym, do których można było zgłaszać wnioski, sugestie oraz uwagi.

W ostatnim etapie pracy nad LSR grupa robocza wspólnie z ekspertem dokonała analizy dotychczas opracowanego zakresu dokumentu LSR pod kątem spójności, komplementarności i synergii strategii a następnie wypracowała ostateczną wersję dokumentu zgodną z wymaganiami regulaminu konkursu o wybór LSR.

3.3 Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

Konsultacje społeczne pozwoliły na określenie najważniejszych problemów obszaru, jak również pozwoliły na wskazanie grup zagrożonych wykluczeniem i w niekorzystnej sytuacji. Za największe problemy uznano te, które dotyczą starzejącego się społeczeństwa, wykluczenia osób starszych, wykluczenia komunikacyjnego i cyfrowego, malejącej aktywności społecznej, niewystarczającej oferty spędzania wolnego czasu, niewystarczającego wykorzystania potencjału przyrodniczo - kulturowego obszaru oraz problemy z infrastrukturą publiczną. Wskazywano niewielką ilość atrakcyjnych miejsc pracy, niewystarczający stopnień wsparcia turystyki, rekreacji, ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego na terenie LGD. W kontekście tych problemów określono grupy, do których kierowane będzie wsparcie. W wyniku badania stwierdzono, że wsparciem w największym stopniu należy objąć przedsiębiorców, osoby zamierzające założyć działalność gospodarczą, rolników z małych gospodarstw rolnych, osoby poszukujące pracy, ludzi młodych, seniorów, kobiety oraz organizacje pozarządowe i lokalnych liderów.

Analiza przyjęcia lub odrzucenia wniosków z konsultacji

Na bieżąco analizowano wszystkie zgłaszane wnioski, sugestie oraz uwagi w ramach konsultacji LSR. Część uwag o nazbyt szczegółowym charakterze, sugestie, których uwzględnienie mogłoby wypaczyć sens LSR oraz propozycje nielogiczne lub motywowane interesem partykularnym nie zostały uwzględnione w LSR. Jednak jeśli dany postulat był wynikiem konsensusu wszystkich zainteresowanych podmiotów - został uwzględniony w LSR. Wszystkie zgłoszone uwagi i wnioski zostały przeanalizowane i rozpatrzone pod kątem możliwości uwzględnienia proponowanych treści w LSR przez zespół roboczy.

Kroki planowane aby podtrzymać zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR

Największym wsparciem przy wypracowaniu założeń LSR byli członkowie zespołu roboczego. Są to reprezentanci różnych sektorów i różnych interesów społecznych, wszystkich cechuje zaangażowanie w sprawy lokalne. Osoby te są rozpoznawalne ze względu na zaangażowanie społeczne wśród lokalnej społeczności. Ich rola polegała też na komunikacji z lokalnymi środowiskiem przez co miały one jeszcze większy wpływ na kształt LSR. Planuje się zaangażować członków zespołu w ramach grup konsultacyjnych przy wdrażaniu LSR. Dzięki temu osoby z różnych środowisk będą miały duży wpływ na realizację i ewentualne zmiany LSR. Ponadto działania animujące będą skierowane na integrację środowiska wokół realizacji celów LSR, promocję oferty LSR oraz kojarzenie partnerstw.

Animowanie związane z realizacją LSR, ma na celu ułatwienie kontaktu między zainteresowanymi podmiotami, zapewnienie przepływu informacji, w tym o obszarze LSR, LGD, ogłaszanych konkursach i działaniach realizowanych w ramach LSR, a także o efektach realizacji LSR oraz wspierania potencjalnych wnioskodawców i beneficjentów w przygotowaniu i realizacji operacji. Animowanie ma również na celu utrzymać zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR, pozwoli to rozwijać wspólną wizję i cele rozwoju obszaru, wzmacniając w zamian uznanie społeczne, zaangażowanie i poczucie odpowiedzialności za LSR i LGD. Oprócz działań informacyjno – szkoleniowo – doradczych, planuje się utworzenie bazy dobrych praktyk realizowanych projektów/inicjatyw na obszarze LSR, udział w wydarzeniach o charakterze promocyjnym związanych z obszarem LSR, konkursy dla lokalnej społeczności. Dodatkowo, LGD przewiduje w ramach wdrażania LSR zachęcanie do współpracy i zgłaszania nowych inicjatyw/pomysłów przez mieszkańców za pośrednictwem interaktywnego formularza on - line.

Ponadto LGD planuje wesprzeć grupy zaangażowane w inicjowanie koncepcji inteligentnej wsi. Zaplanowano także spotkania z lokalnym sektorem organizacji pozarządowych – stowarzyszeniami, fundacjami. Spotkania te mają na celu animowanie oddolnych inicjatyw, poznanie pomysłów i propozycji podmiotów biorących udział w spotkaniach na temat projektów, które mogłyby zostać zrealizowane w ramach LSR i poza LSR.

LGD podejmie również dodatkowe działania **w celu wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR.** Każdy podmiot w LGD ma do odegrania inną rolę, ale wszystkie one muszą ze sobą współpracować i podejmować właściwe decyzje w celu harmonijnego rozwoju stowarzyszenia i obszaru LSR. Statut stowarzyszenia od momentu rejestracji LGD w KRS przewiduje kadencyjność wszystkich organów, zastrzega najważniejsze kwestie decyzji Walnego Zebrania Członków - pogląd (głos) każdego z członków LGD ma taką samą wagę w sprawach najistotniejszych dla stowarzyszenia. Statut daje także szerokie uprawnienia członkom stowarzyszenia m.in. zwołania walnego zebrania na wniosek 1/3 ogółu członków, możliwość składania wniosków dotyczących działalności stowarzyszenia, udziału we wszystkich wydarzeniach organizowanych przez LGD. Statut wymaga też od wszystkich członków propagowania celów stowarzyszenia i aktywnego uczestnictwa w ich realizacji. W celu wzmocnienia partnerskiej współpracy wewnątrz stowarzyszenia, LGD będzie stosować zasadę **„zarządzania przez partycypację jako metodę motywacji członków LGD".** Zasada ta zakłada włączenie członków LGD w proces podejmowania decyzji, organizowania, motywowania i kontroli przez angażowanie członków LGD z różnych poziomów/organów organizacji w spotkania tematyczne, poświęcone nowym inicjatywom i projektom, np. w formie grup konsultacyjnych, aktywizowania do zgłaszania propozycji i inicjatyw przez członków LGD zarówno w zakresie funkcjonowania LGD, wdrażania LSR oraz innych istotnych dla lokalnej społeczności. Możliwość współdecydowania wpłynie na podniesienie zadowolenia, a dzielenie odpowiedzialności motywuje do współpracy i pogłębia partnerstwo. ~~Większy nacisk położony zostanie na **komunikację nieformalną** – założenie e-grupy na Facebooku dedykowanej wszystkim członkom stowarzyszenia w celu dyskusji, zgłaszania inicjatyw, wymiany opinii m.in. nt. planowanych działań, wydarzeń na obszarze LSR oraz szybkiej komunikacji między wszystkimi członkami LGD.~~

LGD przewiduje również działania mające na celu zwiększenia zainteresowania projektami partnerskimi poszukiwanie i kojarzenie partnerów, którzy będą mogliby realizować operacje w partnerstwie. Działania te będą realizowane przez animowanie podmiotów z obszaru objętego LSR do współpracy, wspieranie realizacji projektów partnerskich przez kojarzenie partnerów – wykorzystanie doświadczenia i kontaktów LGD oraz ich finansowanie. Na stronie internetowej LGD zostanie utworzone forum poszukiwania parterów, na którym publikowane będą informacje podmiotów na temat ich inicjatyw czy

o poszukiwaniu przez nich partnera do projektu. Zachętą do nawiązywania współpracy i działania przez podmioty z obszaru LGD w partnerstwie jest także premiowanie operacji realizowanych w partnerstwie w ramach lokalnych kryteriów wyboru. Premiowane będą takie typy projektów, których partnerstwo nie jest jedyną formą realizacji i mogłyby być realizowane bez udziału partnera, zakładają jednak jego znaczący udział z uwagi na podniesienie efektywności i skuteczności projektu, np. projekty grantowe. Przewiduje się spotkania szkoleniowo – aktywizujące, w trakcie których wspierane będzie kojarzenie partnerów. Niezależnie od powyższego należy podkreślić, że rozwój partnerstw/projektów partnerskich w ramach Interwencji Leader wymaga szerokiej współpracy wszystkich LGD na poziomie krajowym i międzynarodowym. Dlatego też będziemy dążyć do współpracy z innymi LGD w celu wypracowania wspólnych mechanizmów wsparcia potencjalnych partnerstw na poziomie krajowym i międzynarodowym.

Niniejsza „Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027" ma pozytywny wpływ na realizację zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz jest zgodna z prawami i wolnościami "Karty Praw Podstawowych UE" i "Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych". Realizowana będzie zgodnie z "Wytycznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027", poprzez:

- **działania antydyskryminacyjne** – Działania umożliwiające wszystkim osobom sprawiedliwe i pełne uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia, bez względu na przesłanki tj. płeć, rasa, w tym kolor skóry oraz cechy genetyczne, pochodzenie etniczne, w tym język, przynależność do mniejszości narodowej, urodzenie oraz pochodzenie społeczne, majątek, religię, światopogląd, w tym przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, niepełnosprawność, wiek, orientacja seksualna.
- **dostępności** – Dostęp do wytworzonych w ramach realizacji LSR produktów i usług będzie otwarty, tzn. nie będą stosowane żadne kryteria dyskryminujące w ramach „Lokalnych Kryteriów Wyboru". Produkty i usługi, wytworzone w ramach LSR będą dostępne dla wszystkich osób.
- **koncepcji uniwersalnego projektowania** – Stosowany będzie standard informacyjno-promocyjny - .Wytworzone w ramach realizacji „Strategii" dokumenty elektroniczne będą wykonane zgodnie ze standardem cyfrowym (WCAG). Warstwa językowa będzie dostosowana do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami, tj.: stosowanie prostej składni, unikanie skrótów i związków frazeologicznych itd.

Rolę animatora innowacji przyjmie Lokalna Grupa Działania. W LSR zawarto definicję innowacji, projekty obejmujące rozwiązania innowacyjne zgodne z definicją będą premiowane przez odpowiednie kryterium na etapie wyboru i oceny operacji w ramach LSR. Przedsięwzięcie w jakim oczekiwane będzie stosowanie innowacyjnych rozwiązań to: Przedsięwzięcie **1.1, 2.1 LSR.** Definicję innowacyjności opisano w Rozdziale 7.3 Strategii. LSR przewiduje działania animujące do wdrożenia innowacji. LGD jako animator innowacji, przed każdym konkursem będzie prowadzić szkolenia dla potencjalnych beneficjentów związane z prezentowaniem definicji innowacji, pokazywaniem dobrych praktyk związanych z innowacją w sektorze, którego dotyczą wymienione wyżej przedsięwzięcia.

Dzięki wsparciu innowacyjnych operacji w sektorze wypoczynku, rekreacji i turystyki wzmocniona zostanie konkurencyjność turystyczna obszaru LSR w stosunku do sąsiednich regionów. Efektem będzie wzrost ilości turystów, wykorzystania miejscowych atrakcji oraz infrastruktury. Wsparcie innowacyjnych rozwiązań w obszarze srebrnej gospodarki przyniesie poprawę życia seniorów na terenie LGD w sposób skuteczniejszy i wydajniejszy niż obecne alternatywy.

Animowanie i informowanie o działaniach na rzecz grup w niekorzystnej sytuacji.

W LSR przewidziano wsparcie dla kobiet, rolników z małych gospodarstw, osób poszukujących pracy. Także w tym obszarze LGD będzie animatorem działań i koordynatorem informowania. Do wszystkich grup zastosowane będą nieco inne kanały informowania, tak aby przekaz i sposób dotarcia z informacją był adekwatny do danej grupy. Jednym z kanałów komunikacji będzie współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy, tak aby informacja o ofercie trafiała do kobiet, osób poszukujących pracy. Ponadto używane będą kanały informacji takie jak do innych grup. Komunikacja z rolnikami z małych gospodarstw jest trudniejsza, ze względu na fakt, że jest to duża grupa i z natury zdecentralizowana. Przekaz o możliwym wsparciu szczególnie dla osób zainteresowanych rozwinięciem lub założeniem działalności agroturystycznej i zagród edukacyjnych kierowany będzie za pośrednictwem urzędów gmin, ~~sołtysów, Powiatowego Biura ARiMR~~ oraz za pośrednictwem tablic informacyjnych w sołectwach. Przekaz bardziej wyselekcjonowany i bezpośredni będzie się odbywał przez pośrednictwo współpracujących z LGD liderów społeczników czy sołtysów, najczęściej znają oni ludzi, zainteresowanych wsparciem i mogą bezpośrednio do nich dotrzeć**.** Do wszystkich grup kierowana będzie informacja i zaproszenie za pomocą ogłoszeń parafialnych - pomoże to, w dotarciu do szerokiego grona odbiorców w tym osób wykluczonych cyfrowo. Poza tym na stronach LGD i w social mediach, urzędów gmin i współpracujących partnerów przekazywana będzie informacja o dostępnych formach wsparcia.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

4.1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR

4.1.1 Demografia

Na koniec 2021 r. liczba ludności obszaru LSR wyniosła 36 262 była o -9 % niższa niż w 2016r.

WYKRES 1 ŁĄCZNA LICZBA LUDNOŚCI NA OBSZARZE LSR W LATACH 2016 – 2021

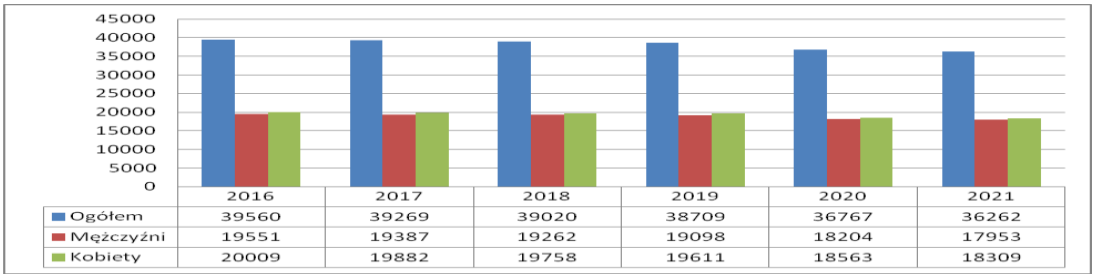

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

TABELA 3 LICZBA LUDNOŚCI NA OBSZARZE LSR W LATACH 2016 – 2021

obszar LSR	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana
Ruda-Huta	4 617	4 551	4 531	4 502	4 255	4 192	-9%
Włodawa miasto	13 415	13 350	13 220	13 066	12 534	12 364	-8%
Hanna	2 957	2 941	2 905	2 844	2 638	2 573	-13%
Hańsk	3 774	3 766	3 750	3 697	3 559	3 497	-7%
Stary Brus	2 121	2 113	2 103	2 097	1 933	1 881	-11%
Włodawa	6 094	6 058	6 059	6 089	5 779	5 753	-6%
Wola Uhruska	3 947	3 878	3 879	3 848	3 705	3 659	-7%
Wyryki	2 635	2 612	2 573	2 566	2 364	2 343	-11%
obszar LSR suma	**39 560**	**39 269**	**39 020**	**38 709**	**36 767**	**36 262**	**-8%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Analizując strukturę mieszkańców pod względem płci, w roku 2021 obszar LSR zamieszkiwało 18 309 kobiet (50,49% populacji ogółem). Nie w każdej z gmin należących do LGD liczba kobiet przewyższa liczbę mężczyzn w ogólnej populacji, choć to zjawisko jest charakterystyczne dla struktury ludności całego województwa lubelskiego i kraju. W gminach Ruda - Huta, Hanna, Hańsk, Stary Brus, Wyryki udział kobiet w strukturze mieszkańców nie przekracza 50%. Najwyższa różnica występowała na terenie Miasta Włodawa, gdzie ilość kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców stanowiła 52,35 %.

Średnia gęstość zaludnienia na terenie obszaru LSR w latach 2016-2021 zmniejszyła się o 8,14% i wynosiła w 2021 roku 104 osoby na 1 km^2 i jest niższa od średniej krajowej, ale znacznie wyższa od średniej dla województwa. Wskaźnik gęstości zaludnienia w województwie lubelskim w roku 2021 wynosił 81 osób na 1 km^2 a dla Polski wynosił 121 osoby na 1 km2. Obraz jest zaburzony przez wejście miasta Włodawa do wyliczenia, jeśli weźmiemy pod uwagę jedynie obszar wiejski to gęstość zaludnienia wynosi zaledwie 21 osób na 1km^2 w 2021 roku.

WYKRES 2 ŚREDNIA GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA NA TERENIE OBSZARU LSR NA TLE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

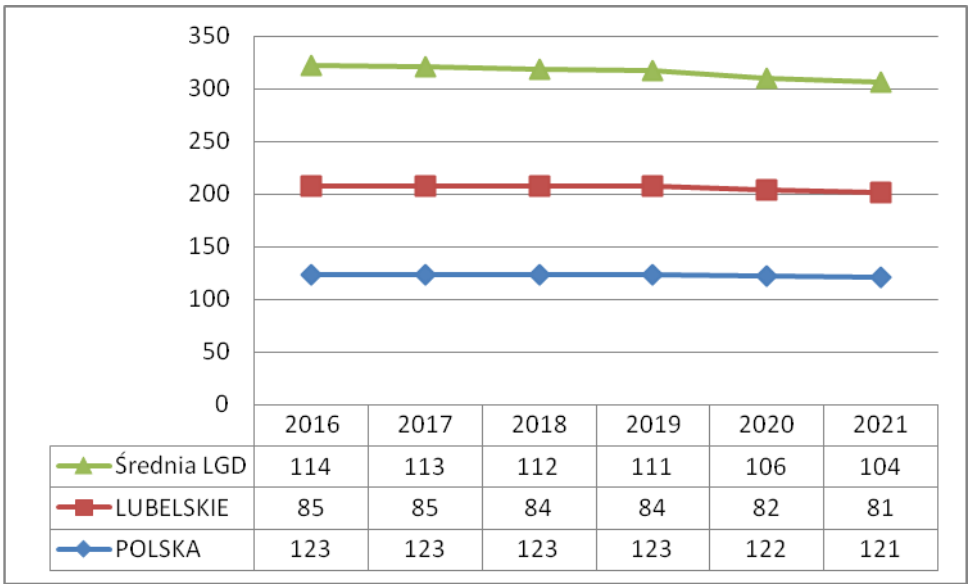

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Średnia LGD	114	113	112	111	106	104
LUBELSKIE	85	85	84	84	82	81
POLSKA	123	123	123	123	122	121

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Najwyższą gęstością zaludnienia na obszarze LSR w całym analizowanym okresie cechowało się Miasto Włodawa. Najniższa gęstość zaludnienia występuje w Gminie Wyryki. Wynosi ona 11 osób na 1 km^2. Wysoką gęstością zaludnienia charakteryzuje się również Gmina Ruda - Huta, w roku 2021 wartość wskaźnika wynosiła 37 osób na 1 km^2. W największym stopniu gęstość zaludnienia na przestrzeni lat 2016-2020 zmniejszyła się w Gminie Hanna (spadek o -14,29%) oraz w Gminie Stary Brus (spadek o -12,50 %).

TABELA 4 LUDNOŚĆ NA 1 KM2 W POSZCZEGÓLNYCH JST OBSZARU LSR W LATACH 2016 - 2021

obszar LSR	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana
Ruda-Huta	41	41	40	40	38	37	-9,76%
Włodawa miasto	747	743	736	727	697	688	-7,90%
Hanna	21	21	21	20	19	18	-14,29%
Hańsk	21	21	21	21	20	20	-4,76%
Stary Brus	16	16	16	16	15	14	-12,50%
Włodawa	25	25	25	25	24	23	-8,00%
Wola Uhruska	26	25	25	25	24	24	-7,69%
Wyryki	12	12	12	12	11	11	-8,33%
Razem LGD	114	113	112	111	106	104	-8,14%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Struktura mieszkańców obszaru LSR w podziale na ekonomiczne grupy wieku obejmuje trzy główne grupy: ludność wieku przedprodukcyjnym (do 17 roku życia), w wieku produkcyjnym oraz wieku poprodukcyjnym. Analiza danych w za rok 2021 w układzie procentowym, wskazującym udział poszczególnych grup ekonomicznej mieszkańców w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru LSR. Analiza pokazuje, iż struktura ta jest zbliżona do średniej wojewódzkiej. Dominującą grupą mieszkańców są osoby w wieku produkcyjnym. Na terenie obszaru LSR, podobnie jak na terenie całego województwa lubelskiego występują niekorzystne relacje w zakresie niskiego udziału liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym względem udziału liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w liczbie mieszkańców ogółem.

WYKRES 3 LUDNOŚĆ WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU OBSZARU LSR NA TLE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2021 ROKU [W %]

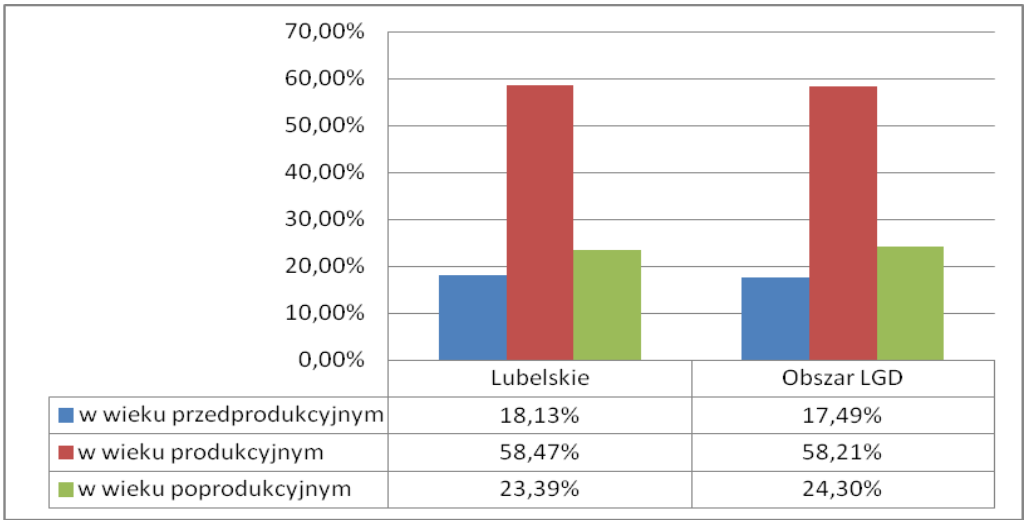

	Lubelskie	Obszar LGD
w wieku przedprodukcyjnym	18,13%	17,49%
w wieku produkcyjnym	58,47%	58,21%
w wieku poprodukcyjnym	23,39%	24,30%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

W odniesieniu do struktury ludności wg ekonomicznych grup wieku, we wszystkich gminach należących do obszaru LSR liczba mieszkańców wieku przedprodukcyjnym jest niższa od liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Oznacza to, iż na całym obszarze LSR postępuje proces starzenia się mieszkańców.

WYKRES 4 UDZIAŁ LUDNOŚCI WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W % LUDNOŚCI W 2021 R. W POSZCZEGÓLNYCH JST OBSZARU LSR

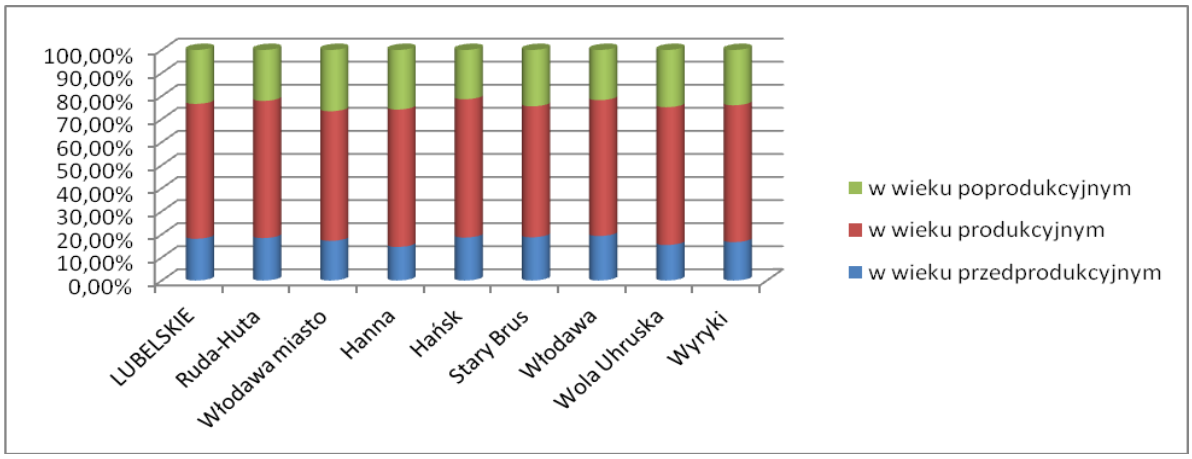

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

TABELA 5 LUDNOŚĆ W WIEKU NIEPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM - ŚREDNIA OBSZARU LSR NA TLE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO 31.12.2021

Nazwa obszaru	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
LUBELSKIE	69,3
Ruda-Huta	71,0
Włodawa miasto	68,1
Hanna	77,9
Hańsk	67,8
Stary Brus	66,8
Włodawa	76,1
Wola Uhruska	69,8
Wyryki	67,3
obszar LSR - średnia	68,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Analiza wskaźnika ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminach tworzących LSR wskazuje, że wartość jest nieznacznie mniejsza niż średnia wojewódzka, ale wyższa niż 50% średniej wojewódzkiej i wynosi 68,4 (średnia województwa lubelskiego to 69,3).

Sytuacja demograficzna na obszarze LSR kształtowana jest również przez migracje. Saldo migracji to różnica między liczbą zameldowań a wymeldowań. W analizowanym okresie – lata 2016-2021 – wartość wskaźnika saldo migracji ogółem na 1000 ludności na obszarze LSR przyjmowała wartości ujemne, kolejno w -2,88 w 2016r., -5,40 w 2017r., -3,09 w 2018r., -2,36 w 2019 r. oraz -4,51 w 2020 ,w 2021 roku -6,29.

WYKRES 5 MIGRACJA SALDO NA OBSZARZE LSR W LATACH 2016 – 2021

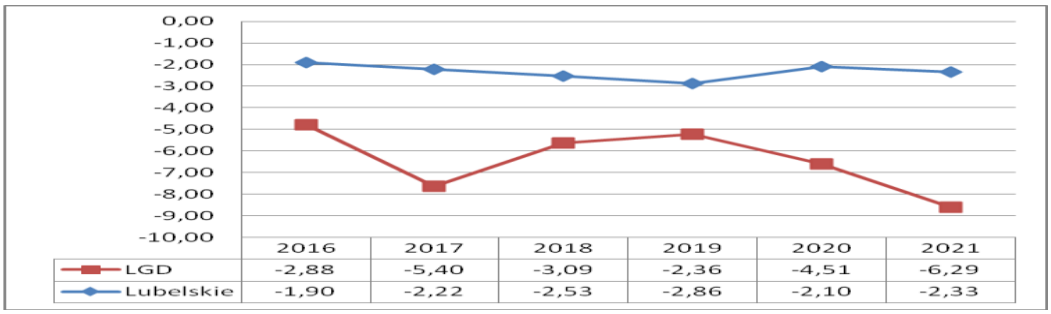

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS – BANK DANYCH LOKALNYCH

TABELA 6 SALDO MIGRACJI OGÓŁEM NA 1000 MIESZKAŃCÓW - ŚREDNIA DLA OBSZARU LSR NA TLE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R

Nazwa obszaru	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LUBELSKIE	-1,90	-2,22	-2,53	-2,86	-2,10	-2,33
Ruda-Huta	-2,58	-9,82	-1,32	-0,88	-2,58	-4,97
Włodawa miasto	-4,29	-5,68	-6,53	-7,06	-5,23	-4,73
Hanna	-13,12	-6,78	-7,19	-9,76	-8,23	-6,89
Hańsk	-4,49	-6,09	-7,44	-5,63	-5,33	-13,34
Stary Brus	-3,80	-3,31	-3,31	6,18	-8,71	-12,11
Włodawa	5,63	8,68	4,64	6,59	-0,17	4,00
Wola Uhruska	0,76	-10,23	3,36	-9,84	-0,80	-4,61
Wyryki	-1,14	-9,95	-6,91	1,56	-5,04	-7,64
obszar LSR - średnia	-2,88	-5,40	-3,09	-2,36	-4,51	-6,29

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Ujemne wartości salda migracji występują we wszystkich gminach należących do obszaru LSR. W roku 2021 najwyższa wartość wskaźnika odnotowano w Gminie Hańsk (-13,34), Gminie Stary Brus (-12,11), Gminie Wyryki (-7,64). Najniższa wartość wskaźnika przypada na Gminę Włodawa. Warto podkreślić, iż ujemna wartość wskaźnika dla tej gminy wystąpiła w omawianym okresie tylko w roku 2020. W latach 2016 - 2019 wartość salda migracji ogółem na 1000 mieszkańców przyjmowała wartości znacznie wyższe od zera. Jest to związane z tendencją wewnętrznych migracji mieszkańców – z miasta na wieś i rosnącej atrakcyjności osiedleńczej obszarów stanowiących peryferia miast i miasteczek. W omawianym przypadku, ze wszystkich gmin obszaru LSR, pozycję najbardziej uprzywilejowaną w omawianym zakresie ma właśnie gmina wiejska Włodawa.

WYKRES 6 SALDO MIGRACJI OGÓŁEM NA 1000 MIESZKAŃCÓW W POSZCZEGÓLNYCH JST OBSZARU LSR W LATACH 2016–2021

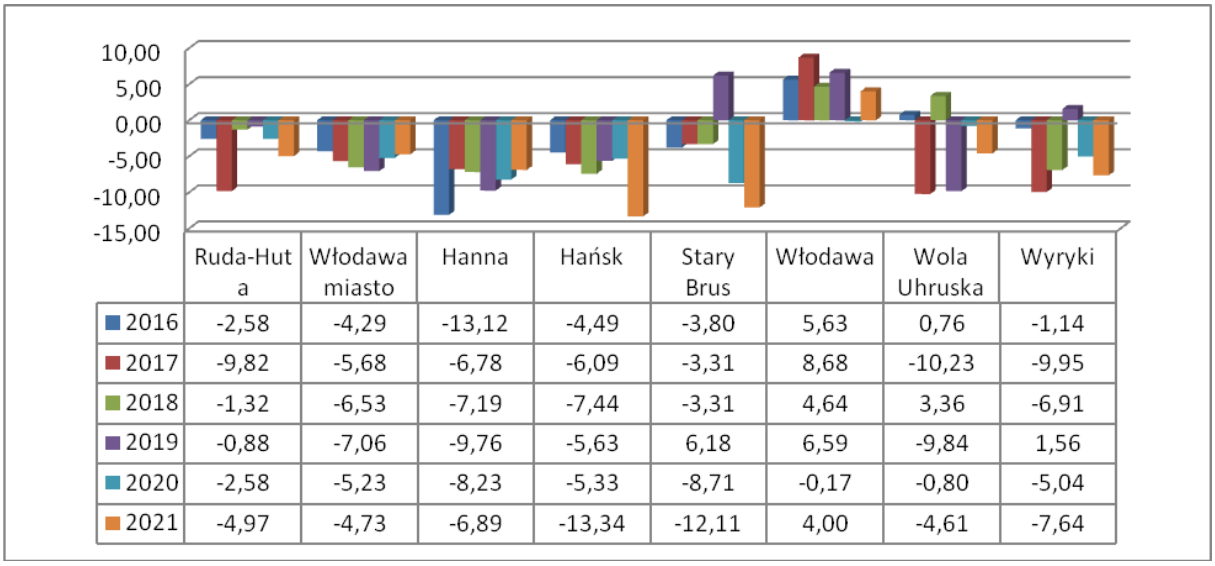

	Ruda-Huta	Włodawa miasto	Hanna	Hańsk	Stary Brus	Włodawa	Wola Uhruska	Wyryki
2016	-2,58	-4,29	-13,12	-4,49	-3,80	5,63	0,76	-1,14
2017	-9,82	-5,68	-6,78	-6,09	-3,31	8,68	-10,23	-9,95
2018	-1,32	-6,53	-7,19	-7,44	-3,31	4,64	3,36	-6,91
2019	-0,88	-7,06	-9,76	-5,63	6,18	6,59	-9,84	1,56
2020	-2,58	-5,23	-8,23	-5,33	-8,71	-0,17	-0,80	-5,04
2021	-4,97	-4,73	-6,89	-13,34	-12,11	4,00	-4,61	-7,64

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

4.1.2 Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego

O aktywności społecznej mieszkańców świadczy m.in. uczestnictwo w wyborach. Analizie poddano wybory do Rad Gmin w roku 2018. Liczba uprawnionych do głosowania na obszarze LSR wynosiła 30 981 osób, w wyborach oddano w sumie 16 548 głosów. Średnia frekwencja dla całego obszaru LSR wynosi 55,76% i jest wyższa niż średnia dla województwa lubelskiego i kraju (kolejno 54,57% i 55,13%). Najwyższą frekwencję (na terenie wszystkich jednostek wchodzących w skład LGD) odnotowano w Gminie Stary Brus (64,31%). Wysoką frekwencję miały również gminy: Hanna (62,80%), Wyryki (60,49%). Z całego obszaru LSR najniższą frekwencję odnotowano w Gminie Wola Uhruska (47,70%).

WYKRES 7 FREKWENCJA W OSTATNICH WYBORACH SAMORZĄDOWYCH NA OBSZARZE LSR – WYBORY DO RAD GMIN W ROKU 2018

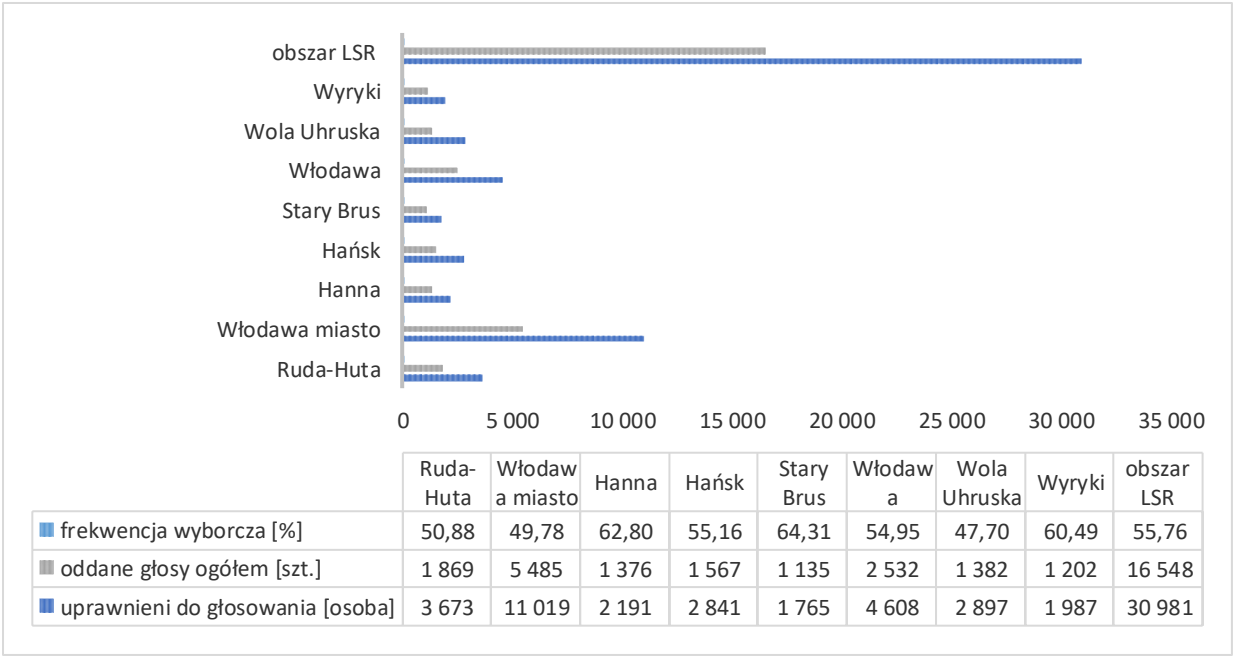

	Ruda-Huta	Włodawa miasto	Hanna	Hańsk	Stary Brus	Włodawa	Wola Uhruska	Wyryki	obszar LSR
frekwencja wyborcza [%]	50,88	49,78	62,80	55,16	64,31	54,95	47,70	60,49	55,76
oddane głosy ogółem [szt.]	1 869	5 485	1 376	1 567	1 135	2 532	1 382	1 202	16 548
uprawnieni do głosowania [osoba]	3 673	11 019	2 191	2 841	1 765	4 608	2 897	1 987	30 981

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Na podstawie frekwencji wyborczej w wyborach samorządowych w 2018 w zakresie wyboru wójtów, burmistrzów i prezydentów w przypadku wybranych gmin obszaru LSR można zestawić aktywność obywatelską w odniesieniu do I i II tury wyborów. II tura wyborów wystąpiła w dwóch na osiem gmin obszaru LSR. O ile w Gminie Włodawa frekwencja II tury wyborów była niższa od I tury, co jest zgodne ze średnią województwa i kraju, to w Gminie Stary Brus była znacznie wyższa od pierwszej tury i wynosiła 65,88 %.

O aktywności społecznej mieszkańców świadczy również liczba istniejących organizacji pozarządowych. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, średnia ilość nowo zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1 000 mieszkańców na obszarze LSR w latach 2016-2021 wahała się na przestrzeni sześciu lat i w efekcie utrzymuje się na podobnym poziomie jak w roku 2016. Najwięcej organizacji rejestrowało się na obszarze LSR w roku 2019. W tym samym roku średnia dla lubelskiego wynosiła 0,16 %.

WYKRES 8 ŚREDNIA ILOŚĆ NOWO ZAREJESTROWANYCH FUNDACJI, STOWARZYSZEŃ I ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH NA 1 000 MIESZKAŃCÓW NA OBSZARZE LSR W LATACH 2016-2021

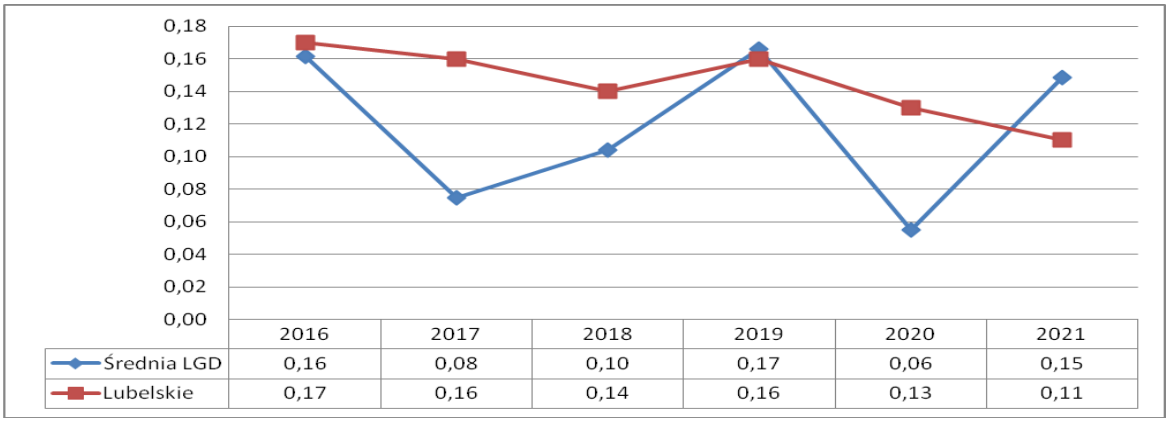

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

TABELA 7 NOWO ZAREJESTROWANE FUNDACJE, STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE SPOŁECZNE NA 1 000 MIESZKAŃCÓW W PODZIALE NA GMINY POŁOŻONE NA TLE WOJEWÓDZTWA I KRAJU NA OBSZARZE LSR W LATACH 2016-2021

Nazwa	nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 1000 mieszkańców					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LUBELSKIE	0,17	0,16	0,14	0,16	0,13	0,11
Ruda-Huta	0,00	0,00	0,00	0,44	0,00	0,00
Włodawa miasto	0,15	0,22	0,23	0,38	0,00	0,32
Hanna	0,34	0,00	0,00	0,35	0,00	0,00
Hańsk	0,00	0,00	0,27	0,00	0,00	0,28
Stary Brus	0,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Włodawa	0,33	0,00	0,33	0,16	0,17	0,17
Wola Uhruska	0,00	0,00	0,00	0,00	0,27	0,00
Wyryki	0,00	0,38	0,00	0,00	0,00	0,42
Średnia LGD	0,16	0,08	0,10	0,17	0,06	0,15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców najwyższą ilość nowo zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych miała Gmina Włodawa – praktycznie w całym analizowanym okresie odnotowano rejestrację nowych organizacji (wartość 0,17 w roku 2020 i 21; 0,16 w 2019; 0,33 w 2018; 0,00 w 2017; 0,33 w 2016). W pozostałych gminach obszaru LSR poziom aktywności społecznej przejawiający się w nowo zarejestrowanych organizacjach był relatywnie niski. W Gminie Ruda – Huta, Gminie Wola Uhruska, Gminie Stary Brus, Gminie Wyryki liczba nowo zarejestrowanych organizacji była znikoma i miała raczej incydentalny charakter. Wskaźnik liczby zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na obszarze LSR w roku 2021 wyniósł 4,46 i jest wyższy od średniej województwa lubelskiego (4,09).

WYKRES 9 ZAREJESTROWANE FUNDACJE, STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE SPOŁECZNE NA 1 000 MIESZKAŃCÓW W PODZIALE NA GMINY POŁOŻONE NA TLE WOJEWÓDZTWA NA OBSZARZE LSR W LATACH 2016-2021

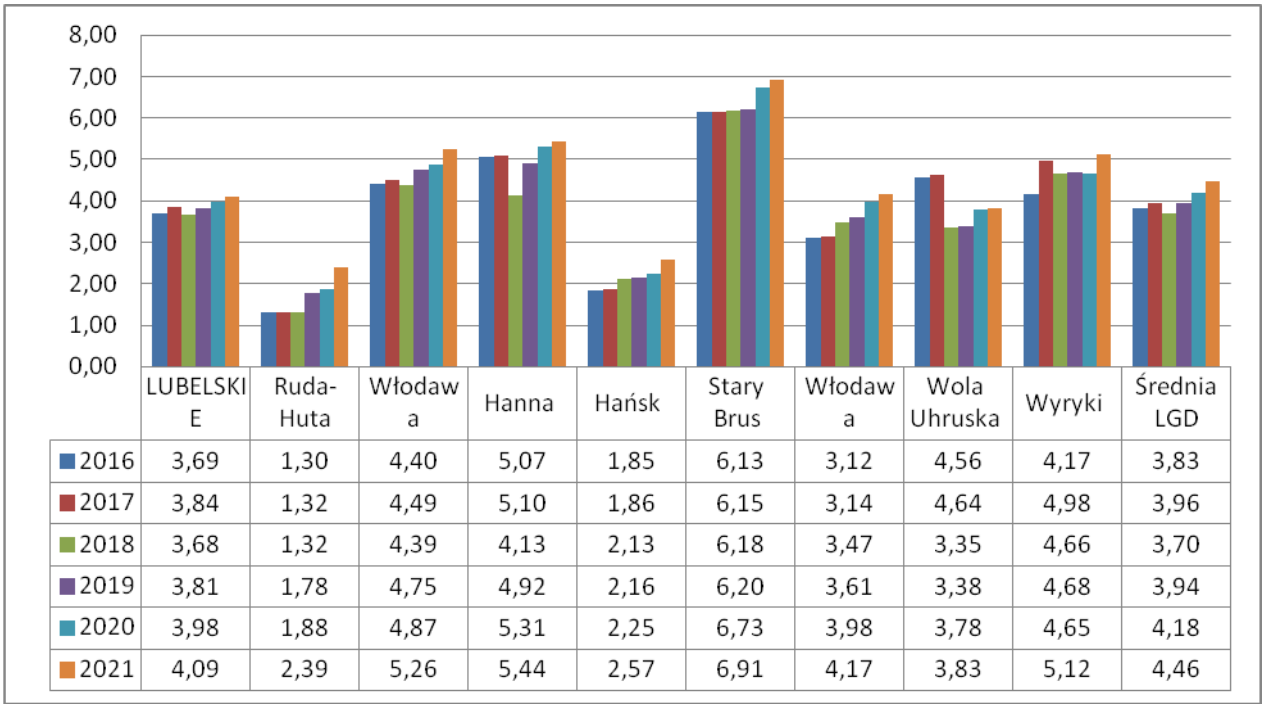

	LUBELSKIE	Ruda-Huta	Włodawa	Hanna	Hańsk	Stary Brus	Włodawa	Wola Uhruska	Wyryki	Średnia LGD
2016	3,69	1,30	4,40	5,07	1,85	6,13	3,12	4,56	4,17	3,83
2017	3,84	1,32	4,49	5,10	1,86	6,15	3,14	4,64	4,98	3,96
2018	3,68	1,32	4,39	4,13	2,13	6,18	3,47	3,35	4,66	3,70
2019	3,81	1,78	4,75	4,92	2,16	6,20	3,61	3,38	4,68	3,94
2020	3,98	1,88	4,87	5,31	2,25	6,73	3,98	3,78	4,65	4,18
2021	4,09	2,39	5,26	5,44	2,57	6,91	4,17	3,83	5,12	4,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Miejscem kultywowania polskiej tradycji, pielęgnowania sztuki ludowej i jednocześnie doskonalenia umiejętności gospodarowania są koła gospodyń wiejskich. Na obszarze LSR koła gospodyń wiejskich prowadziły działalność w następujących gminach[1]:

TABELA 8 LICZBA KGW

Liczba zarejestrowanych w ARIMR KGW								
Gmina	Hanna	Hańsk	Stary Brus	Włodawa	Wola Uhruska	Wyryki	Ruda - Huta	LGD razem
Stan obecny	1	2	4	9	6	5	3	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego Rejestru Gospodyń Wiejskich

Na terenie miasta Włodawa funkcjonuje Koło Gospodyń Miejskich Zosie Samosie. Aktywność społeczna realizuje się zawsze w przestrzeni publicznej, by zaistnieć i rozwijać się, poza warunkami natury społecznej, potrzebuje przyjaznej bazy lokalowej.

TABELA 9 BAZA LOKALOWA SPRZYJAJĄCA AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ NA OBSZARZE LSR W ROKU 2020

Nazwa jednostki	Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice
Miasto Włodawa	4
Gmina Włodawa	14
Ruda-Huta	12
Wola Uhruska	9
Hańsk	11
Hanna	11
Wyryki	10
Stary Brus	10
obszar LSR	81

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

[1] Źródło: https://krkgw.arimr.gov.pl [dostęp w dn. 23.04.2023 r.]

W roku 2020 na obszarze LSR udostępniano mieszkańcom łącznie 81 centrów, domów i ośrodków kultury oraz świetlic. Wskaźnik średniej liczby dostępnej bazy lokalowej wspierającej aktywność społeczną na obszarze LSR na 100 mieszkańców wynosi 0,21. Większa od średniej dla obszaru LSR dostępność bazy lokalowej występuje we wszystkich gminach obszaru poza miastem Włodawa.

Organizacje pozarządowe są podstawą budowy społeczeństwa obywatelskiego, świadomego swych praw i obowiązków. Dzięki nim rozwija się inicjatywa lokalna. Społeczności lokalne czują się gospodarzami na swoim terenie, dbają o niego i inwestują w jego rozwój.

Obecnie na terenie LGD organizacje pozarządowe mają wzrastający potencjał. Mimo wzrostu aktywności lokalne NGO wciąż zmagają się ze skutkami obostrzeń wprowadzanych przy okazji epidemii covid. Obostrzenia wpłynęły demobilizująco na chęć zaangażowania lokalnej społeczności i przerwały liczne projekty i aktywności lokalnych NGO.

4.1.3 Problemy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk

Infrastruktura społeczna i dostęp do kultury

Na terenie obszaru LSR działają ośrodki kultury, które znajdują się w mieście Włodawa oraz gminach Hanna, Hańsk i Ruda-Huta. Ośrodek kultury to podstawowa placówka kulturalna, do której dostęp powinien mieć każdy mieszkaniec gminy. Lokalnie dzieci i młodzież, szczególnie z gmin wiejskich uczestniczą w różnorodnych warsztatach artystycznych i konkursach muzycznych. Instytucje te pełnią również ważną rolę w promowaniu dziedzictwa kulturowego i obsłudze turystów.

TABELA 10 OŚRODKI KULTURY, DZIAŁALNOŚĆ

Nazwa	ogółem	uczestnicy imprez	grupy artystyczne	koła / kluby / sekcje	centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności
	[ob.]	[osoba]	[szt.]	[szt.]	[ob.]
LUBELSKIE	231	791 726	1 225	1 746	1,1
Ruda-Huta	3	2 086	5	9	6,7
Włodawa miasto	1	7 560	4	7	0,8
Hanna	1	730	1	0	3,6
Hańsk	1	920	11	7	2,7
obszar LSR	6	11 296	21	23	3,5

Źródło: na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Obszar LGD charakteryzuje się dużą ilością organizowanych imprez kulturalnych. Pod tym względem na prowadzenie wybija się gmina Hańsk, natomiast pod względem liczby uczestników na pierwszym miejscu pozostaje jednak miasto Włodawa. Najbardziej znaną imprezą, organizowaną we Włodawie jest Festiwal Trzech Kultur, promujący kultury katolicką, prawosławną i żydowską oraz przybliżający problematykę wielokulturowości i wielowyznaniowości. Innymi interesującymi wydarzeniami są: Międzynarodowe Poleskiej Lato z Folklorem (miasto Włodawa), Wrack Race (miasto Włodawa), Zew Natury (miasto Włodawa), Międzynarodowy Trójstyk Literacki (miasto Włodawa), Jarmark Holeński (gmina Stary Brus), Międzynarodowy Plener Plastyczny Kresy 92 (gmina Wola Uhruska), Dzień Pszczelarza (gmina Hańsk), Wyrykowski Jarmark Leśny (gmina Wyryki), Imieniny Hanny (gmina Hanna), Ogólnopolski Festiwal Teatrów i Monodramistów „Wyżyna Teatralna" (gmina Ruda-Huta), Bolkowanie w Hniszowie (gmina Ruda-Huta), Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa (gmina Wola Uhruska).

Ubóstwo i wykluczenie społeczne

Pomoc społeczna przyjmuje formę pieniężną i niepieniężną. Środowiskowa pomoc społeczna to świadczenia realizowane przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania świadczeniobiorcy. Korzystanie z pomocy społecznej w skali danej społeczności obrazuje poziom zaradności i samodzielności społecznej, co ma przełożenie na postawę przedsiębiorczą i aktywność na rynku pracy.

Analizując liczbę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności na obszarze LSR na koniec roku 2021 zaobserwować można, iż średnia wskaźnika wynosi 1009 i znacznie przewyższa średnią obliczoną dla województwa lubelskiego. Zauważyć można, że w każdej z gmin LGD nastąpiła znacząca poprawa wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat.

TABELA 11 LICZBA BENEFICJENTÓW ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ A 10 TYS. LUDNOŚCI 2016-2021 ROK.

Nazwa	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LUBELSKIE	776	658	592	536	474	414
Ruda-Huta	1 549	1 303	1 115	1 046	959	827
Włodawa miasto	856	816	764	706	601	531
Hanna	1 372	1 211	1 134	1 126	1 002	1 057
Hańsk	1 567	1 348	1 209	1 050	985	704
Stary Brus	2 533	2 376	2 379	2 143	1 952	1 789
Włodawa	1 012	886	854	787	667	656
Wola Uhruska	1 181	1 097	1 074	1 031	805	645
Wyryki	1 865	2 035	2 399	2 736	2 154	1 860
obszar LSR - średnia	1 492	1 384	1 366	1 328	1 141	1 009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Poziom dochodów mieszkańców obrazuje również kondycja budżetu lokalnego samorządu. Wskaźnik dochodów podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca osiąga najwyższą wartość w gminie wiejskiej Włodawa – 46%, wyższą niż średnia dla gmin LGD, najniższą gmina Hanna – 30% niższą niż wynosi średnia dla całego obszaru.

TABELA 12 WSKAŹNIK DOCHODÓW PODATKOWYCH GMIN (WSPÓŁCZYNNIK G)

Nazwa Gminy	2020
Miasto Włodawa	1 294,88
Włodawa	1 442,32
Ruda-Huta	700,86
Wola Uhruska	965,01
Hańsk	1 101,30
Hanna	693,17
Wyryki	920,45
Stary Brus	764,31
Średnia dla gmin LGD	**985,29**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Średni dochód gmin obszaru LGD Poleska Dolina Bugu w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2021 roku osiągnął poziom notowany średnio w województwie lubelskim. Wartość ta rośnie z roku na rok ze zmienną dynamiką – w 2021 roku była wyższa o niemal 14% od wartości z roku poprzedniego. Od roku 2016 średnie dochody gmin w przeliczeniu na jednego mieszkańca wzrosły średnio o 69% dla całego obszaru LGD, zaś największy wzrost (+77%) zanotowało miasto Włodawa.

TABELA 13 DOCHODY BUDŻETÓW GMIN I MIAST NA PRAWACH POWIATU NA JEDNEGO MIESZKAŃCA

Nazwa	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LUBELSKIE	4 060,73	4 438,28	4 922,67	5 438,72	6 105,26	6 700,01
Ruda-Huta	3 815,47	4 246,80	4 456,61	4 363,85	5 590,44	5 933,84
Włodawa miasto	3 397,33	3 730,06	4 028,90	4 695,70	5 235,79	6 026,05
Hanna	3 668,07	4 092,18	6 077,01	6 294,14	5 881,83	6 350,43
Hańsk	4 117,82	4 374,92	4 909,17	4 807,89	6 180,03	6 261,57
Stary Brus	4 150,47	4 491,30	4 495,95	4 993,23	6 399,34	7 006,80
Włodawa	3 677,72	3 989,86	4 596,55	4 805,88	5 348,83	6 199,97
Wola Uhruska	4 218,44	4 254,36	4 562,15	5 352,51	5 832,59	7 859,99
Wyryki	4 056,90	4 368,45	4 840,86	5 211,65	5 816,75	6 997,59

obszar LSR - średnia	3 887,78	4 193,49	4 745,90	5 065,61	5 785,70	6 579,53

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Edukacja

Jednostkami realizującymi zadania w zakresie edukacji publicznej są:

1) I Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki we Włodawie,
2) Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 im. 2. Warszawskiej Brygady Saperów i II Liceum Ogólnokształcące im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego we Włodawie,
3) Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. ks. Jana Twardowskiego we Włodawie,
4) Młodzieżowy Dom Kultury im. Oskara Kolberga we Włodawie,
5) Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna we Włodawie,
6) Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Ireny Kosmowskiej w Korolówce – Osadzie (szkoła rolnicza prowadzona i nadzorowana przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi).
7) Szkoła Muzyczna I Stopnia.

Na terenie LSR w roku szkolnym 2019/2020 funkcjonowało 21 szkół podstawowych (w tym 1 szkoła specjalna) oraz 9 szkół ponadpodstawowych.

Zdrowie

Jednostkami realizującymi zadania z zakresu ochrony zdrowia na terenie LSR były dwa szpitale publiczne:

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej we Włodawie
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gruźlicy i Chorób Płuc w Adampolu.

Jednostką realizującą zadania z zakresu ochrony zdrowia na terenie powiatu włodawskiego jest Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej we Włodawie.

Na dzień 31.12.2020 r. szpital posiadał 158 łóżek. W 2020 r. SP ZOZ we Włodawie hospitalizowano 7.391 pacjentów w Szpitalu (w tym w SOR), udzielono 26 563 porady specjalistyczne w Przychodni specjalistycznej SPZOZ we Włodawie, 8.876 porad w Podstawowej Opiece Zdrowotnej i 3.628 porad w Nocnej i Świątecznej Opiece Medycznej. Średnia wykorzystania łóżek wyniosła 56,5%, a średni czas pobytu pacjenta 7-10 dni.

SP ZOZ w Adampolu jest placówką ukierunkowaną na diagnostykę i leczenie wszelkich schorzeń układu oddechowego, w tym gruźlicy. Stanowi jedną z dwóch placówek specjalistycznych pulmonologicznych, znajdujących się w sieci szpitali, zajmujących się stacjonarnym leczeniem gruźlicy płuc.

Podstawowa opieka zdrowotna na terenie LSR udzielana jest także przez 8 niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej i 2 publiczne. Porady specjalistyczne realizowały publiczne i niepubliczne placówki służby zdrowia. Poza placówkami ambulatoryjnej opieki zdrowotnej funkcjonują indywidualne praktyki lekarskie oferujące opiekę ogólną i specjalistyczną. Opieka stomatologiczna zapewniona jest przez 11 gabinetów stomatologicznych zlokalizowanych w każdej gminie. Dostęp do leków w dni powszednie, niedziele, święta i w porze nocnej zapewniało 16 aptek, z czego 10 funkcjonowało na terenie miasta Włodawa, pozostałe na terenie poszczególnych gmin.

4.1.4 Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji

Lokalna grupa Działania Stowarzyszenie Poleska Dolina Bugu od początku swojego istnienia wspiera aktywizację i włączenie różnych grup mieszkańców obszaru LSR. Na terenie ośmiu gmin LGD mamy różne podmioty podejmujące wysiłki na rzecz zwiększenia równości szans. Problem dotyka kilku obszarów diagnozowanych w niniejszej strategii. Pierwszym jest rynek pracy szczegółowo opisany w rozdziale 4.2.3. Dane wskazują, że problem bezrobocia dotyka w większym stopniu kobiet niż mężczyzn, stanowią one również mniejszość wśród zatrudnionych. Poniżej przedstawiono sytuację innych diagnozowanych w LSR grup pod kątem przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji.

Osoby z niepełnosprawnościami

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, niepełnosprawnymi są osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej. Ze względu na brak dostępnych danych statystycznych na poziomie gmin sytuację osób niepełnosprawnych zanalizowano na podstawie danych powiatu włodawskiego.

.

WYKRES 10 LICZBA RODZIN KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ Z POWODU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W LATACH 2016-2020 W POWIECIE WŁODAWSKIM

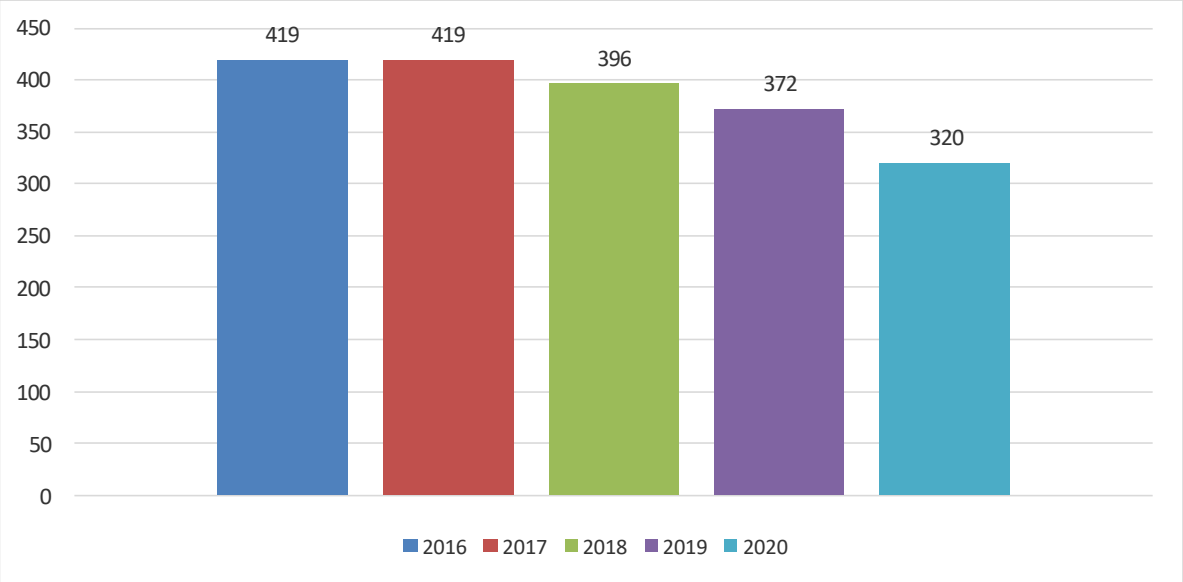

Źródło: Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Włodawskim na lata 2022-2031

Z powyższych danych wynika, że w latach 2016-2020 liczba rodzin, które uzyskały pomoc z powodu niepełnosprawności wyraźnie zmniejszyła się. W SRPS dla powiatu włodawskiego prognozuje się, że ze względu na zjawisko starzenia się społeczeństwa, liczba osób dotkniętych problemem niepełnosprawności, w kolejnych latach będzie wzrastać. W ramach badania ankietowego, którego wyniki zawarto w SRPS zapytano respondentów o najważniejsze problemy, jakie napotykają osoby niepełnosprawne z terenu powiatu włodawskiego. Najczęstsze wskazania dotyczą braku ofert pracy adekwatnej do ograniczeń oraz barier architektonicznych. LGD ze względu na ograniczone środki na wdrażanie LSR, wieloaspektowość problemu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, wymagającego współdziałania wielu instytucji, konieczność rozwiązań systemowych ze szczególnym uwzględnieniem ich skuteczności i efektywności w odniesieniu do zróżnicowanych potrzeb będących pochodną niepełnosprawności oraz brak odpowiednich zasobów organizacyjnych (w tym partnerów do działań) nie będzie kierować bezpośredniego wsparcia do tej grupy osób.

Dostępność

Według danych z gmin nie wszystkie budynki użyteczności publicznej spełniają podstawowe wymogi dostępności. W gminach wciąż infrastruktura wymaga modernizacji i dostosowania. Największym wyzwaniem jest dostęp alternatywny w starych budynkach, zmiana jest niezwykle kosztowna ze względu na to, że większość budynków użyteczności publicznej zostało oddanych do użytku przed wejściem w życie przepisów dotyczących uniwersalnego planowania lub dostępu alternatywnego, w związku z czym są niedostosowane dla osób ze szczególnymi potrzebami. Możliwy dostęp alternatywny obejmuje przede wszystkim zapewnienie wsparcia innej osoby (np. kontakt telefoniczny, zorganizowanie spotkania w innym dostępnym miejscu, pomoc innej osoby, np. pracownika gminy, GOK czy innej instytucji). Brakuje wyposażenia wszystkich budynków użyteczności publicznej czytelnymi piktogramami, drukiem wypukłym i pismem Braille'a, brak rozkładu pomieszczeń w sposób dotykowy, głosowy, często brak windy lub schodołazu. Brak możliwości korzystania z budynków użyteczności publicznej przez osoby wymagające asysty psa, brak możliwości ewakuacji z budynków użyteczności publicznej osób ze szczególnymi potrzebami przebywających w budynku w czasie ewakuacji. Brak wydzielonych miejsc dla kobiet z małymi dziećmi.

Problemy z dostępnością cyfrową i informacyjno - komunikacyjną dotyka głównie osób niedowidzących i niesłyszących. Sygnalizowany jest brak pętli indukcyjnych w budynkach, brak elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz informacji w tekście łatwym do czytania. Brak wdrożenia usługi tłumacza PJM. Brak możliwości obsługi osób korzystających z usług placówek użyteczności publicznej przez język migowy, brak dostępu do usługi tłumacza online przez strony internetowe i aplikacje, brak urządzeń lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących, w szczególności pętli indukcyjnych, systemów FM lub urządzeń opartych o inne technologie, których celem jest wspomaganie słyszenia, brak zapewnienia na stronie internetowej danego podmiotu informacji o zakresie jego działalności – w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz informacji w tekście łatwym do czytania.

Nie każda gmina zapewnia strony internetowe dostosowane do osób słabo widzących poprzez możliwość powiększenia czcionki. W większości budynków starano się wykonać najważniejsze prace związane z dostępnością; tym niemniej wiele budynków nie jest całkowicie dostosowana. Najczęściej dostosowano wejścia dla niepełnosprawnych poprzez dobudowanie pochylni i podjazdów, dostosowano toalety dla osób niepełnosprawnych, pojawiają się schodołazy. Dostępność do e -usług na poziomie gminy często jest ograniczone. Większość spraw wymaga osobistego stawienia się w urzędzie.

Oferta aktywności dla młodzieży

Młodzież wiejska jest narażona na nierówny dostęp do różnych potrzebnych im usług ze względu na miejsce zamieszkania i problemy z dostępnością komunikacyjną. Przedstawione w rozdziale 4.1.3 diagnozy dane wskazują na odpowiedni poziom dostępu do edukacji. Aktywność sportowa realizowana jest przez kluby sportowe. Na terenie LGD istnieje obecnie 15 klubów sportowych. W każdej gminie działa przynajmniej jeden klub. Młodzież może uczęszczać do klubów sportowych w mieście Włodawa, gdzie działa ich aż 7. Zajęcia dodatkowe w szkołach mają na celu wyrównanie szans i rozwój zainteresowań. Ważnym elementem jest rozwój na terenie LGD oferty aktywności poza szkolnej, którą przestawiono w tabeli poniżej.

TABELA 14 OFERTA SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO NA TERENIE LGD „POLESKA DOLINA BUGU"

Lp.	Gmina	Osoby młode
1.	Miasto Włodawa	Zajęcia plastyczne, wokalne, informatyczne przy Młodzieżowym Domu Kultury (MDK) Zespół Tańca Ludowego „Włodawiacy" przy MDK-u, Zespół Tańca Ludowego „Polesie" przy WDK-u, Szkolne koło astronomiczne PULSAR, Szkolny Klub Wolontariusza, Młodzieżowa Rada Miasta, 1 Włodawska Drużyna Harcerska „Delta" MLKS Włodawianka, zajęcia sportowe w MOSiR
2.	Włodawa	Klub sportowy „EKO Różanka" Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza,
3.	Hanna	Zespół śpiewaczy, Klub sportowy „Bug Hanna", Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza
4.	Stary Brus	Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza
5.	Wyryki	Klub sportowy „Agros Suchawa", Warsztaty edukacyjne z działań poszukiwawczo-ratowniczych
6.	Hańsk	Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza, Zajęcia plastyczne, teatralne, sportowe przy GOK-u, Klub czytelniczy, Klub sportowy Hutnik Dubeczno
7.	Wola Uhruska	Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza, Zespół Pieśni i Tańca Kresowiak Klub sportowy Vitrum Wola Uhruska
8.	Ruda-Huta	Grupa teatralna, Warsztaty instrumentalne, Zajęcia sportowe, Klub sportowy Hutnik Ruda-Huta, Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin

Oferta dla młodzieży to także możliwość aktywnego spędzania czasu. Poniżej istniejąca infrastruktura rekreacji.

TABELA 15 INFRASTRUKTURA REKREACJI ORAZ POTRZEBY SYGNALIZOWANE W GMINACH

Nazwa gminy	Liczba obiektów sportowo – rekreacyjnych	Rodzaje obiektów udostępnianych mieszkańcom
Miasto Włodawa	16	Wszystkie podane w kolumnie obok obiekty rekreacyjne są udostępniane mieszkańcom Włodawy odpłatnie lub nieodpłatnie w zależności od rodzaju obiektu.
Włodawa	34	Boiska sportowe wielofunkcyjne – 6, place zabaw – 12, siłownie zewnętrzne – 8, altany rekreacyjne - 8
Ruda-Huta	14	Plac zabaw, siłownia zewnętrzna, miejsce obsługi rowerzystów (MOR), orlik 2012, stadion piłkarski, altana z miejscem na ognisko i boiskiem do piłki plażowej
Wola Uhruska	3	Hala sportowo-rekreacyjna, orlik, boisko do piłki nożnej
Hańsk	10	Siłownie zewnętrzne, Orlik w Hańsku, Boisko w Dubecznie

		Orlik w Dubecznie, Place zabaw
Hanna	6	Stadion sportowy- boisko do piłki nożnej 100x60 z bieżnią, boisko sportowe ,,Orlik", sala sportowa o wymiarach 24x12 ,sala sportowa o wymiarach 20x10, kort tenisowy, siłownia zewnętrzna
Wyryki	30	plac zabaw, grill zewnętrzny z infrastrukturą towarzyszącą, wiata z grillem, urządzenia zabawowe, siłownia zewnętrzna, boisko sportowe, boisko wielofunkcyjne, altana biesiadna, altana, boisko do piłki siatkowej, przestrzeń rekreacyjna, altana ogrodowa
Stary Brus	10	Skwer, altana, boisko, place zabaw, siłownia zewnętrzna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin

Problem, z którym borykają się młodzi ludzie jest dostępność do istniejących usług. Osoba młoda, która nie posiada własnego środka transportu ma utrudniony dojazd poza swoją miejscowość w godzinach popołudniowych i w weekendy. Problem stanowi komunikacja zbiorowa, kursy są rzadkie i dostosowane do godzin pracy. Osoby młode potrzebują kontaktu ze starszym pokoleniem, integracji, rozwijania pasji i możliwości uczenia się kompetencji społecznych. Osobom młodym potrzebna jest ambitna oferta w miejscu zamieszkania by nie musiała wyjeżdżać w jej poszukiwaniu.

Seniorzy

Seniorzy to grupa stale powiększająca się na terenie LGD. Tej grupy dotyka nierówność w dostępie do usług, także przez słabą dostępność komunikacyjną. Samotność, brak oferty aktywności blisko miejsca zamieszkania. Różne podmioty w tym NGO starają się poprawiać sytuację tej grupy. Poniżej efekty tych działań.

TABELA 16 OFERTA SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO NA TERENIE LGD „POLESKA DOLINA BUGU"

Lp.	Gmina	Seniorzy
1.	Miasto Włodawa	Uniwersytet III Wieku, Zajęcia taneczne przy Włodawskim Domie Kultury (WDK) Grupa poetycka „Nadbużańska Fraza" przy bibliotece miejskiej, Dyskusyjny Klub Książki dla dorosłych przy bibliotece miejskiej, Klub Emeryt.pl (zajęcia komputerowe oraz z języka angielskiego) przy bibliotece miejskiej Zajęcia taneczne, tkackie, nauki języka angielskiego realizowane przez PCK (program roczny pojawiający się cyklicznie) Włodawska Rada Seniorów (organ doradczy, konsultacyjny współpracujący w władzami miasta)
2.	Włodawa	Dom Opieki Społecznej „Senior" w Różance, Zespoły śpiewacze Klub seniora,
3.	Hanna	Klub Seniora
4.	Stary Brus	-
5.	Wyryki	Klub Seniora
6.	Hańsk	Klub Emerytów i Rencistów, Zespoły śpiewacze, kapela, Zespół obrzędowy
7.	Wola Uhruska	Klub seniora, Kapela muzyczna
8.	Ruda-Huta	Zespoły śpiewacze, Teatr obrzędowy, Dyskusyjny klub książki (nie tylko seniorzy)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin

Widzimy, że oferta aktywności nie ma jednolitego charakteru, poza miastem Włodawa jest też niewystarczająca. W ramach podjętych przez LSR działań, realizowane będą operacje grantowe wspierające włączenie seniorów, przez skierowanie do nich oferty kulturalnej, aktywizującej, przeciwdziałającej osamotnieniu, wzmacniającej kompetencje cyfrowe oraz doposażenie miejsc sprzyjających ich integracji i aktywizacji.

Zasada równości szans kobiet i mężczyzn – kobiety w ramach LSR zostały zdiagnozowane, jako grupa w niekorzystnej sytuacji.

W strukturze aktywności ekonomicznej ludności LSR wyraźnie daje się zauważyć przewaga aktywności mężczyzn nad kobietami (we wszystkich gminach należących do LGD liczba zarejestrowanych bezrobotnych kobiet przewyższa liczbę zarejestrowanych bezrobotnych mężczyzn). Działania w ramach LSR wyrównujące szanse kobiet na rynku pracy będą realizowane przez uwzględnienie w kryteriach wyboru operacji w zakresie przedsiębiorczości kryterium premiującego podejmowanie lub rozwijanie działalności gospodarczej w tym agroturystyki/zagród edukacyjnych przez kobiety.

4.2 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR

4.2.1 Zagospodarowanie przestrzenne/układ osadniczy z uwzględnieniem planów odnowy

Struktura przestrzenna obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu" to system powiązanych ze sobą elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą całość funkcjonalno-przestrzenną. Do podstawowych elementów struktury danego obszaru można zaliczyć zarówno elementy infrastruktury transportowej i technicznej, jak i tereny różniące się między sobą przeznaczeniem i użytkowaniem oraz funkcją, jaką pełnią w systemie struktur i powiązań.
Większość gmin LGD nie uchwaliło miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla więcej niż 2% powierzchni, wyjątkiem jest miasto Włodawa gdzie niemal całe miasto jest objęte MPZP. Gminy wiejskie wykorzystują w procesie urbanistycznym decyzje o warunkach zabudowy. Na terenie LGD dominują tereny wykorzystywane rolniczo i zabudowa zagrodowa. Istnieją trudności z wyznaczaniem terenów z funkcją mieszkaniową i usługowo przemysłową. Procedura wymaga zgody ministra na zmianę przeznaczenia gruntów, a ta jest wydawana niechętnie. Zabudowa mieszkaniowa koncentruje się wzdłuż istniejącej sieci dróg. W jedynym mieście obszaru LGD Włodawie istnieje centrum miejscowości z rynkiem rozumianym, jako wielofunkcyjny plac miasta, historycznie przeznaczony na miejsce handlu i siedzibę władz komunalnych, jednocześnie węzeł komunikacyjny. Według danych z gmin w Plany Odnowy Miejscowości nie były aktualizowane i obecnie gminy nie posiadają aktualnych POM. W poprzednich latach POM uchwalano najczęściej w gminie Włodawa - 13 sołectw, w pozostałych gminach uchwalano od 2 do 6 POM na gminę. Większość kluczowych inwestycji zawartych w planach dotyczyło, modernizacji świetlic, odnowy lub zagospodarowania centrum miejscowości lub terenów do rekreacji, małej infrastruktury turystycznej. Z informacji płynących z urzędów gmin wynika, że część kluczowych inwestycji została wykonana. Dostępność komunikacyjna i transportowa jest jednym z kluczowych elementów wpływających na rozwój danego obszaru, stanowiącym o jego potencjale ekonomicznym. Obszar LSR jest stosunkowo dobrze skomunikowany wewnętrznie. Układ komunikacji wewnętrznej kształtuje przede wszystkim sieć dróg powiatowych i gminnych, ponadto przebiegają tu drogi wojewódzkie i jedna droga krajowa. Jednak na tle całego województwa lubelskiego obszar ten pod względem gęstości sieci drogowej jest jednym z obszarów w województwie o najrzadszej sieci drogowej.

4.2.2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym

W latach 2016-2021 liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności obszaru LGD wzrosła z poziomu 550 do 682, wykazując tym samym tempo wzrostu na poziomie 19%. W tym samym okresie tempo wzrostu dla poziomu kraju wynosiło 14% a dla województwa lubelskiego 17%. Najwyższy przyrost podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności odnotowały: Gmina Ruda - Huta (31%), Gmina Hańsk (27%), Gmina Wyryki (25%) a najniższy Miasto Włodawa (6%).

TABELA 17 PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI NA OBSZARZE LSR W LATACH 2016-2021

Nazwa	podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności						tempo wzrostu
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
POLSKA	1 103	1 121	1 136	1 175	1 224	1 276	14%
LUBELSKIE	816	834	854	879	937	979	17%
Ruda-Huta	360	380	406	433	479	525	31%
Miasto Włodawa	954	931	941	952	996	1 015	6%
Hanna	561	581	568	598	656	680	18%
Hańsk	477	483	523	571	618	649	27%
Stary Brus	509	487	485	482	569	617	18%
Włodawa	686	692	729	765	834	890	23%

Wola Uhruska	416	423	441	455	499	503	17%
Wyryki	436	444	439	495	575	580	25%
LGD	550	553	567	594	653	682	19%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Bazując na danych BDL GUS w roku 2020 liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na obszarze LSR wyniosła 2 041 osób. Najwięcej działalności gospodarczych prowadzonych w formie prawnej - osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą odnotowano w mieście Włodawa (916 podmiotów), a najmniej w Gminie Stary Brus (72 podmioty).

TABELA 18 OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA OBSZARZE LSR W 2020 ROKU

Nazwa jednostki	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
LUBELSKIE	145 662
Ruda-Huta	164
Miasto Włodawa	916
Hanna	125
Hańsk	180
Stary Brus	72
Włodawa	360
Wola Uhruska	128
Wyryki	96
obszar LSR	2 041

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

TABELA 19 OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA 10 TYSIĘCY MIESZKAŃCÓW W LATACH 2016 -2021

Nazwa	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	772	781	810	837	873	909
LUBELSKIE	603	616	643	662	708	740
Ruda-Huta	271	297	324	344	385	422
Miasto Włodawa	686	661	682	692	731	738
Hanna	375	384	403	425	474	494
Hańsk	379	388	421	463	506	532
Stary Brus	316	303	304	300	372	420
Włodawa	512	507	545	572	623	673
Wola Uhruska	274	278	307	317	345	350
Wyryki	288	291	299	351	406	405
Średnia LGD	388	389	411	433	480	504

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Ogółem w roku 2021 jedynie w mieście Włodawa wskaźnik liczby osób prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców osiągnął średnią dla województwa lubelskiego. Średnia jego wartość dla całego obszaru gmin LGD Poleska Dolina Bugu była w tym roku niższa od wojewódzkiej o jedną trzecią. Dynamika wzrostu jest jednak na tym polu wyraźna począwszy od roku 2018. Najmniej osób prowadzących działalność gospodarczą jest wciąż w gminach Wola Uhruska i Stary Brus. Analiza dynamiki rozwoju gospodarczego obszaru LSR wskazuje na wahania w zakresie nowych rejestracji działalności gospodarczych. Najwyższy przyrost nowo zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON odnotowano w 2018 i 2019 roku. Podobna sytuacja prezentuje się w poszczególnych gminach obszaru LSR. Najwyższą dynamikę wzrostu

nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON podmiotów odnotowano w Gminie Stary Brus (96%). Wysoki roczny poziom nowo rejestrowanych w systemie REGON jednostek odnotowało Wola Uhruska i Ruda - Huta.

WYKRES 11. PRZEDSIĘBIORSTWA WEDŁUG SEKCJI PKD 2021 ROK

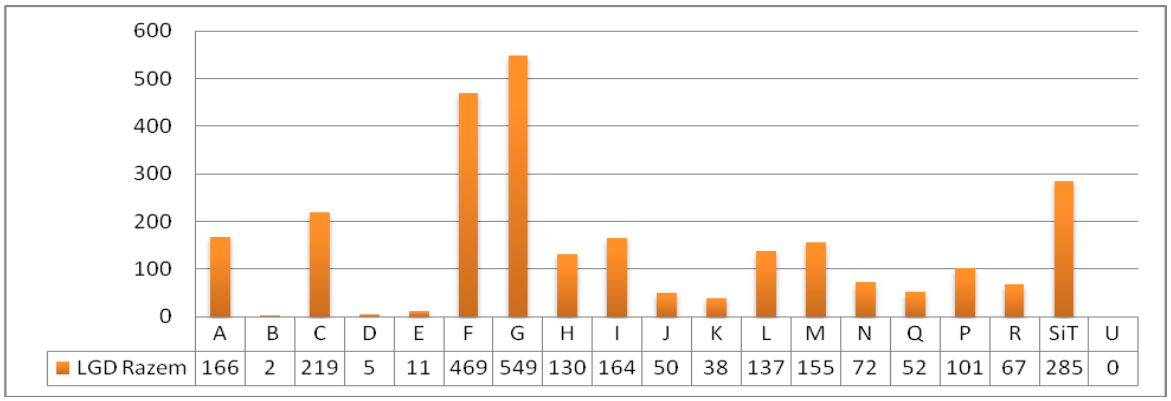

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Dominują tradycyjne i nieinnowacyjne sekcje PKD: G - handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, F – budownictwo, SiT - pozostała działalność usługowa.
Widoczny udział sekcji : I - gastronomia i zakwaterowanie, R - kultura i rozrywka, niewielki udział sektora Q - opieka zdrowotna i pomoc społeczna.

4.2.3 Rynek pracy

W roku 2021 wskaźnik liczby pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LSR (średnia) wyniósł 144,9 os., jednocześnie wartość tego wskaźnika dla województwa lubelskiego wyniosła 336,2. W odniesieniu do gmin obszaru LSR najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w następujących samorządach: Miasto Włodawa – 399,6 osób, Gmina Hańsk – 310 osób, Gmina Włodawa – 181,2 osób.

TABELA 20 PRACUJĄCY NA 1000 LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM

Nazwa	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym 2021r.
LUBELSKIE	336,2
Ruda-Huta	59,7
Miasto Włodawa	399,6
Hanna	58,7
Hańsk	310,0
Stary Brus	71,2
Włodawa	181,2
Wola Uhruska	78,6
Wyryki	109,3
obszar LSR - średnia	144,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Ze względu na typowo rolniczy charakter obszaru LSR dane dotyczące liczby pracujących na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym warto uzupełnić o informacje dotyczące liczby osób pracujących w gospodarstwach rolnych. Zgodnie z definicją GUS do wskaźnika zliczano zarówno pracujących w gospodarstwach rolnych członków rodzin jak również stale pracujących najemnych.

TABELA 21 LICZBA OSÓB PRACUJĄCYCH W PODZIALE NA PŁEĆ

Pracujący w gminach			
Nazwa Gminy	**Ogółem**	**Mężczyźni**	**Kobiety**
Miasto Włodawa	2731	1200	1531

Włodawa	535	204	331
Ruda-Huta	143	48	95
Wola Uhruska	194	96	98
Hańsk	648	354	294
Hanna	100	24	76
Wyryki	165	57	108
Stary Brus	81	25	56
Suma województwa lubelskiego	**395822**	**191888**	**203934**
Suma dla gmin LGD	**4597**	**2008**	**2589**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Liczba pracujących w gminach obszaru LGD Poleska Dolina Bugu stanowi nieco ponad 1% liczby osób zatrudnionych w województwie lubelskim. 56% spośród 4597 pracujących w gminach osób to kobiety, 60% pracuje w mieście Włodawa.
Za GUS BDL na terenie województwa lubelskiego łącznie w gospodarstwach rolnych ogółem pracuje 344 941 osób. Średnia dla obszaru LSR wynosi 6 651 osób. Gminami, w których występuje najwyższa liczba pracujących w rolnictwie to Gmina Hanna, Gmina Włodawa, Gmina Hańsk.

TABELA 22 PRACUJĄCY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH - ŚREDNIA DLA OBSZARU LSR W 2020 ROKU

Nazwa	Gospodarstwa rolne ogółem
LUBELSKIE	344 941
Ruda-Huta	880
Miasto Włodawa	192
Hanna	1 345
Hańsk	907
Stary Brus	629
Włodawa	1 099
Wola Uhruska	771
Wyryki	828
obszar LSR - średnia	6 651

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

W 2020 roku liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych na obszarze LSR wyniosła 2339 osób. W strukturze bezrobotnych zarejestrowanych najbardziej znaczący jest udział osób długotrwale bezrobotnych, który wynosi 64,01%. Udział ten jest wyższy od średniej dla województwa lubelskiego, która wynosi 57,04%. Najwyższy udział osób długotrwale bezrobotnych odnotowano w Gminie Stary Brus (72,92%), Hanna (68,03%) oraz Wola Uhruska (66,89%).
Młodzi bezrobotni, tj. osoby do 25 roku życia stanowią 13,59 % bezrobotnych zarejestrowanych ogółem na obszarze LGD, przy średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 14,74 %. Najwyższy odsetek zarejestrowanych osób bezrobotnych do 25 roku życia odnotowano w Mieście Włodawa (18,67) i Gminie Ruda - Huta (17,69%). W strukturze osób bezrobotnych zarejestrowanych znaczącą grupę stanowią również osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia. Udział bezrobotnych powyżej 50 roku życia w liczbie bezrobotnych ogółem wynosi 24,20%, przy średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 22,41%.

TABELA 23 BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI NA OBSZARZE LSR NA KONIEC GRUDNIA 2020 ROKU

Nazwa jednostki	Ogółem					Do 25 roku życia					Powyżej 50 roku życia					Długotrwale bezrobotni				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
LUBELSKIE	95 596	81 221	74 449	69 379	76 505	15 337	11 874	10 860	10 097	11 280	22 605	18 783	17 108	16 159	17 142	58 418	48 214	42 962	38 514	43 636
Ruda-Huta	340	290	267	250	280	46	46	32	34	48	84	69	71	62	68	213	198	180	154	169
Miasto Włodawa	844	700	665	657	672	90	64	68	60	79	265	209	186	181	176	534	423	403	390	428
Hanna	174	159	143	134	147	38	30	28	23	26	30	32	29	29	26	120	106	85	93	100
Hańsk	235	223	212	221	225	45	31	41	36	42	66	65	51	49	44	163	138	130	129	141
Stary Brus	221	171	167	147	144	36	15	26	22	21	58	47	39	40	32	153	123	112	95	105
Włodawa	530	446	422	413	403	74	49	47	60	47	135	110	95	83	85	344	293	263	238	267
Wola Uhruska	332	290	269	275	299	48	40	29	32	36	82	73	74	77	88	228	191	183	166	200
Wyryki	225	181	168	174	169	40	41	25	23	19	46	42	50	47	47	158	124	108	107	109
LGD	2 901	2 460	2 313	2 271	2 339	417	316	296	290	318	766	647	595	568	566	1 913	1 596	1 464	1 372	1 519

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

W analizie osób bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w roku 2020 w podziale na płeć uwidacznia się prawidłowość, iż we wszystkich gminach należących do LGD liczba zarejestrowanych bezrobotnych kobiet przewyższa liczbę zarejestrowanych bezrobotnych mężczyzn. Ogółem na obszarze LSR w roku 2020 liczba zarejestrowanych bezrobotnych kobiet wynosiła 1 251 i była o 163 osoby wyższa od liczby zarejestrowanych bezrobotnych mężczyzn. Dane te wskazują, na prawidłowość występującą na obszarze LSR, iż problem bezrobocia rejestrowanego dotyka przede wszystkim kobiety.

Na obszarze gmin LGD Poleska Dolina Bugu na koniec 2020 r. zarejestrowanych było 3% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w województwie lubelskim. Jest to łącznie 2339 osób, z czego ponad połowę stanowią kobiety. Prawie połowa zarejestrowanych bezrobotnych (46%) to mieszkańcy miasta i gminy Włodawa. W gminach Hańsk i Stary Brus kobiety stanowią najwyższy odsetek bezrobotnych.

WYKRES 12 BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI NA OBSZARZE LSR NA KONIEC GRUDNIA 2020 W PODZIALE NA PŁEĆ

	Ruda-Huta	Włodawa m.	Hanna	Hańsk	Stary Brus	Włodawa	Wola Uhruska	Wyryki	obszar LSR
kobiety	151	331	80	142	87	216	151	93	1 251
mężczyźni	129	341	67	83	57	187	148	76	1 088

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LSR utrzymuje się w analizowanym okresie na zbliżonym poziomie. W roku 2016 wynosił 12,4% natomiast od roku 2017 do 2020 przyjmuje wartości od 10,0% do 11,4%. W analizowanym okresie udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym ogółem spadła zarówno na poziomie województwa lubelskiego jak i w gminach należących do obszaru LSR. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Gminie Stary Brus, Gminie Wola Uhruska, Gminie Włodawa i Gminie Wyryki i Gminie Ruda – Huta.

TABELA 24 UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM NA TERENIE POSZCZEGÓLNYCH GMIN NALEŻĄCYCH DO OBSZARU LSR

Nazwa	2016	2017	2018	2019	2020
LUBELSKIE	7,3	6,3	5,8	5,5	6,3
Ruda-Huta	11,7	10,1	9,4	8,9	11,0
Miasto Włodawa	10,3	8,7	8,5	8,7	9,4
Hanna	9,6	8,9	8,0	7,7	9,5
Hańsk	9,9	9,5	9,1	9,7	10,6
Stary Brus	17,0	13,3	13,1	11,7	13,2
Włodawa	13,7	11,7	11,2	11,1	11,7
Wola Uhruska	13,5	12,0	11,2	11,5	13,4
Wyryki	13,8	11,2	10,7	11,0	12,0
obszar LSR - średnia	12,4	10,7	10,2	10,0	11,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

4.2.4 Dziedzictwo kulturowe i historyczne

Wielokulturowe dziedzictwo obszaru LGD stanowi walor wyróżniający ten obszar w skali województwa i kraju. Jest wynikiem wielowiekowych wpływów narodowych, etnicznych i religijnych, które mieszały się na tym obszarze. O dawnej wielokulturowości obszaru świadczą obiekty sakralne (cerkwie, kościoły, synagogi, cmentarze), założenia dworskie i pałacowe w tym m.in. doskonale zachowany pałac Zamoyskich w Adampolu oraz liczne przydrożne krzyże, kapliczki, drewniana zabudowa wiejska (chałupy, stodoły, spichlerze, wiatraki). Ślad wielokulturowości pozostał również w bogatym dziedzictwie tradycji regionu.
Dodatkowo ślady dziedzictwa kulturowego można spotkać w lokalnej architekturze wsi i osad, w postaci np. starych drewnianych, ponad 100 letnich chałup z zachowanymi w obejściach żurawiami studziennymi.
Do najcenniejszych zabytków i obiektów ukazujących historię oraz dziedzictwo kulturowe obszaru LSR należy zaliczyć:

- Miasto Włodawa - zespół klasztorny ojców paulinów z późnobarokowym kościołem p.w. Św. Ludwika z XVIII, cerkiew prawosławna p.w. Narodzenia NMP z XIX w., Muzeum - zespół synagogalny wybudowany częściowo z fundacji Czartoryskich; „Czworobok", czyli położony w centrum miasta zespół jatek i kramów z XVIII w., Pomnik powstańców z 1863 r., Kolumna Toskańska z 1766 r.
- Gmina Włodawa - późnobarokowy poaugustiański kościół parafialny p.w. Św. Jana Jałmużnika z 1770 roku, obecnie Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia, Muzeum i Miejsce Pamięci w Sobiborze, Dom Historii i Tradycji Ludowej Organistówka w miejscowości Różanka, która w przeszłości należała do rodów: Ostrożeckich, Pociejów, Czartoryskich i Zamoyskich, trójstyk granic na Bugu, miejsce w którym łączą się granice Polski, Ukrainy i Białorusi. Jest to jedno z sześciu miejsc w Polsce, gdzie stykają się granice, ale jedyne gdzie ten styk jest na wodzie.
- Gmina Wola Uhruska - kościół p.w. Jana Chrzciciela z XVII w.; oraz cerkiew prawosławna p.w. Wniebowstąpienia N.M.P. z II poł. XIX w. w Uhrusku, dawne zespoły dworsko-parkowe w Majdanie Stuleńskim, liczne zabytkowe cmentarze.
- Gmina Hańsk - kościół p.w. św. Rajmunda w Hańsku – obecnie kościół katolicki, wzniesiony jako cerkiew prawosławna w 1882 roku, izba regionalna w Hańsku, pomnik ks. Jana Dolinowskiego, zabytkowy spichlerz i kuźnia, cmentarz z I wojny światowej w Macoszynie Małym oraz wiatrak „koźlak" w Bukowskim Lesie.
- Gmina Hanna - drewniany kościół rzymskokatolicki p.w. św. Piotra i Pawła z lat 1739-1742 wzniesiony jako cerkiew unicka, wewnątrz barokowe wyposażenie i polichromia z I poł. XVIII w. malowana na płótnie wraz z drewnianą dzwonnicą oraz Centrum Zabytkowo - Religijne w Hannie, stanowiące kompleks zabytków architektury drewnianej o charakterze religijnym i kulturowym, liczne cmentarze rzymskokatolickie i prawosławne.
- Gmina Stary Brus - cerkiew św. Antoniego Pieczerskiego i św. Męczennicy Paraskiewy w Holi, kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Starym Brusie zbudowany w latach 1805-1807 jako cerkiew unicka wraz z klasyczną dzwonnicą z początku XIX wieku, liczne zabytkowe cmentarze, w tym z I wojny światowej oraz prawosławny z ok. 1700 roku, wiatrak „koźlak", zabytkowe chałupy i kuźnia w Dominiczynie.
- Gmina Wyryki - cerkiew p. w. Podwyższenia Krzyża Pańskiego w Horostycie, Pałac Myśliwski Zamoyskich wybudowany po 1820 r. w stylu klasycystycznym, zabytkowa stajnia dworska oraz stara leśniczówka przy zespole pałacowo – parkowym w Adampolu.
- Gmina Ruda-Huta - Dąb Bolko, dąb szypułkowy, który według pomiarów z 1992 skiełkował około 1370 r. oraz liczne drzewa pomniki przyrody znajdujące się w parku podworskim w Hniszowie, wiatrak „koźlak" w Żalinie, pomniki pamięci powstania styczniowego w Ilowie, Żalinie i Rudce, cmentarz polskokatolicki w Jazikowie, prawosławny i grekokatolicki w Rudzie Wieś, były kościół polskokatolicki pw. św. Mateusza, wcześniej ewangelicko-augsburski, z XIX w. w Zarudni.

Na dziedzictwo kulturowe obszaru składają się również tradycje wiejskie, obrzędy, język oraz kuchnia. W tym rejonie związane są one z wypiekiem chleba, produkcją masła i serów, darciem pierza czy przędzeniem wełny, a także z pszczelarstwem, wikliniarstwem czy szydełkowaniem. Atrakcję mogą stanowić także potrawy regionalne, do których można zaliczyć: pieczone pierogi z kaszą gryczaną, tzw. fusier (gotowane ziemniaki z mąką podsmażaną), pyzy z grzybami, gomółki, tłczanka, wyroby z ciecierzycy, kisiel gryczany, gryczniak, sołoducha czy potrawy z ryb słodkowodnych.

4.2.5 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki

Walory środowiskowe

Na terenie obszaru gmin tworzących LGD występują zabagnienia i torfowiska stanowiące znak rozpoznawczy tego obszaru. Są wykorzystywane w rozwoju turystyki edukacyjnej, najczęściej ornitologicznej. Cechą charakterystyczną obszaru jest gęsta sieć

rzeczna. Większość obszaru znajduje się w dorzeczu Bugu. Bug jest piątą, co do wielkości rzeką w Polsce, a jego dolina jest jedną z najmniej przekształconych w Europie. Jest rzeką graniczną między Polską, Białorusią i Ukrainą. Dodatkowo, na terenie obszaru znajdują się liczne jeziora Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Jeziora stanowią potencjał do rozwoju turystyki i rekreacji. Dalsze zagospodarowanie turystyczne zbiorników i rozwój funkcji turystycznej na ich bazie przyniosłyby wiele korzyści ekonomicznych dla obszaru. Dodatkowo, na bazie jezior może rozwijać się gospodarka rybacka.

Na terenie LGD występują prawie wszystkie formy ochrony przyrody. Najważniejszą i najbardziej restrykcyjną formę ochrony przyrody stanowi **Poleski Park Narodowy**, który w większości położny jest poza obszarem LSR, a na jego teren obejmuje część gminy Stary Brus i Hańsk. Park został ustanowiony w celu ochrony obszarów wodno-błotnych Polesia.

Sobiborski Park Krajobrazowy powołano dla ochrony lasów z torfowiskami i śródleśnymi jeziorami położonymi we wschodniej części Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Najcenniejsze fragmenty chronione są w postaci aż sześciu rezerwatów przyrody.

Na terenie Lasów Sobiborskich powołano cztery użytki ekologiczne, które oznaczają obszar o szczególnym znaczeniu dla ochrony przyrody: „Uroczysko Dekowina", „Żłobek" i „Luta" w celu zachowania śródleśnych torfowisk oraz „Dolina rzeki Tarasienki" dla ochrony cennych zbiorowisk szuwarowych, wodnych i zaroślowych. W Parku oraz jego najbliższych okolicach znajdują się pomniki przyrody. W okolicach Kosynia za drzewa pomnikowe uznano dwa dęby szypułkowe, w Starym Stulnie lipę drobnolistną, a w parku podworskim w Majdanie Stuleńskim objęto ochroną dwie grupy drzew złożone z jesionów wyniosłych i dębu szypułkowego. Warto podkreślić, że dolina Bugu została uznana w „Paneuropejskiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej" za europejski korytarz ekologiczny.

Sobiborski Park Krajobrazowy to również teren o znakomitych warunkach do uprawiania turystyki zarówno pieszej jak i rowerowej. Przez obszar Parku prowadzą cztery ścieżki tworząc jednocześnie różne warianty zwiedzania obszaru. Są to:

1. trasa rowerowa – duża pętla (ok. 53 km) - przebieg trasy: Punkt edukacyjny w Stulnie – rezerwat „Trzy Jeziora" – rezerwat „Żółwiowe Błota" – Sobibór – Orchówek – Jezioro Glinki – Osowa – Kosyń – Punkt edukacyjny w Stulnie,
2. trasa rowerowa – mała pętla (ok. 23 km) - przebieg trasy: Punkt edukacyjny w Stulnie – Jezioro Płotycze – Jezioro Brudno – Wołczyny – Sobibór – Jezioro Perespa – Punkt edukacyjny w Stulnie,
3. trasa piesza (ok. 5 km) - przebieg trasy: Punkt edukacyjny w Stulnie – ścieżka dydaktyczna „Stulno" – Punkt edukacyjny w Stulnie,
4. trasa piesza (ok. 10 km) - przebieg trasy: Parking leśny w miejscowości Osowa – Szlak turystyczny „Pętla Sobiborska" – Parking leśny w miejscowości Osowa.

W południowej części Parku znajduje się ścieżka przyrodnicza „Stulno" o długości około 6 km, która umożliwia poznanie różnych siedlisk leśnych oraz jeziora Brudno i Płotycze. Popularna jest także ścieżka przyrodnicza „Leśny skrzat" zlokalizowana przy budynku Nadleśnictwa Sobibór.

Na terenie Parku zlokalizowane są obiekty historyczno-kulturowe, które urozmaicają zwiedzanie obszaru, dopełniając dziedzictwo przyrodnicze dziedzictwem kulturowym, tj.: Muzeum i miejsce pamięci przy byłym Nazistowskim Obozie Zagłady w Sobiborze, Centrum Edukacji Historycznej „Stacja Sobibór", Kościół pw. św. Stanisława Kostki w Kosyniu, Cmentarz prawosławny w Kosyniu.

Administracyjnie Park zlokalizowany jest na obszarze powiatu włodawskiego – Gmina Hańsk, Gmina Włodawa, Gmina Wola Uhruska.

Chełmski Park Krajobrazowy utworzono w celu ochrony cennych kompleksów leśnych w pobliżu Żalina, Czułczyc i Sawina oraz łąk i torfowisk z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin i zwierząt. Położony jest na pograniczu dwóch jednostek fizjograficznych Pagórów Chełmskich i Obniżenia Dubienki, co sprawia, iż krajobraz Parku jest zróżnicowany. Administracyjnie Park zlokalizowany jest na obszarze powiatu chełmskiego - Gmina Chełm (wiejska), Gmina Dorohusk, Gmina Kamień, Gmina Sawin, Gmina Ruda - Huta.

Na obszarze LGD występują również Obszary NATURA 2000:

1. Dolina Środkowego Bugu; kod obszaru: PLB060003; rodzaj ochrony: Dyrektywa ptasia; powiaty: chełmski, bialski, włodawski, hrubieszowski; gminy: Hanna (wiejska), Terespol (wiejska), Hrubieszów (wiejska), Horodło (wiejska), Wola Uhruska (wiejska), Dorohusk (wiejska), Włodawa (wiejska), Kodeń (wiejska), Hrubieszów (miejska), Dołhobyczów (wiejska), Mircze (wiejska), Włodawa (miejska), Sławatycze (wiejska), Dubienka (wiejska), Ruda-Huta (wiejska);
2. Poleska Dolina Bugu; kod obszaru: PLH060032; rodzaj ochrony: Dyrektywa siedliskowa; powiaty: chełmski, bialski, włodawski, hrubieszowski; gminy: Hanna (wiejska), Dorohusk (wiejska), Horodło (wiejska), Kodeń (wiejska), Sławatycze (wiejska), Wola Uhruska (wiejska), Dubienka (wiejska), Ruda-Huta (wiejska);

3. Lasy Sobiborskie; kod obszaru: PLH060043; rodzaj ochrony: Dyrektywa siedliskowa; powiaty: chełmski, włodawski; gminy: Włodawa (wiejska), Hańsk (wiejska), Sawin (wiejska), Wola Uhruska (wiejska);
4. Krowie Bagno; kod obszaru: PLH060011; rodzaj ochrony: Dyrektywa siedliskowa; powiaty: włodawski; gminy: Hańsk (wiejska), Urszulin (wiejska), Stary Brus (wiejska);
5. Bagno Bubnów; kod obszaru: PLB060001; rodzaj ochrony: Dyrektywa ptasia; powiaty: chełmski, włodawski; gminy: Hańsk (wiejska), Wierzbica (wiejska), Urszulin (wiejska);
6. Polesie; kod obszaru: PLB060019; rodzaj ochrony: Dyrektywa ptasia; powiaty: parczewski, włodawski, łęczyński; gminy: Ludwin (wiejska), Puchaczów (wiejska), Cyców (wiejska), Sosnowica (wiejska), Urszulin (wiejska), Stary Brus (wiejska);
7. Uroczysko Mosty-Zahajki; kod obszaru: PLB060014; rodzaj ochrony: Dyrektywa ptasia; powiaty: parczewski, bialski, włodawski; gminy: Podedwórze (wiejska), Wyryki (wiejska), Sosnówka (wiejska);
8. Chełmskie Torfowiska Węglanowe; kod obszaru: PLB060002; rodzaj ochrony: Dyrektywa ptasia; powiat: chełmski; gminy: Dorohusk (wiejska), Kamień (wiejska), Chełm (wiejska), Ruda-Huta (wiejska),
9. Torfowiska Chełmskie, kod obszaru: PLH060023; rodzaj ochrony: Dyrektywa siedliskowa; powiat: chełmski; gminy: Dorohusk (wiejska), Kamień (wiejska), Chełm (wiejska), Ruda-Huta (wiejska);
10. Las Żaliński, kod obszaru: PLH060102; rodzaj ochrony: Dyrektywa siedliskowa; powiat: chełmski; gminy: Dorohusk (wiejska), Ruda-Huta (wiejska);
11. Ostoja Poleska, kod obszaru: PLH060013; rodzaj ochrony: Dyrektywa siedliskowa; powiaty: parczewski, chełmski, włodawski, łęczyński; gminy: Ludwin (wiejska), Hańsk (wiejska), Sosnowica (wiejska), Wierzbica (wiejska), Urszulin (wiejska), Stary Brus;

TABELA 25 POWIERZCHNIA OBSZARÓW PRAWNIE CHRONIONYCH

nazwa	Obszary prawnie chronione [ha]
LUBELSKIE	570 090,48
Ruda-Huta	5 056,03
Miasto Włodawa	1 111,00
Hanna	2 597,35
Hańsk	12 199,95
Stary Brus	5 608,92
Włodawa	10 575,83
Wola Uhruska	7 763,00
Wyryki	101,90
Obszar LSR	45 013,98

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Powierzchnia obszarów prawnie chronionych zlokalizowanych na obszarze LGD zajmuje 45 013,98 ha, co stanowi 7,89% powierzchni obszarów prawnie chronionych województwa lubelskiego. Obszary prawnie chronione, stanowiące podstawę prawną dla unikalnych walorów przyrodniczych, stanowią 37,64% obszaru LGD.

Sektor turystyczny

Obszar LGD należy do atrakcyjnych w dziedzinie możliwości wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych. Podkreślenia wymagają następujące atuty:

- dogodne położenie w atrakcyjnym krajobrazie doliny Bugu i na obszarze Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery UNESCO pn. „Polesie Zachodnie", w strefie Pojezierza Łęczyńsko- Włodawskiego, częściowo na obszarze Poleskiego Parku Narodowego,
- rozwinięta sieć szlaków turystycznych,
- dziedzictwo i zasoby przyrodnicze, walory krajobrazowe, obecność akwenów wodnych, jezior i rzek,
- dziedzictwo kulturowe i historyczne, wielokulturowość.

Prawdziwym zasobem turystycznym są walory przyrodnicze obszaru, w szczególności lasy i jeziora. Obszary leśne gmin LGD Poleska Dolina Bugu to 8% ogólnej powierzchni lasów województwa lubelskiego. 81% tych obszarów stanowią lasy państwowe, obszar gmin LGD to 11% wszystkich lasów państwowych w województwie. Największe kompleksy leśne to gmina Wyryki i gmina wiejska Włodawa.

TABELA 26 POWIERZCHNIA LASÓW NA OBSZARZE LSR NA TLE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Nazwa Gminy	Powierzchnia lasów [ha]	Powierzchnia lasów publicznych [ha]	%
Miasto Włodawa	208,2	140,2	67%
Włodawa	11 892,4	10 102,4	85%
Ruda-Huta	2 013,7	1 405,7	70%
Wola Uhruska	6 300,8	5 111,8	81%
Hańsk	7 027,1	6 251,1	89%
Hanna	2 360,0	1 357,0	58%
Wyryki	12 709,8	10 311,8	81%
Stary Brus	6 059,5	4 772,5	79%
Suma województwa lubelskiego	587 388,7	346 285,8	59%
Suma dla gmin LGD	48 571,5	39 452,5	81%

Źródło: na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Analizując dane GUS BDL, warto podkreślić, iż do obiektów noclegowych zaliczono hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, pola biwakowe, kempingi, obiekty do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe. Liczba obiektów wskazuje na dużą dostępność w sezonie turystycznym. Najwięcej miejsc zakwaterowania zlokalizowanych jest na terenie gminy Włodawa, gdzie przez cały analizowany okres liczba obiektów utrzymywała się na zbliżonym poziomie.

TABELA 27 TURYSTYCZNE OBIEKTY NOCLEGOWE OGÓŁEM

Nazwa	Obiekty ogółem lipiec				
	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	10 509	10 681	11 076	11 251	10 291
LUBELSKIE	422	445	472	478	429
Miasto Włodawa	5	5	5	4	4
Stary Brus	1	1	1	1	1
Włodawa	37	37	40	41	35
Wola Uhruska	1	3	3	3	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Obszar LGD posiada idealne warunki do rozwoju agroturystyki, stanowiącej segment dynamicznie rozwijającej się turystyki wiejskiej. Unikalne walory kulturowo - przyrodnicze, położenie z dala od miejskiego zgiełku, kultywowanie tradycji, bliskość z naturą sprawiają, że obszar LGD jest doskonałym miejscem do prowadzenia gospodarstw agroturystycznych. Wykorzystanie zasobów gospodarstw w połączeniu z walorami środowiska tworzy możliwości rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw oraz pozyskania dodatkowego źródła dochodu przez rolników.
Zgodnie z Gminnymi Ewidencjami Obiektów Turystycznych na obszarze LSR funkcjonuje:

TABELA 28 LICZBA KWATER AGROTURYSTYCZNYCH ZGODNIE Z GMINNYMI EWIDENCJAMI OBIEKTÓW TURYSTYCZNYCH

Nazwa jednostki	Liczba kwater agroturystycznych
Miasto Włodawa	0
Stary Brus	5
Włodawa	25
Wola Uhruska	10
Hańsk	0
Hanna	12
Wyryki	2
Ruda - Huta	0

Źródło: opracowanie własne

Miasto Włodawa pełni funkcję ośrodka obsługi ruchu turystycznego obszaru. Stan infrastruktury, związanej z turystyką i kulturą poprawił się znacznie przez ostanie lata, m.in. za sprawą projektów realizowanych przez poszczególne samorządy, dofinansowanych m.in. ze środków EFRROW za pośrednictwem LGD. Potrzeby inwestycyjne w tym zakresie jednak ciągle istnieją, poziom inwestycji jest niewystarczający by w pełni wykorzystać posiadane zasoby.
Wskaźniki obrazujące ruch turystyczny na danym terenie gromadzone są przez GUS na poziomie powiatów. W latach 2016-2019 liczba miejsc noclegowych w powiecie chełmskim utrzymywała się na dość stabilnym poziomie, jednak w roku 2020 uległa gwałtownemu obniżeniu do poziomu 3,38 miejsc/ 1000 mieszkańców (co oznacza 41,52% spadek w stosunku do roku 2016). W powiecie włodawskim liczba miejsc noclegowych systematycznie rosła w latach 2016 – 2019. W roku 2020 nastąpiło wyhamowanie dostępności miejsc noclegowych, jednak w relacji do roku 2016 i tak odnotowano wzrost o 1,6%. Załamanie się rynku i dostępności miejsc noclegowych w roku 2020 spowodowane było pandemią COVID-19 i towarzyszącym jej lockdownem. Warto podkreślić, iż w 2020 roku Polacy odbyli łącznie 53,0 mln podróży turystycznych, było to jednak mniej aż o 29,4% niż w 2019 roku.
Mając na względzie fakt, iż główny ruch turystyczny w kraju skoncentrowany jest w województwach nadmorskich znajduje się przeszło 55% wszystkich ośrodków wczasowych i 49% domków turystycznych stopień wykorzystania miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych w 2020 r. dla województwa lubelskiego mieścił się w przedziale 20,4-25 przy średniej dla Polski wynoszącej 26,8.

TABELA 29 TURYSTYCZNE OBIEKTY NOCLEGOWE - WSKAŹNIKI

	powiat chełmski					**powiat włodawski**				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
miejsca noclegowe na 1000 ludności [msc.]	5,78	5,45	6,24	6,08	3,38	72,85	74,68	77,15	80,29	74,02
turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności [osoba]	93,16	74,11	9,17	36,88	20,95	793,20	724,20	937,15	871,90	599,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Kolejnym wskaźnikiem mierzącym funkcje turystyczną jest wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Schneidera (stanowi iloraz liczby korzystających z noclegów w ciągu roku do liczby mieszkańców). Ruch turystyczny obszaru LGD skoncentrowany jest przede wszystkim w gminach należących do powiatu włodawskiego (tylko jedna gmina powiatu Urszulin nie należy do LGD). Ruch turystyczny na terenie powiatu włodawskiego przewyższa znacznie średnią województwa lubelskiego i w roku 2020 utrzymywał się na poziomie 599,47 osób/ 1000 mieszkańców.

WYKRES 13 TURYŚCI KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW NA 1000 LUDNOŚCI

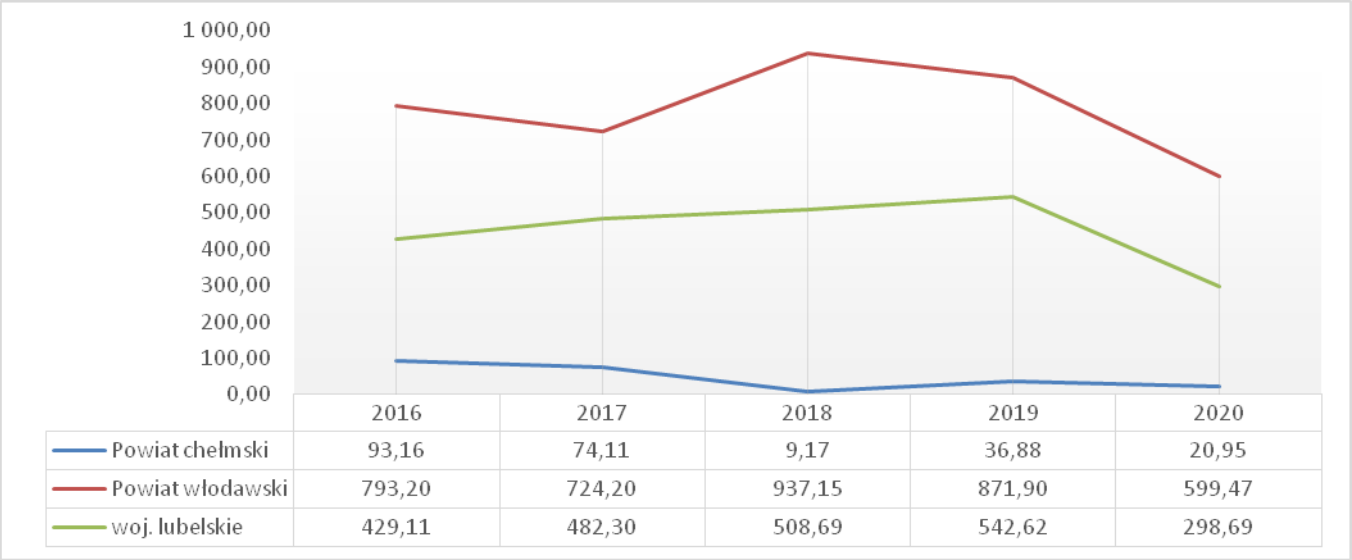

	2016	2017	2018	2019	2020
Powiat chełmski	93,16	74,11	9,17	36,88	20,95
Powiat włodawski	793,20	724,20	937,15	871,90	599,47
woj. lubelskie	429,11	482,30	508,69	542,62	298,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Zupełnie na innym poziomie kształtuje się ruch turystyczny w powiecie chełmskim (tylko jedna gmina Ruda-Huta, położona na terenie powiatu chełmskiego należy do LGD). Wskaźnik liczny turystów korzystających z noclegów do liczby mieszkańców zdiagnozowany na terenie powiatu chełmskiego jest znacznie niższy od średniej dla województwa lubelskiego. W roku 2020 wskaźnik ten wynosił zaledwie 20,95 osób / 1000 mieszkańców, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 298,69 osób / 1000 mieszkańców.

4.2.6 Obszary wiejskie, ze szczególnym uwzględnieniem rolników, domowników oraz mieszkańców obszarów wiejskich z obszarów po PGR

Obszar LSR to przede wszystkim grunty wykorzystywane rolniczo. Z Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2020 (spis został przeprowadzony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 1 września do 30 listopada 2020 r.) wynika, że na terenie LGD średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 16,19 ha i była wyższa od średniej dla województwa lubelskiego, która wynosiła 9,64 ha. Dominacja gleb V i VI klasy oraz klasy IVa i IVb na całym obszarze LSR wskazuje na niekorzystne warunki glebowe dla produkcji rolniczej. To powoduje, iż w branży rolniczej dominują inne niż uprawy formy działalności. Cechą charakterystyczną obszaru jest występowanie na jego terenie gospodarstw rolnych zajmujących się chowem trzody chlewnej, bydła i drobiu (przede wszystkim w gminach Hanna, Hańsk, Włodawa). W miejscowości Uhrusk (gmina Wola Uhruska) zlokalizowane jest jedno z czterech w regionie gospodarstw doświadczalnych Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie. Gospodarstwa stanowią m.in. „*bank genów*" tradycyjnych polskich odmian roślin i ras zwierząt. Wśród upraw przeważają uprawy zbóż, głównie żyta (pod tym względem przodują Gminy Hanna, Włodawa, Wyryki). Wyróżnikiem są uprawy przemysłowe na terenie Gminy Ruda-Huta, Gminy Wola Uhruska i Gminy Wyryki.

Dane Powszechnego Spisu Rolnego 2020 udostępniane są w większości do poziomu powiatu. Analizując sferę gospodarczą obszaru LSR warto zwrócić uwagę na źródła dochodów deklarowane na poziomie gospodarstw rolnych. W powiecie włodawskim i chełmskim głównym, deklarowanym źródłem dochodów była działalność rolnicza. Niewielka część gospodarstw rolnych deklaruje inne źródła dochodów, w szczególności z pozarolniczej działalności gospodarczej.

TABELA 30 GOSPODARSTWA DOMOWE WG ŹRÓDEŁ DOCHODÓW

Nazwa	Z dochodem z działalności rolniczej	Z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	Z dochodem z pracy najemnej	Z dochodem z emerytury i renty	Z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą
POLSKA	1 309 924	190 669	582 892	379 772	207 448
LUBELSKIE	161 043	19 126	74 603	44 664	27 344

Powiat chełmski	7 246	687	3 054	2 039	1 255
Powiat włodawski	3 264	376	1 381	970	427

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2020, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie

W tym miejscu warto podkreślić, iż na obszarze LSR występuje również gospodarka rybacka. Rybactwo obejmuje rybołówstwo, zabiegi mające na celu utrzymanie zasobów organizmów wodnych oraz chów i hodowlę ryb i innych organizmów wodnych w wodach morskich i śródlądowych. Na obszarze LSR zlokalizowanych jest wiele jezior i zbiorników wodnych, na których prowadzona jest gospodarka rybacka. Najważniejsze to: w gminie Stary Brus: liczne prywatne stawy rybne; w gminie Ruda-Huta torfianki Ruda-Huta; w gminie Hanna: akwen Hanna; w gminie Hańsk: jezioro Dubeczyńskie, Hańskie, Laskie, k. wsi Lubowierz, Koseniec; w gminie Włodawa: jezioro Lipieniec, Święte, Białe, Glinki, Czarne, Rogóźno, Orchowo, Spólne, Pereszpa, prywatne stawy rybne; w gminie Wola Uhruska: Pompka starorzecze, jezioro Brudzieniec, Brudno, Płotycze; w gminie Wyryki: zbiornik Zahajki.

Na terenie LGD działa blisko 3000 małych gospodarstw według klas wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest to całkowita standardowa produkcja gospodarstwa rolnego wyrażona w euro. Małe gospodarstwa do 10 ha stanowią niemal 65% ze wszystkich gospodarstw.

Państwowe Gospodarstwa Rolne istniały we wszystkich gminach partnerskich. Po likwidacji państwowych gospodarstw rolnych w latach 90. XX wieku ich pracownicy zamieszkiwali w sołectwach na obszarze LGD, głównie we własnych domach. Jedynie niewielka część ludności korzystała z mieszkania w osiedlach państwowych gospodarstw rolnych i to zjawisko nie ma praktycznego znaczenia dla rozwoju obszaru lub potrzeb społecznych. Grunty po byłych państwowych gospodarstwach rolnych, które były nieużytkami, są wydzierżawiane lub zostały sprzedane w celu powiększenia własnego gospodarstwa.

4.3 Grupy docelowe LSR

Ludzie młodzi do 25 roku życia

Diagnoza - Stosunek osób w wieku przedprodukcyjnym do osób w wieku poprodukcyjnym jest niekorzystny (dużo mniej młodych).Stosunkowo duża liczba osób bezrobotnych w wieku do 25 lat. Należy również pamiętać, że duża liczba osób w tym przedziale wiekowym kształci się, co uniemożliwia nabycie statusu osoby bezrobotnej. Ograniczony dostęp do usług (edukacji pozaszkolnej, rekreacji, rozrywki) ze względu na miejsce zamieszkania na terenach wiejskich z ograniczoną komunikacją zbiorową. Oferta lokalna (zajęcia, możliwości ciekawego spędzania czasu, rozwijania zainteresowań) ograniczone są głównie do miejscowości gminnych przy ośrodkach kultury i bibliotekach niewystarczające wyposażenie innych miejsc integracji i aktywizacji. Partycypacja - wsparcie osób do 25 roku życia było najczęściej wskazywaną propozycją po przedsiębiorczości. Na spotkaniach w gminach wskazywano na brak oferty atrakcyjnego spędzania czasu dla młodzieży, problemy z wyalienowaniem młodych ludzi, zanik umiejętności interpersonalnych w kontaktach z rówieśnikami, potrzebę integracji międzypokoleniowej, uczenia się kompetencji społecznych. Działania aktywizujące ludzi młodych zostaną zadedykowane (bezpośrednio lub pośrednio) w ramach projektów grantowych – P.1.2 – Aktywni - zintegrowani, P.1.3. Smart Village – Poznać, zastosować, skorzystać oraz operacji własnej P.2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo.

Seniorzy

Diagnoza - Wysokie wskaźniki starzenia się społeczności, ograniczenie dostępu do usług, nierozwinięta branża srebrnej gospodarki, brak lokalnej oferty spędzania czasu, ochrona zdrowia, rehabilitacji, ograniczone środki NGO na budowanie oferty dla seniorów. Partycypacja - na spotkaniach w gminach wskazywano problemy samotności seniorów, niewystarczającej wsparcie w obszarze czasu wolnego, alienacje społeczną osób starszych, niewykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego seniorów. Działania aktywizujące dla seniorów zostaną zadedykowane (bezpośrednio lub pośrednio) w ramach projektu grantowego we wskazanych obszarach problemowych – P.1.2 – Aktywni - zintegrowani oraz operacji własnej P.2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo. Będą również odbiorcami usług w ramach P.1.1. Srebrna gospodarka.

Grupy w niekorzystnej sytuacji

Diagnoza LSR wskazuje, że grupę w niekorzystnej sytuacji stanowią: **kobiety, rolnicy z małych gospodarstw, osoby poszukujące pracy.** Są to najczęściej wskazywane osoby, które ze względu na czynniki od nich niezależne nie mają takich samych szans jak inne grupy społeczne na obszarze LSR.

Kobiety

Diagnoza - w strukturze aktywności ekonomicznej ludności LSR, ilustrowanej przy zastosowaniu kluczowych wskaźników (wskaźnik zatrudnienia, współczynnik aktywności zawodowej, stopa bezrobocia), wyraźnie daje się zauważyć przewaga aktywności mężczyzn nad kobietami (we wszystkich gminach należących do LGD liczba zarejestrowanych bezrobotnych kobiet przewyższa liczbę zarejestrowanych bezrobotnych mężczyzn). Partycypacja: na spotkaniach w gminach i warsztatach przyszłościowych podkreślano niekorzystną sytuację kobiet, szczególnie mieszkanek terenów wiejskich LSR. Problemy, które je dotykają to przede wszystkim gorszy niż w mieście dostęp do infrastruktury publicznej, możliwości podnoszenia kwalifikacji, dostęp do kultury i rozrywek, możliwości korzystania z obiektów sportowych i rekreacyjnych, możliwość uzyskiwania dodatkowych dochodów poza rolnictwem. Działania aktywizujące dla kobiet zostaną zadedykowane (bezpośrednio lub pośrednio) w ramach projektu grantowego – P.1.2 – Aktywni - zintegrowani oraz operacji własnej P.2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo. Będą również beneficjentami pomocy (dodatkowo premiowanymi) w ramach przedsięwzięć skierowanych na przedsiębiorczość P.1.1. Srebrna gospodarka , P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka.

Rolnicy z małych gospodarstw

Diagnoza - na obszarze LSR znajduję się blisko 3000 małych gospodarstw rolnych ze względu na dochód a małe gospodarstwa do 10 ha powierzchni przekraczają 60% wszystkich. Na całym obszarze LSR wskazuje na niekorzystne warunki glebowe dla produkcji rolniczej. To powoduje, iż w branży rolniczej dominują inne niż uprawy formy działalności m.in. chów trzody chlewnej, bydła i drobiu. Rosnące koszty produkcji, słabnące zyski, w tym niskie ceny skupu powodują, że w szczególnie trudnej sytuacji znajdują się małe gospodarstwa rolne. Partycypacja – wysokie walory przyrodnicze i kulturowe wsi stanowią potencjał, który odpowiednio wykorzystane jest szansą na dodatkowe źródło dochodu z agroturystyki, zagród edukacyjnych, sprzedaży produktów lokalnych. Rolnicy z małych gospodarstw rolnych oraz ich domownicy będą beneficjentami pomocy w ramach przedsięwzięć skierowanych na przedsiębiorczość P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka.

Osoby poszukujące pracy

Diagnoza - struktura ekonomiczna LSR, ilustrowana przy zastosowaniu kluczowych wskaźników (wskaźnik zatrudnienia, współczynnik aktywności zawodowej, stopa bezrobocia) wskazuje negatywne tendencje tj. długotrwałe bezrobocie, duży udział osób bezrobotnych do 25 roku życia oraz osób powyżej 50 roku życia i kobiet. Ponadto na obszarze LSR brak jest dużych pracodawców poza instytucjami publicznymi. Partycypacja – najwięcej wskazań na pozycje związane z rozwojem gospodarki w celu niwelacji problemu bezrobocia, niskich płac. Warsztaty przyszłościowe wskazują na potrzebę rozwoju sektora turystycznego i srebrnej gospodarki. Osoby poszukujące pracy będą beneficjentami pomocy w ramach przedsięwzięć skierowanych na przedsiębiorczość P.1.1. Srebrna gospodarka, P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka.

NGO

Diagnoza – sektor pozarządowy boryka się ze spowolnieniem wywołanym przez ograniczenia pandemii Covid-19, duża aktywność sektora szczególnie w obszarze kultury i tradycji, inicjatyw społecznych, dobry dostęp do wielu zmodernizowanych świetlic, które mogą stanowić bazę do realizacji projektów, choć często wymagają doposażenia do ich realizacji. Partycypacja – na spotkaniach w gminach sygnalizowano potrzeby związane ze wzmocnieniem potencjału NGO poprzez podniesienia kwalifikacji i umiejętności w wielu obszarach. Warsztaty przyszłościowe pokazały gotowość sektora do realizacji operacji mający na celu aktywizację osób młodych i seniorów, poprawę jakości życia na obszarach wiejskich. Wsparcie do NGO zostanie skierowane za pomocą przedsięwzięcia 1.2 Aktywni - zintegrowani w ramach operacji realizowanej przez podmiot wybrany w drodze ogłoszonego konkursu. Organizacje pozarządowe będą również beneficjentami projektu grantowego realizowanego w tym samym przedsięwzięciu oraz Smart Village – Poznać, zastosować, skorzystać – P.1.3.

Przedsiębiorcy

Diagnoza – większość firm na obszarze LSR to mikro i małe przedsiębiorstwa. Dominują tradycyjne nieinnowacyjne sektory usług jak budownictwo i handel, rozwija się sektor gastronomii, turystyki i rekreacji. Na terenie LGD wskazano dobre warunki do rozwoju sektora turystycznego i wzrastające zapotrzebowanie na usługi srebrnej gospodarki. Partycypacja – ankieta wskazuje jednoznacznie, że mieszkańcy oczekują wsparcia sektora gospodarki, spotkania w gminach oraz warsztaty przyszłościowe określają istniejące firmy, jako mające największe szanse na wprowadzenie trwałej zmiany na rynku pracy, wskazywano na sektor turystyczny i srebrnej gospodarki, jako najbardziej perspektywiczne. Wsparcie do przedsiębiorców jest kierowane w ramach przedsięwzięcia P.1.1 Srebrna Gospodarka i P.2.1. Przedsiębiorcza Turystyka.

Samorządy i ich jednostki

Diagnoza – LGD współpracuje z wszystkimi jednostkami samorządu na swoim terenie. Gminy sygnalizują potrzeby zarówno z obszaru rozwoju infrastruktury rekreacji i turystyki, jak też dostępności. Partycypacja – respondenci wskazują na potrzebę

rozwój infrastruktury rekreacji i turystyki. Na warsztatach przyszłościowych zdecydowano o przeznaczeniu środków na wsparcie małej ogólnodostępnej infrastruktury rekreacji i turystyki. Dyskutowano o nowych możliwościach, jakie daje ustanowienie obszaru Smart Village. Samorządy zadeklarowały gotowość do współpracy przy realizacji koncepcji SV. Oczekuje się także, że realizacja koncepcji przyczyni się do wzmocnienia synergii i rozwoju innowacji. Do JSFP zostanie skierowane wsparcie w ramach przedsięwzięcia 2.3 Infrastruktura dla turysty i mieszkańca. Będą mogły także przygotowywać a następnie realizować koncepcje SV.

4.4 Innowacyjne elementy w kontekście lokalnym

LGD będzie stosować definicję Innowacyjności. Zachętą do jej stosowania będzie kryterium premiujące innowacyjne rozwiązania w przedsięwzięciu P.1.1 i P.2.1 (szerzej opisano w rozdziale 7). Ponadto koncepcje Inteligentnych Wiosek będą zawierać innowacyjne rozwiązania i propozycje.

4.5 Współpraca z innymi podmiotami terytorialnymi

LGD zaangażuje się w promowanie i animowanie partnerstw, przez co wesprze zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy podmiotów z obszaru LSR oraz realizację projektów partnerskich krajowych z partnerem spoza obszaru LSR. W LSR uwzględniono wykorzystanie wsparcia finansowego z programów krajowych i regionalnych, które nie wdrażają instrumentu RLKS, ale w ramach których planowane są nabory w których LGD może wziąć udział. LGD planuje aplikować o środki z programów UE na zasadach ogólnych, a także z innych źródeł, które opisano szczegółowo w rozdziale 5. LGD ukierunkowała rozwój obszaru przy jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego. Przedsięwzięcia zaplanowane w LSR obejmują przedsiębiorczość, uwzględniając sytuację lokalną m.in. posiadane zasoby przyrodnicze i kulturowe oraz popyt na usługi określonego rodzaju (gospodarka wolnego czasu, turystyka, srebrna gospodarka). Ważna dla realizacji LSR jest współpraca z innymi podmiotami terytorialnymi jak gminy, starostwo powiatowe czy ZIT MOF Włodawy. Partnerzy z sektora publicznego otrzymają wsparcie na realizacje operacji w zakresie małej infrastruktury. Na etapie konsultacji samorządy zasygnalizowały gotowość do włączenia się w przygotowanie koncepcji Smart Village.

4.5.1 Kluczowe wskaźniki

Hanna, Hańsk, Stary Brus, Wola Uhruska, Wyryki oraz Ruda - Huta to gminy w LSR zagrożone trwałą marginalizacją według https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego

Wskaźnik 5.2 Bezrobotni na obszarze LSR wg stanu na koniec 2020 roku wynosi 4,27– obliczono wg. następującego wzoru 5 x (1 – 0,015 x 22614 / 2339)

Wskaźnik kryterium 5.3. Dochód podatkowy na obszarze LSR wg stanu na koniec 2020 roku wynosi 3,81 – obliczono na podstawie następującego wzoru 3750 / 985,89

Wskaźnik kryterium 5.4. Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR wg stanu na koniec 2020 roku wynosi 5,01 - obliczono na podstawie wzoru 6 x (1- 0,015 x 36767 / 3370)

Wskaźnik kryterium 5.5. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR wg stanu na koniec 2020 roku wynosi 4,66 – obliczono wg wzoru: 30 x (1 – 0,35 x 36767 os. / 15236 os. w wieku nieprodukcyjnym).

Wskaźnik kryterium 5.6. Migracje na obszarze LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosi 4,65 - obliczono wg wzoru 4x (1-40 x (385-536) / 36767)

Wskaźnik kryterium 5.7. Przedsiębiorczość na obszarze LSR wg stanu na koniec 2020 roku wynosi 3,35 – obliczono na podstawie następującego wzoru (0,25 x 36767) / 2739

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

5.1 Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami

Uwzględniając obszary strategicznej interwencji o znaczeniu krajowym, wskazane w KSRR 2030, większość gmin należących do Stowarzyszenia i współtworzących obszar LSR stanowi obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Ramy i uwarunkowania rozwoju regionu wyznacza strategia wojewódzka.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku została przyjęta Uchwałą Nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29.03.2021 r. W SRWL 2030, poza odwołaniem do OSI krajowych, wyznaczono ramy regionalnych obszarów strategicznej interwencji adekwatne do diagnozy i specyfiki województwa. Odnosząc się do uwarunkowań

regionalnych, obszar LGD funkcjonalnie obejmuje teren OSI POLESIE. W SRWL 2030 przyjęto priorytet rozwoju dla OSI POLESIE, którym jest „Społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego oraz terenów nadbużańskich".

Kierunki interwencji / tematyczne obszary wsparcia OSI Polesie w kontekście realizacji celów SRWL 2030, ważne w kontekście działalności LGD i komplementarności interwencji podejmowanej na obszarze LSR to m.in. :

1.1 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych

- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych.

2.4 Ochrona walorów środowiska

- Ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności

3.4 Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu

- Wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie.
- Rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (np. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe).
- Organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa).
- Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.).
- Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych.
- Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

4.4 Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej

- Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej.
- Przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna)

Określone w trakcie prac nad LSR, w tym partycypacji społeczności lokalnej Cele i przedsięwzięcia LSR są spójne z celami strategii wojewódzkiej, Strategią Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021-2026 oraz Strategiami gmin członkowskich (na terenie powiatu Włodawskiego nie ma aktualnego dokumentu strategicznego o charakterze ponadlokalnym).

TABELA 31 SPÓJNOŚĆ LSR Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI DOTYCZĄCYMI OBSZARU LSR

Lp.	Cele LSR	Przedsięwzięcia LSR	Dokumenty, dla których określono spójność planowanych do realizacji w LSR przedsięwzięć z celami dokumentów planistycznych
1	**LSR**		**Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030.**
2.	C.1 Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR	Przedsięwzięcie 1.1 Srebrna Gospodarka Przedsięwzięcie 1.2 Aktywni - Zintegrowani Przedsięwzięcie 1.3 Smart Village – poznać, zastosować, skorzystać.	Cel strategiczny 4 SPOŁECZEŃSTWO Wzmacnianie kapitału społecznego będzie realizowany dzięki osiąganiu następujących celów operacyjnych: 4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego 4.3. Włączenie i integracja społeczna Cel strategiczny 3 GOSPODARKA Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu 3.3. Promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej
3	C.2 Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR	Przedsięwzięcie 2.1 Przedsiębiorcza turystyka Przedsięwzięcie 2.2 Kultura – Tradycja - Dziedzictwo Przedsięwzięcie 2.3 Infrastruktura dla turysty i	Cel strategiczny 3 GOSPODARKA Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu będzie osiągany dzięki realizacji następujących celów operacyjnych: 3.2. Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw

		mieszkańca.	3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu
4	**LSR**		**Strategia Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021 - 2026**
5	C.1 Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR	Przedsięwzięcie 1.1 Srebrna Gospodarka Przedsięwzięcie 1.2 Aktywni - Zintegrowani Przedsięwzięcie 1.3 Smart Village – poznać, zastosować, skorzystać.	Cel strategiczny 2. Aktywne społeczeństwo oraz wyższa jakość życia mieszkańców powiatu Cel operacyjny 2.5. Rozwój sfery usług społecznych oraz integracja osób wykluczonych
6	C.2 Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR	Przedsięwzięcie 2.1 Przedsiębiorcza turystyka Przedsięwzięcie 2.2 Kultura – Tradycja - dziedzictwo Przedsięwzięcie 2.3 Infrastruktura dla turysty i mieszkańca	Cel strategiczny 1. Sprawne funkcjonowanie gospodarki oraz lokalnego rynku pracy Cel operacyjny 1.3. Rozwój usług turystycznych w oparciu o zintegrowaną ofertę turystyczną powiatu

Źródło: opracowanie własne

Powiązanie ze Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2020 (z perspektywą do 2030)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2020 (z perspektywą do 2030) opiera się na nowym modelu rozwoju, czyli przede wszystkim rozwoju odpowiedzialnym oraz społecznie i terytorialnie zrównoważonym. Głównym celem Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Cele i przedsięwzięcia określone w LSR są zgodne ze Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2020 (z perspektywą do 2030).

Zgodność z celami określonymi w programach, z których finansowana będzie LSR.

Lokalna Strategia Rozwoju jest zgodna z celem szczegółowym WPR czyli SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa. Realizuje następujące potrzeby zakrojone przez interwencję Leader przez realizację Celu 1 LSR Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR i Celu 2 Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR:

CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich – przez skierowanie wsparcia w ramach P.1.2, P.2.2 LSR.

CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego – poprzez przygotowanie koncepcji Smart Village - P.1.3 LSR.

CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność, poprzez aktywizację młodych ludzi w ramach przedsięwzięcia P.1.2., P.1.3., P.2.2. LSR.

CS 8.P 4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej - przedsięwzięcie P.2.3 LSR.

CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów w ramach obu celów, przedsięwzięcia P.1.1 i P.2.1. LSR.

CS 8.P 6. Poprawa dostępu do usług publicznych w zakresie opieki, zdrowia, kultury - P.2.2 LSR zakłada projekt własny oraz partnerski związany z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego, historycznego obszaru LSR.

CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym – P.2.2 LSR (projekt partnerski z partnerem krajowym spoza obszaru LSR).

Komplementarność i synergia pomiędzy celami LSR i pozostałymi dokumentami

Cele i przedsięwzięcia LSR będą finansowane bezpośrednio z środków dedykowanych RLKS, czyli z Planu Strategicznego dla WPR 2023-2027. Jak wykazano wyżej, cele i przedsięwzięcia LSR są spójne z celami zawartymi w innych dokumentach

strategicznych, które wyznaczają ramy realizacji działań dla innych kluczowych podmiotów na obszarze LSR. Komplementarność w tym przypadku będzie dotyczyć różnych operacji, realizowanych przez różne podmioty, ale służące realizacji podobnych celów. Są to poszczególne gminy, starostwa powiatowe i ich jednostki organizacyjne. Przykłady komplementarności pomiędzy przedsięwzięciami LSR widzimy porównując plany inwestycyjne gmin i starostw powiatowych. Samorządy są beneficjentami środków z Programu Inwestycji Strategicznych Polski Ład np. w zakresie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości poprzez inwestycje w przygotowanie terenów inwestycyjnych, natomiast LGD poprzez wsparcie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej. Podobnym przykładem może być wsparcie z Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027, gdzie za pośrednictwem szeregu instrumentów finansowych Zarząd Województwa wspiera przedsiębiorców. W ramach Działania FELU.02.06 Inwestycje rozwojowe w MŚP możliwe jest, aby przedsiębiorcy z terenu LGD pozyskiwali fundusze na inwestycje w środki trwałe, w tym infrastrukturę badawczą mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach bezpośrednio związane z działaniami badawczymi i innowacyjnymi. Komplementarne do tego działania są przedsięwzięcia 1.1 i 2.1 LSR przewidujące wsparcie osób i firm zamierzających podjąć inwestycje w środki trwałe, ale bez konieczności wykazania, że są bezpośrednio związane z działaniami badawczymi. W obu przypadkach następuje wzrost przedsiębiorczości na terenie LGD. Przedsięwzięcie 1.2 LSR z jednej strony ukierunkowane jest na wsparcie edukacyjne, integrację środowiska NGO lokalnych liderów z drugiej strony na wsparcie zdefiniowanej w ramach LSR grupy w niekorzystnej sytuacji, w tym osób młodych do 25 roku życia i seniorów (projekt grantowy) m.in. w oparciu o infrastrukturę wybudowaną lub wyremontowaną przez samorządy ze środków własnych lub Unii Europejskiej lub funduszy krajowych. W formule operacji własnej i projektu partnerskiego będzie realizowane Przedsięwzięcie 2.2 LSR mające na celu ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR. Jest ono komplementarne z działaniami jakie samorządy/NGO mogą finansować w ramach Programu Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027**(** Priorytet: 3 –Turystyka/ Cel szczegółowy: RSO 4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych). Smart Village to nowy sposób myślenia o rozwoju obszarów wiejskich. Należy się spodziewać, że miejscowości objęte koncepcją SV będą rozwijać się w sposób bardziej planowy, harmonijny i nowoczesny, dzięki koncepcji, która pomoże wyznaczyć kierunki rozwoju. Przedsięwzięcie 1.3 LSR przewiduje grant na wykonanie koncepcji SV. Komplementarność polega na wykorzystaniu środków LGD na przygotowanie koncepcji, którą realizować mogą samorządy, rolnicy, młodzi oraz przedsiębiorcy wraz z NGO za pomocą dowolnych środków własnych i zewnętrznych. LGD dodatkowo wspierać będzie operacje przewidziane do realizacji na obszarze obowiązywania koncepcji SV poprzez premiowanie operacji na ocenie według lokalnych kryteriów wyboru.

Zasadniczo planuje się, aby głównym źródłem finansowania przedsięwzięć realizowanych w ramach SV oprócz środków WPR były środki UE w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego, w szczególności przeznaczone na Cel szczegółowy EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie. Poza wskazanym źródłem przewiduje się także możliwość współfinansowania projektów ze źródeł sektorowych (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Fundusz Sprawiedliwości itp.)

5.2 Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

W ramach Celu 1 „Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR" zaplanowano 3 przedsięwzięcia P.1.1., P1.2., P1.3., które wzajemnie na siebie oddziałują, wykorzystując potencjał całego obszaru, dają efekt spójności i komplementarności, przynosząc wartość dodaną i korzyści dla obszaru LSR.

Wsparcie zaproponowane w ramach przedsięwzięcia P.1.1. na rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki, ukierunkowane jest na zaspakajanie potrzeb konsumpcyjnych, bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych osób starszych. Realizacja przedsięwzięcia z jednej strony zaopiekuje tą grupę społeczną (seniorów) z drugiej strony, niekorzystny trend starzenia się społeczeństwa zostanie wykorzystany do rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR. Przedsięwzięcia P.1.2. i P.1.3. są kierowane do różnych grup docelowych, ale na tym samym obszarze i w celu rozwiązania wspólnego problemu tj. niskiej aktywności społecznej, wykluczenia społecznego seniorów, osób młodych, osób będących w niekorzystnej sytuacji, braku innowacyjnych rozwiązań miejscowych problemów. Głównym beneficjentem pomocy w ramach przedsięwzięcia P.1.2. i P.1.3. będą miejscowe organizacje pozarządowe, których potencjał zostanie wykorzystany do realizacji operacji grantowych na

rzecz lokalnej społeczności (odbiorcy działań). Wszystkie trzy przedsięwzięcia Celu 1 niwelują problem wykluczenia społecznego oraz wpływają na poprawę grup docelowych objętych ich wsparciem.
Cel 2 „Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR" integruje sektory gospodarczy, społeczny i publiczny, wokół wykorzystania potencjału przyrodniczo - kulturowego obszaru LGD. Podobnie jak w ramach celu pierwszego przedsiębiorcy, osoby z grup w niekorzystnej sytuacji w tym rolnicy z małych gospodarstw otrzymają wsparcie na rozpoczęcie i rozwój przedsiębiorstw w branży sektora turystyki i czasu wolnego. Rolnikom dedykowane jest wsparcie na rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (agroturystyki i zagród edukacyjnych), dla JST na rozbudowę małej infrastruktury turystyki i rekreacji w celu zwiększenia atrakcyjności obszaru jako miejsca do życia i wypoczynku. Sektor NGO przez projekt partnerski (z udziałem partnera krajowego z poza obszaru LGD „PDB") oraz LGD w ramach operacji własnej podejmą działania na rzecz zachowania i promocji walorów przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego obszaru, w tym wykorzystania go do rozwoju przedsiębiorczości. W celu 2 widzimy wyraźnie zarysowaną komplementarność przedsięwzięć wokół obszaru LSR, jako partnerskiego układu – skupienie wszystkich wysiłków na wykorzystanie jego najmocniejszych stron i unikalnych walorów przyrodniczo – kulturowych oraz zaangażowanie jak największej liczby mieszkańców i podmiotów w przedsiębiorczość turystyczną.

Cele i przedsięwzięcia LSR, na których realizację wnioskodawca zamierza ubiegać się o wsparcie z innych programów /strategii.
W związku z ograniczanymi środkami w ramach RLKS, na obszar tematyczny w ramach **Celu 1 Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wpieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców Przedsięwzięcie 1.2 Aktywni – zintegrowani**, obejmujące działania mające na celu ograniczenie wykluczenia społecznego osób szczególnie na nie narażonych, **LGD poszukiwać będzie wsparcia z innych programów,** które będą realizowane w formie konkursów dedykowanych dla organizacji pozarządowych:

- **Europejski Fundusz Społeczny EFS+** działanie 9.4 Zrównoważony rynek pracy Typ 1 Kompleksowa aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy, ukierunkowana na wsparcie zrównoważonego udziału w rynku pracy, a zwłaszcza kobiet, poprzez wsparcie m.in. psychologiczne, doradcze, szkoleniowe, mechanizm referencji / Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.
- **Fundusz Inicjatyw Obywatelskich / Priorytet: 2. Aktywne społeczeństwo i 3 Aktywni obywatele.** Projekty realizowane w ramach ww. priorytetów powinny angażować obywateli w różnej formie, dając im możliwość aktywnego działania oraz łączenia aktywności ze zdobywaniem wiedzy w sferze działań obywatelskich.

Uzasadnienie – LGD może ubiegać się o środki ze względu na konieczność aktywizacji zawodowej kobiet, które w ramach LSR zostały zaliczone do grupy w niekorzystnej sytuacji. Ponadto LGD będzie wspierać aktywność i potencjał trzeciego sektora oraz lokalnych liderów i społeczników ze względu na role, jaką podmioty trzeciego sektora pełnią w społeczeństwie obywatelskim i w ramach niniejszej LSR.
Także na realizację działań w ramach **Celu 2 Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru Przedsięwzięcie 2.3 Infrastruktura dla turysty i mieszkańca i Przedsięwzięcie 2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo**, mając na względzie transgraniczne położenia obszaru LSR, LGD planuje nawiązać współpracę partnerską ze stroną ukraińską w celu pozyskania wsparcia na wspólne działania mające na celu promocję dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i ekoturystyki, w tym rozwój infrastruktury turystycznej **ze środków Programu Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027** w ramach Priorytetu: 3 – Turystyka/ Cel szczegółowy: RSO4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.
Uzasadnienie - diagnoza wskazuje na możliwości, jakie daje wykorzystanie lokalnych zasobów do rozwoju rekreacji i turystyki, LGD będzie podejmowała działania, aby pomnażać komplementarne do środków na wdrażanie LSR innych funduszy związanych z rozwojem sektora wypoczynku. Takie działania przyczynią się do lepszej sytuacji podmiotów działających w sektorze, w tym gospodarstw agroturystycznych czy zagród edukacyjnych.

Wartość dodana podejścia LEADER w realizacji LSR polega na łączeniu pokoleń (osoby młode – seniorzy) w ramach wspólnych zajęć edukacyjnych, kulturalnych oraz inicjatyw (m.in. Smart Village). Możliwość realizacji projektów partnerskich będzie przedmiotem animacji ze strony LGD (o ile zajdzie tak potrzeba, wzmocniona przez ekspertów zaangażowanych przez LGD). Oczekujemy, że dzięki temu środowiska, które dotychczas ze sobą nie współpracowały rozpoczną wspólne działania wykorzystując zasoby lokalne (kulturowe, historyczne, przyrodnicze), potencjał społeczny. Rozwój relacji partnerskich przyniesie korzyści długofalowe zarówno dla organizacji (NGO) jak i społeczeństwa przez nawiązanie sieci kontaktów, wymianę

doświadczeń, wyjście poza środowisko LSR (poza obszar jednostek administracyjnych gmin, powiatów i województwa). Wartością dodaną jest również tworzenie w ramach LSR nowej przestrzeni dla liderów lokalnych, którzy dzięki podejściu LEADER mogą zaistnieć, działać lokalnie i wspólnie się angażować w rozwiązywanie problemów lokalnych społeczności (realizacja operacji grantowych na rzecz grup w niekorzystnej sytuacji, osób młodych i seniorów, SV). Tak zaprojektowana LSR Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu" poprzez realizację przedsięwzięć koncentrujących się na potrzebach lokalnych, angażująca różne branże, sektory i zasoby w sposób oddolny, przyniesie korzyści, które są istotą interwencji Leader, w postaci: integracji, wzmocnienia tożsamości, współodpowiedzialności za obszar LSR, projektowanie wspólnej wizji jego rozwoju, budowę zaufania społecznego oraz intensyfikację powiązań i współpracy w ramach branż oraz pomiędzy podmiotami.

Uzasadnienie przyjętego sposobu wdrażania LSR

LGD funkcjonuje od 2006 roku. Jest rozpoznawalnym i ~~najaktywniejszym~~ podmiotem aktywnie wspierającym lokalny rozwój społeczny oraz gospodarczy. Podejmowane przez LGD i partnerów działania skutkują poprawą warunków życia na obszarze, wzrostem zaangażowania społecznego, zacieśnianiem więzów społecznych. Jednocześnie LGD stało się ważnym podmiotem wspierającym przedsiębiorczość. Sposób wdrażania nowej LSR obejmuje dotychczasowe doświadczenia LGD, znajomość lokalnych uwarunkowań oraz problemów. Ze względu na konieczność skupienia środków na najważniejszych celach, ustalono, że LGD zaangażuje się w realizację przedsięwzięć w ramach dwóch obszarów tematycznych. Jednego związanego z wspieraniem włączenia społecznego i aktywności. Drugiego związanego z poprawą oferty turystycznej i aktywnego spędzania wolnego czasu. Obszary te w dużej mierze są kontynuacją kierunków działań prowadzonych dotychczas, mają jednak nieco inaczej rozłożone akcenty, adekwatnie do wyników diagnozy, partycypacji oraz ram, jakie stawia WPR.

Wdrażanie LSR opierać się będzie na ciągłej współpracy z lokalnymi partnerami i animacji lokalnej społeczności. Działania będą podzielone na etapy tak, aby w pełni wykorzystywać możliwości zaplanowanych przedsięwzięć. Metody wdrażania LSR zostały dobrane w taki sposób, aby zintegrować różne sektory, zasoby i partnerów do realizacji LSR w sposób kompleksowy, wzajemnie się uzupełaniający w celu zwiększenia oddziaływania zaplanowanych przedsięwzięć (projekty grantowe, operacje konkursowe, operacje własne, projekty partnerskie).

Uzasadnienie doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR

LSR jest nastawiona na prowadzenie działań w sposób zintegrowany, stąd połączenie różnych metod wdrażania. LGD dostrzega potencjał w projektach grantowych. Ich największą zaletą jest fakt, że stroną umowy z beneficjentem pomocy jest LGD, co ma duże znaczenie dla rozwoju współpracy i zaufania między organizacjami społecznymi oraz pozytywnej „zależności", dumy i satysfakcji ze wspólnie zrealizowanych działań. Jednocześnie granty wzmacniają samodzielność i niezależność lokalnych organizacji. Nowa LSR będzie zachęcać do współpracy w tym również dodatkowo premiować projekty realizowane w partnerstwie. Projekty własne LGD z założenia stanowią uzupełnienie pozostałych przedsięwzięć w ramach danego celu – pozwoli to osiągnąć efekt synergii i generować wartość dodaną.

Planowane do osiągnięcia w ramach celów i operacji efekty, będą wzmacniane poprzez promocję, wizualizację, budowanie zasobu wiedzy organizacji pozarządowych tak, aby mogły realizować kolejne operacje z udziałem innych źródeł finansowania poza LSR. Prowadzone działania animujące będą docierać z informacją do nowych grup i osób rozszerzając oddziaływanie realizowanych przedsięwzięć i zachęcając do włączenia w działania LGD i partnerów. Końcowym efektem ma być wzrost poziomu życia mieszkańców obszaru ze szczególnym uwzględnieniem osób z grup w niekorzystnej sytuacji oraz osób młodych i seniorów.

Rozdział VI Cele i wskaźniki[2]

6.1 Specyfikacja i opis celów, przypisanych im przedsięwzięć

Cel 1 Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR

Cel związany ze stworzeniem lepszych warunków do aktywności społecznej i włączenia społecznego jest odpowiedzią na problemy zgłaszane przez mieszkańców. Podczas procesu partycypacji wskazywano, że obszar LSR doświadcza starzenia się

[2] Część informacji zawarto w zał. do LSR Formularz nr 1 Cele i przedsięwzięcia

społeczeństwa, migracji ludzi młodych, spadku aktywności społecznej. Rodzi to konieczność zabezpieczenia osób starszych zarówno przez rozwój przedsiębiorczości ukierunkowanej na zaspakajanie ich potrzeb jak również niwelację problemu samotności seniorów. Kolejnym ważnym problemem wskazanym przez społeczność lokalną biorącą udział w konsultacjach jest niskie zaangażowanie ludzi młodych w sprawy lokalne i życie społeczne (mała ilość działań międzypokoleniowych, wymiany wiedzy i doświadczeń pomiędzy różnymi grupami wiekowymi i społecznymi, zwłaszcza osobami młodymi do 25 roku życia i seniorami) oraz problemy z dostępem mieszkańców, zwłaszcza młodzieży i osób starszych do kultury i usług społecznych, oferty spędzania wolnego czasu. W takcie partycypacji sektor pozarządowy podnosił problem spowolnienia w związku z pandemią COVID-19 oraz potrzebę wymiany pomysłów dobrych praktyk, możliwość współpracy partnerskiej i realizacji inicjatyw na rzecz społeczności lokalnej oraz potrzebę doposażenia miejsc integracji i aktywizacji mieszkańców. Mieszkańcy oczekują również wdrożenia innowacyjnych przedsięwzięć mających na celu znalezienia praktycznych rozwiązań lokalnych problemów, z którymi się borykają. Przedsięwzięcia wskazane w celu 1 LSR to szeroko pojęte usługi związane ze srebrną gospodarką, tworzeniem oferty spędzania wolnego czasu, rozwoju zainteresowań, integracji międzypokoleniowej itp. (w tym dedykowane seniorom, ludziom młodym do 25 roku życia lub osobom w niekorzystnej sytuacji).

Przedsięwzięcie 1.1. Srebrna gospodarka

Grupę docelową stanowią osoby planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz istniejące firmy. Wsparcie będzie dedykowane branży srebrnej gospodarki, rozumianej jako zaspakajanie potrzeb konsumpcyjnych, bytowych oraz zdrowotnych i edukacyjnych osób starszych i starzejących się w zakresie usług i handlu. Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału: w rozdziale 4.1. opisano problemy demograficzne, w tym te dotyczące grup docelowych. Na terenie LSR firmy z branży srebrnej gospodarki potrzebują wsparcia ze względu na popyt usług w tym zakresie (wysoki wskaźnik starzenia społeczeństwa). Zmieniają się potrzeby społeczności a część osób jest zagrożona wykluczeniem. Analiza (R.4.2.2) wskazuje na rozwój przedsiębiorczości i aktywność osób w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej (wskaźniki ilości firm i nowozakładanych przedsiębiorstw wykazuje tendencję rosnącą), dlatego można przyjąć, że wsparcie usług branży srebrnej gospodarki znajdzie odpowiednich beneficjentów, którzy przyczynią się do realizacji celu LSR. Powiązanie z konsultacjami społecznymi: w procesie partycypacji wskazano, że seniorzy w tym grupy w niekorzystnej sytuacji oraz osoby młode nie mają wystarczającego dostępu do usług w tym rehabilitacji, poradnictwa zdrowia, rozwoju osobistego czy usług opiekuńczych. Ponadto w przeprowadzonym badaniu ankietowym wskazywano na rozwój przedsiębiorczości, jako jeden z najbardziej pożądanych kierunków w nowej LSR. (R.3.1)

W poniższej tabeli wskazano planowane do wsparcia branże działalności gospodarczej powiązane ze „srebrną gospodarką" w ramach wybranych kodów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

TABELA 32 RODZAJE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZYCH WSPIERANYCH W RAMACH P.1.1. SREBRNA GOSPODARKA

Sekcja	Dział	Symbol PKD 2025 / Nazwa grupowania
Sekcja G *Handel hurtowy i detaliczny*	**Dział 47** Handel detaliczny	**47.11.Z** Sprzedaż detaliczna niewyspecjalizowana z przewagą żywności, napojów lub wyrobów tytoniowych **47.21.Z** Sprzedaż detaliczna owoców i warzyw **47.22.Z** Sprzedaż detaliczna mięsa i wyrobów z mięsa **47.24.Z** Sprzedaż detaliczna pieczywa, ciast, wyrobów, ciastkarskich i cukierniczych **47.27.Z** Sprzedaż detaliczna pozostałej żywności **47.73.Z** Sprzedaż detaliczna wyrobów farmaceutycznych **47.74.Z** Sprzedaż detaliczna wyrobów medycznych i ortopedycznych
Sekcja O *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca*	**Dział 81** *Działalność usługowa związana z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowaniem terenów zieleni*	**81.21.Z** *Niespecjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych* **81.30.Z** *Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni*

Sekcja Q *Edukacja*	**Dział 85** *Edukacja*	**85.51.Z** Pozostałe formy edukacji sportowej oraz zajęć sportowych i rekreacyjnych **85.52.Z** Pozostałe formy edukacji artystycznej **85.59.B** Kursy i szkolenia związane ze zdobywaniem wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych **85.59.D** Pozostałe pozaszkolne formy edukacji, gdzie indziej niesklasyfikowane
Sekcja R *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna*	**Dział 86** *Opieka zdrowotna*	**86.21.Z** Praktyka lekarska ogólna **86.22.Z** Praktyka lekarska specjalistyczna **86.23.Z** Praktyka dentystyczna **86.95.Z** Działalność w zakresie fizjoterapii **86.92.Z** Transport pacjentów karetką **86.94.Z** Działalność pielęgniarska i położnicza **86.96.Z** Działalność w zakresie medycyny tradycyjnej, uzupełniającej i alternatywnej **86.93.Z** Działalność psychologiczna i psychoterapeutyczna, z wyłączeniem lekarskiej **86.99.A** Opieka farmaceutyczna **86.99.B** Działalność dietetyczna **86.94.D** Działalność w zakresie pozostałej opieki zdrowotnej
	Dział 87 *Pomoc społeczna z zakwaterowaniem*	**87.10.Z** *Pomoc społeczna z zakwaterowaniem zapewniająca opiekę pielęgniarską* **87.30.Z** Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób starszych lub osób z niepełnosprawnościami ruchowymi
	Dział 88 *Pomoc społeczna bez zakwaterowania*	**88.10.Z** Pomoc społeczna bez zakwaterowania dla osób starszych lub osób z niepełnosprawnościami
Sekcja S *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*	**Dział 93** *Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna*	**93.13.Z** Działalność klubów fitness
Sekcja T *Pozostała działalność usługowa*	**Dział 96** Działalność usługowa indywidualna	**96.21.Z** Działalność fryzjerska **96.22.Z** Działalność w zakresie pielęgnacji urody i pozostała działalność kosmetyczna **96.23.Z** Działalność spa, saun i łaźni parowych **96.91.Z** Działalność usługowa na rzecz osób w miejscu zamieszkania

Przedsięwzięcie 1.2. Aktywni – Zintegrowani

Przedsięwzięcie ukierunkowane na wsparcie edukacyjne, integrację środowiska NGO, lokalnych liderów oraz zdefiniowanych w ramach LSR grup w niekorzystnej sytuacji, seniorów oraz osób młodych do 25 roku życia. W tym przedsięwzięciu zrealizowana zostanie operacja, polegająca na wsparciu organizacji pozarządowych, lokalnych liderów, społeczników i aktywistów. Projekt obejmie wsparcie edukacyjne, wymianę doświadczeń, zapoznanie z dobrymi praktykami, integrację środowiska. Będą realizowane także **projekty grantowe**. Pierwszy projekt grantowy będzie dotyczył doposażenia podmiotów i organizacji działających w strefie kultury i sportu. Drugi projekt grantowy będzie obejmował wsparcie grup wskazanych w LSR takich jak osoby młode do 25 roku życia, seniorów, kobiety. Działania będą realizowane m.in. poprzez aktywizację społeczną, edukacyjną (w tym w zakresie rozwiązań cyfrowych), ochrony środowiska, zrównoważonego gospodarowania zasobami, wiedzy konsumenckiej, dbałość o zdrowie oraz formy wsparcia animacji czasu wolnego, rozwoju zainteresowań czy kwalifikacji zawodowych, integracji międzypokoleniowej. Dofinansowania będą mogły uzyskać projekty w wyżej wymienionym zakresie np.: kursy, wyjazdy studyjne szkolenia, zajęcia, warsztaty, zajęcia pozwalające aktywnie spędzić czas lub podnieść wiedzę i kompetencje itp. Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału: problemy sektora pozarządowego oraz potencjał społeczny opisany

jest w rozdziale 4.1.2 diagnozy. Widzimy tam duży potencjał organizacji pozarządowych, które borykają się z szeregiem trudności (osłabienie kapitału ludzkiego organizacji, niewystarczające źródła finansowania). Obszar LSR Poleskiej Doliny Bugu jest obszarem o dużym wskaźniku starzenia się i odpływu ludzi młodych. Powiększa się niekorzystny stosunek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym do tych w wieku przedprodukcyjnym. Na terenie LGD mamy ofertę dla młodych i seniorów, jednak działania LGD będą ją skupiać w miejscu zamieszkania, uzupełniać i integrować. Powiązanie z konsultacjami społecznymi: na spotkaniach wskazywano, że nadmierna biurokracja utrudnia organizacjom pozarządowym dostęp do unijnych funduszy. Jednocześnie organizacje pozarządowe z terenu LSR chcą włączyć się zarówno w proces dysponowania unijnymi środkami jak również we wdrażanie nowatorskich rozwiązań oraz społecznych projektów. Wskazywano również, że w naturalny sposób lokalne NGO pracują z seniorami, osobami młodymi, kobietami oraz innymi grupami potrzebującym wsparcia. Pożądana jest również wymiana doświadczeń i rozwój współpracy sektora NGO.

P.1.3 Smart Village - Poznać, zastosować, skorzystać

Przedsięwzięcie dotyczy przygotowania koncepcji Smart Villages, mających na celu wykorzystanie wiedzy lub innowacji w poszukiwaniu rozwiązań m.in. w obszarach poprawy jakości życia, ograniczenia, niekorzystnych trendów demograficznych, podniesienia jakości usług lokalnych lub bezpieczeństwa, poszanowania środowiska lokalnego, niewystarczającej liczby miejsc pracy czy wykluczenia cyfrowego. Przedsięwzięcie ma na celu wsparcie społeczności lokalnej oraz animację do zmian i wdrażania konkretnych rozwiązań w celu poprawy jakości, poziomu życia oraz zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich. Przygotowanie koncepcji Smart Villages w oparciu o współpracę różnych partnerów, w tym zaangażowanie społeczności lokalnej przyczyni się do umocnienia współpracy wielopodmiotowej na poziomie lokalnym. Dzięki temu mieszkańcy, współdziałając i tworząc partnerstwa, będą wspólnie decydować o swoim rozwoju. ~~Przedsięwzięcie dedykowane jest mieszkańcom.~~ Dofinansowanie będą mogły uzyskać operacje na opracowanie koncepcji SV w zakresie znalezienia praktycznych rozwiązań różnorodnych lokalnych problemów, z jakimi się mierzą mieszkańcy. Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału: Diagnoza wykazuje niską innowacyjność podejmowanych działań, niską innowacyjność sektora gospodarki (R.4.2.2). Sołectwa mają doświadczenie w planowaniu dzięki realizacji Planów Odnowy Miejscowości (R.4.2.1). Powiązanie z konsultacjami społecznymi: Przedsięwzięcie to będzie odpowiedzią na zgłaszane przez mieszkańców brak akcji i programów aktywizujących, brak współpracy. Projekt przyczyni się do wzrostu świadomości na temat możliwości współdziałania w kierunku rozwoju obszaru. Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektu grantowego. Zadania dotyczące przygotowania koncepcji Smart Village skierowane będą do NGO oraz JSFP.

Cel 2 Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR

Cel związany ze wzmocnieniem funkcji turystycznej obszaru LSR, wynika z konsultacji społecznych i jest poparty diagnozą. Uczestnicy spotkań konsultacyjnych wskazali na bardzo duży potencjał przyrodniczo - kulturowy LGD Poleska Dolina Bugu, mogący stanowić bazę dla rozwoju oferty spędzania wolnego czasu przez mieszkańców oraz wzrostu oferty lokalnej turystyki. Efektywne wykorzystanie tego potencjału przy jednoczesnej ochronie i promocji dóbr kultury może przyczynić się do rozwoju gospodarczego i dywersyfikacji działalności gospodarczej ludności wiejskiej, wzmocnienia tożsamości lokalnej oraz konkurencyjności regionu. Uczestnicy spotkań partycypacyjnych uznali, że konieczne jest traktowanie obszaru LSR, jako „układu" partnerskiego, wykorzystanie jego najmocniejszych stron (unikalnych walorów przyrodniczo – kulturowych) oraz zaangażowanie jak największej liczby mieszkańców w przedsiębiorczość turystyczną. W ramach celu wsparcie skierowane zostanie do sektora gospodarczego na rozwój oferty turystyczno – rekreacyjnej, w tym małych gospodarstw rolnych na tworzenie agroturystyki i zagród edukacyjnych. Wsparcie uzyska również ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego obszaru LSR przez realizację projektu partnerskiego i operacji własnej LGD oraz rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej służącej rekreacji za pomocą operacji realizowanych przez JSFP i organizacji pozarządowych.

Przedsięwzięcie 2.1 Przedsiębiorcza turystyka

Grupa docelowa to istniejące firmy branży rekreacji, gastronomii i turystyki zamierzające rozwijać swoją ofertę, osoby zamierzające rozpocząć działalność w tym zakresie w tym osoby z grup w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowane w LSR. Dodatkowo rolnicy z małych gospodarstw zamierzający utworzyć gospodarstwo agroturystyczne lub zagrodę edukacyjną. Wsparcie będzie kierowane na rozwój lub tworzenie oferty rekreacji i spędzania wolnego czasu oraz produktów turystycznych itp. Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału: W rozdziale 4.2.5 szeroko opisano walory, środowiskowe oraz istniejąca infrastrukturę turystyczną. Problemem jest brak kooperacji wielu podmiotów w celu skumulowania ich potencjału, wykorzystania

efektu synergii dla rozwoju turystyki. Traktowanie obszaru LSR, jako układu partnerskiego i zaangażowanie jak największej liczby mieszkańców w przedsiębiorczość turystyczną jest podstawowym celem interwencji. Problemem jest również niewystarczająca liczba i nierówne rozmieszczenie produktów turystycznych i miejsc noclegowych poza Okuninką. Czynniki te decydują, że ruch turystów czy zainteresowanie mieszkańców nie są w pełni wykorzystane dla rozwoju obszaru LSR. Powiązanie z konsultacjami społecznymi: w procesie partycypacji wskazywano na potrzeby lokalnej społeczności związane z interesującym i zdrowym wypoczynkiem (spotkania w gminach, ankiety), problemy z dostępnością szlaków turystycznych, produktów turystycznych, niską jakością oferty gospodarstw agroturystycznych. Zakres związany z rozwojem usług czasu wolnego był jednym z częściej wybieranych, jako ten, który powinien zostać wybrany w LSR i otrzymywać wsparcie (R.3.1). Na warsztatach przyszłościowych uznano, że rozwój turystyki dalej jest szansą dla obszaru mimo trudnej sytuacji na granicy Państwa.

W poniższej tabeli wskazano planowane do wsparcia branże działalności gospodarczej powiązane z turystyką w ramach wybranych kodów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

TABELA 33 RODZAJE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZYCH WSPIERANYCH W RAMACH P.2.1 PRZEDSIĘBIORCZA TURYSTYKA

Sekcja	Dział	Symbol PKD / Nazwa grupowania
Sekcja I *Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*	**Dział 55** *Zakwaterowanie*	**55.10.Z** *Hotele i podobne obiekty zakwaterowania* **55.20.Z** *Obiekty noclegowe turystyczne i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania* **55.30.Z** *Pola kempingowe i pola namiotowe*
	Dział 56 *Działalność usługowa związana z wyżywieniem*	**56.11.Z** Restauracje **56.12.Z** Ruchome placówki gastronomiczne **56.21.Z** Okazjonalne przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering okazjonalny) **56.22.Z** Regularne przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering regularny) i pozostała gastronomiczna działalność usługowa **56.30.Z** Podawanie napojów
Sekcja O *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca*	**Dział 77** *Wynajem i dzierżawa*	**77.21** *Wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego*
	Dział 79 *Działalność organizatorów turystyki, agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane*	**79.11.Z** Działalność agentów turystycznych **79.12.Z** Działalność organizatorów turystyki **79.90.Z** Pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji oraz działalności z nią związane
Sekcja Q *Edukacja*	**Dział 85** *Edukacja*	**85.51.Z** Pozostałe formy edukacji sportowej oraz zajęć sportowych i rekreacyjnych
Sekcja S *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*	**Dział 93** *Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna*	***93.19.Z*** *Działalność sportowa, gdzie indziej niesklasyfikowana* ***93.29.A*** *Działalność pokojów zagadek, domów strachu, miejsc do tańczenia i w zakresie innych form rozrywki lub rekreacji organizowanych w pomieszczeniach lub w innych miejscach o zamkniętej przestrzeni* ***93.29.B*** *Pozostała działalność rozrywkowa i rekreacyjna, gdzie indziej niesklasyfikowana*

Przedsięwzięcie 2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo

Dziedzictwo kulturowe stanowi fundament tożsamości lokalnej, tworzy więzi społeczne, stanowi źródło wiedzy i inspiracji, a także wspiera rozwój gospodarczy poprzez turystykę. Podejmując działania w kierunku zachowania dziedzictwa kulturowego przekazujemy zasoby, wiedzę praktyczną, doświadczenia zaczerpnięte z przeszłości przyszłym pokoleniom, budujemy

spójność wspólnoty, świadomość tego kim jesteśmy i uczymy szacunku dla różnorodności. Istotną rolę w przekazywaniu dziedzictwa ma kontakt społeczny, szczególnie ważny w kontekście lokalnym. Mocną stroną obszaru LSR jest bogactwo zasobów kulturowych, dlatego warto podejmować działania sprzyjające zachowaniu ich walorów oraz promocji, co może przyczynić się do jego rozwoju.

W ramach przedsięwzięcia finansowane będą działania mające na celu ochronę i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego, które mogą być realizowane poprzez:

- **organizację wydarzeń lub udział w wydarzeniach** takich jak (np. konferencje, konkursy, warsztaty, wystawy, wyjazdy studyjne, ~~udział w targach,~~ targi, kursy, spotkania, szkolenia, spacery tematyczne, questy, gry terenowe, integracja międzypokoleniowa). Pozwalają one na budowanie więzi społecznych, przeciwdziałają wykluczeniu osób starszych i przekształcają wiedzę historyczną w żywy element tożsamości lokalnej (projekt partnerski).
- **inwestycje** związane z materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym obszaru LSR ~~zawierające element edukacji społecznej (~~ w zakresie takich zagadnień jak np.: kuchnia, rękodzieło, taniec, muzyka, zwyczaje, obrzędy, język, nawiązanie do historii regionu, budynki o historycznym znaczeniu, zabytki (konkurs / operacja własna)~~, w tym działania chroniące charakterystyczne elementy krajobrazu wiejskiego, np. przydrożne kapliczki, miejsca pamięci.~~ Powstaną nowe obiekty małej infrastruktury publicznej:

- stylizowane budki nietelefoniczne na „budki pamięci", które pozwolą na atrakcyjną prezentację lokalnych archiwów społecznych np. nagrań, opowieści, legend, muzyki. Budki będą pełniły rolę całodobowych, bezpłatnych punktów kulturalnych na mapie LGD. Pozwolą na kontakt z lokalnym dziedzictwem w sposób swobodny, bez barier;
i / lub
- ławeczki z postacią jako forma upamiętnienia, która rezygnuje z pomnikowego dystansu na rzecz bliskości. Postać ważna dla lokalnej społeczności stanie się na powrót częścią codziennego krajobrazu – będzie można przy niej usiąść, odpocząć i symbolicznie spotkać się z historią „twarzą w twarz".

Obiekty te zostaną w przestrzeni na lata, stale „pracując" na rzecz lokalnej pamięci. Dzięki takim inwestycjom lokalne dziedzictwo nie pozostanie tylko wspomnieniem, ale będzie elementem nowoczesnej przestrzeni i codziennego życia mieszkańców. Takie inwestycje nie tylko wzmocnią poczucie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców, ale będą również stanowiły nowy punkt atrakcji na mapie miejscowości i przyczynią się do promocji obszaru LSR. ~~Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez konkurs / operację własną LGD oraz projekt partnerski.~~

Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału: rozdział 4.2.4 wskazuje na wciąż niewykorzystany potencjał kulturowy obszaru. Efektywne wykorzystanie tego potencjału przy jednoczesnej ochronie i promocji dóbr kultury może przyczynić się do rozwoju gospodarczego i dywersyfikacji działalności gospodarczej ludności wiejskiej oraz wzmocnienia tożsamości lokalnej. Powiązanie z konsultacjami społecznymi: mieszkańcy w trakcie partycypacji zgłaszali potrzebę ochrony kultury wiejskiej, kuchni, obrzędów, tradycji, zwyczajów, które przetrwały w miejscowej kulturze. Podkreśli wagę dziedzictwa kulturowego dla ogółu społeczeństwa, ludzi młodych i przyszłych pokoleń, konieczność pielęgnowania tradycji patriotycznych, obyczajów czy świąt ludowych stanowiących o ich tożsamości.

Przedsięwzięcie 2.3. Infrastruktura dla turysty i mieszkańca

W tym działaniu wsparte będą operacje polegające na budowie, przebudowie, modernizacji, rozbudowie małej infrastruktury publicznej służącej rekreacji i turystyce oraz tworzeniu przyjaznej przestrzeni publicznej sprzyjającej zachowaniu więzi społecznych (np. place zabaw, siłownie zewnętrzne, altany, zadaszenia, skwery, boiska, obiekty sportowe, bieżnie, kąpieliska, wieże widokowe, oznakowania turystyczne, ścieżki tematyczne, turystyczne i edukacyjne, miejsca odpoczynku turystów lub mieszkańców, punkty widokowe, sceny zewnętrzne) w sposób chroniący środowisko i nie prowadzący do jego degradacji z poszanowaniem zasady uniwersalnego projektowania. Zrealizowane działania przyczynią się do lepszego wykorzystania walorów przyrodniczych i krajobrazowych, które są coraz bardziej doceniane przez turystów. Należy dążyć do zwiększania oferty turystycznej i rekreacyjnej w tym przedsięwzięciu poprzez inwestycje w infrastrukturę dedykowane mieszkańcom i turystom. Grupa docelowa to samorządy i organizacje pozarządowe. Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału: Diagnoza wskazuje na nierównomierne rozłożenie infrastruktury turystyki i rekreacji (skupionej w centralnych miejscowościach gminnych). Obszarem dominującym jest Okuninka nad Jeziorem Białym Rozdział 4.2.5 diagnozy. Za mało jest wielosezonowych komercyjnych obiektów na terenie LGD, które przyciągałyby turystów i zabezpieczyły mieszkańców. Powiązanie z konsultacjami społecznymi: W procesie partycypacji uznano, że jednym z trzech najistotniejszych kierunków inwestowania powinna być infrastruktura turystyki i rekreacji.

6.2 Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć

TABELA 34 CELE I WSKAŹNIKI

Cel 1 **Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR.**		**Wskaźniki rezultatu:** **R.37** Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. Jednostka miary: Liczba utworzonych miejsc pracy **R.39** Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR. Jednostka miary: liczba przedsiębiorstw **R.42** Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. Jednostka miary: liczba osób. **R.40** Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi. Jednostka miary: Liczba strategii. **R.1** – Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. Jednostka miary : liczba osób **R.41** PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR Jednostka miary: liczba osób
Przedsięwzięcia:		**Wskaźniki produktu:**
1.1.	**Srebrna gospodarka**	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa
1.2.	**Aktywni - Zintegrowani**	Liczba zrealizowanych operacji skierowanych na wzrost potencjału NGO i lokalnych liderów Liczba inicjatyw skierowanych na wsparcie seniorów, ludzi młodych, grup w niekorzystnej sytuacji Liczba doposażonych miejsc lub podmiotów
1.3.	**Smart Village - Poznać, zastosować, skorzystać**	Liczba przygotowanych oddolnych koncepcji inteligentnych wsi
Cel 2 **Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR**		**Wskaźniki rezultatu:** **R.37** Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. Jednostka miary: Liczba utworzonych miejsc pracy. **R.39** Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR. **R.41** PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR. Jednostka miary: liczba osób. **R.42** Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. Jednostka miary: liczba osób
Przedsięwzięcia:		**Wskaźniki produktu:**
2.1.	**Przedsiębiorcza turystyka**	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa Liczba utworzonych gospodarstw agroturystycznych Liczba utworzonych zagród edukacyjnych

2.2.	**Kultura – Tradycja – Dziedzictwo**	Liczba ~~inicjatyw skierowanych na ochronę i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego~~ obiektów promujących lokalne dziedzictwo Liczba projektów partnerskich skierowanych na ochronę i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
2.3.	**Infrastruktura dla turysty i mieszkańca**	Liczba nowych i przebudowanych obiektów infrastruktury publicznej (turystycznej, rekreacyjnej)

Źródło: opracowanie własne

Szczegółowe informacje na temat wskaźników produktu i rezultatu oraz harmonogramu ich uzyskania zawiera Plan działania.

Cele i przedsięwzięcia skierowane na innowacje - kryteria oceny premiujące operacje innowacyjne zastosowane będą w ramach przedsięwzięć P.1.1 i P.2.1.

Cele i przedsięwzięcia skierowane do seniorów i ludzi młodych do 25 roku życia i grup w niekorzystnej sytuacji (kobiet, osób poszukujących pracy, rolników z małych gospodarstw):

- W ramach realizacji LSR następujące przedsięwzięcia będą dedykowane ludziom młodym:
  - Cel 1 - P. 1.2. Aktywni Zintegrowani / P.1.3 Smart Village – poznać, zastosować, skorzystać
  - Cel 2 - P.2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo
  - Cel 1 – P.1.1. Srebrna gospodarka i cel 2 – P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka - zastosowanie kryterium premiującego dla osób młodych planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej.
- W ramach realizacji LSR następujące przedsięwzięcia będą dedykowane seniorom:
  - Cel 1 - P. 1.2. Aktywni - Zintegrowani.
  - Cel 2 - P.2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo
  - Cel 1 – P.1.1. Srebrna gospodarka i cel 2 – P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka - zastosowanie kryterium premiującego dla seniorów planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej. Pośrednio seniorzy będą odbiorcami usług w ramach P.1.1. Srebrna gospodarka.
- W ramach realizacji LSR następujące przedsięwzięcia będą dedykowane kobietom:
  - Cel 1 - P. 1.2. Aktywni - Zintegrowani
  - Cel 2 - P.2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo
  - Cel 1 – P.1.1. Srebra gospodarka i cel 2 – P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka zastosowanie kryterium premiującego dla kobiet planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, założenie gospodarstwa agroturystycznego lub zagrody edukacyjnej.
- W ramach realizacji LSR następujące przedsięwzięcia będą dedykowane rolnikom z małych gospodarstw rolnych:
  - Cel 2 - P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka (tworzenie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych)
- W ramach realizacji LSR następujące przedsięwzięcia będą dedykowane osobom poszukującym pracy:
  - P.1.1. Srebra gospodarka i cel 2 – P.2.1. Przedsiębiorcza turystyka

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

7.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy

Realizacja podejścia RLKS uzależniona jest od efektywnego wdrażania procedur. Umożliwiają one wybór najkorzystniejszych operacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć, których realizacja na obszarze LGD korzystnie wpłynie na wyznaczone cele i pozwoli na osiągnięcie zawartych w LSR wskaźników. Przekłada się to na realizację samej LSR oraz niedyskryminującego, przejrzystego i pozwalającego uniknąć ryzyka wystąpienia konfliktu interesu procesu decyzyjnego.
LGD posiada duże doświadczenie w wyborze i ocenie operacji składanych przez beneficjentów w okresach programowania 2007-2013 i 2014-2020. Stosowane dotychczas procedury oceny i wyboru operacji w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju zostaną dopracowane zgodnie ze zmieniającymi się przepisami prawa oraz wytycznymi i będą stosowane w nowym okresie programowania 2021 - 2027. Natomiast dodatkowo zostanie przyjęta procedura wyboru i oceny grantobiorców w

związku z tym, że projekty grantowe dotąd nie były wdrażane, a będą stanowiły nowy sposób realizacji LSR w nowej perspektywie finansowej. Celem procedury jest sformalizowanie wszystkich działań zmierzających do wyłonienia operacji o najwyższej wartości merytorycznej oraz udzielenie dofinansowania beneficjentom spełniającym kryteria wyboru w najwyższym stopniu. Zakres procedury obejmuje czynności od ogłoszenia, poprzez nabór wniosków, ich ocenę, aż do przekazania pełnej dokumentacji związanej z naborem i wyborem operacji do Instytucji Wdrażającej, lub rozliczeniem zadania w ramach projektu grantowego. Procedury zostaną przedłożone do akceptacji przez Instytucję Wdrażającą.
Procedury wyboru i oceny operacji/ grantobiorców są przygotowywane przez Biuro LGD i podlegają zatwierdzeniu uchwałą Zarządu, zaś kryteria wyboru operacji/grantobiorców są konsultowane społecznie i podlegają zatwierdzeniu przez WZC. W proces formalno – instytucjonalny jest zaangażowane **Biuro LGD** (m.in. obsługa merytoryczna naborów, przygotowanie projektów grantowych, przygotowanie operacji własnych, szkolenia, ogłoszenia o naborach), **Zarząd** (m.in. zawieranie umów z SW i grantobiorcami), **Rada Stowarzyszenia** (wybór i ocena operacji, ustalanie kwoty wsparcia, rozpatrywanie odwołań wnioskodawców), **Samorząd Województwa** (m.in. weryfikacja wniosku na projekt grantowy / operację własną, zawieranie umów na dofinasowanie operacji z LGD oraz beneficjentami).

7.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Kryteria wyboru , określone zostaną odrębnie, dla poszczególnych konkursów/typów operacji ogłaszanych przez LGD. Kryteria wyboru zostaną skonstruowane w taki sposób, aby jak najtrafniej wspierały realizację LSR. Zostaną one powiązane z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami oraz ogłaszanym konkursem, projektem grantowym lub operacją własną. Kryteria wyboru operacji przyjmuje Walne Zebranie Członków. W kryteriach wyboru operacji zostaną również uwzględnione kryteria rekomendowane przez MRiRW w ramach PS WPR 2023-2027. Na przykład premiujących operacje, które są: objęte oddolnymi koncepcjami inteligentnej wsi, zapewniają racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, dedykowane dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji, realizowane w partnerstwie, zintegrowane (łączące różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności), innowacyjne, wykorzystują lokalny potencjał.
Kryteria zostaną szeroko skonsultowane z lokalną społecznością za pomocą strony internetowej LGD, mediów społecznościowych oraz przyjęte uchwałą Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu". Kryteria zapewnią wybór operacji przyczyniających się do osiągnięcia poszczególnych celów LSR, ponieważ będą bezpośrednio odnosić się do wskaźników produktu i rezultatu LSR. Kryteria będą mierzalne i będą zawierały szczegółowy opis wyjaśniający wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium, niebudzący wątpliwości interpretacyjnych. Dla każdego przedsięwzięcia zostanie ustalony minimalny próg punktowy, jaki musi spełniać wniosek, aby mógł być wybrany do finansowania.
Zasady ustalania lub zmiany kryteriów są przejrzyste. Procedura ustalania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji oraz procedura ustalania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru grantobiorców zawierają sposób dokonywania ustalenia i zmiany kryteriów. Procedury są opublikowane na stronie internetowej LGD.

7.3 Innowacyjność LSR

LGD będzie stosować definicję Innowacyjności. Zachętą do jej stosowania będzie kryterium premiujące innowacyjne rozwiązania w przedsięwzięciu P.1.1 i P.2.1. Opis animowania i zachęty do stosowania innowacji oraz sposób wdrażania i wpływ stosowanych innowacji na rozwój obszar LSR opisano w rozdziale 3 Partycypacyjny charakter LSR.
Definicja innowacyjności w LSR: wprowadzenie na obszar LGD zmiany mającej na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).
Punktacja będzie przyznawana według stopnia oryginalności zmian:

- Kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
- Imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- Pozorne – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

Innowacyjność kreatywna zostanie uznana wówczas, jeśli wnioskodawca oświadczy, że innowacyjny produkt lub usługa nie jest oferowany na terenie LGD, pod warunkiem jednak, że oświadczenie to jest udokumentowane opinią o innowacyjności, która została wystawiona wyłącznie przez: **1. Jednostkę naukową** w rozumieniu art. 2, pkt. 9 z wyłączeniem lit. f) ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 615, z późn. zm.), tj. jednostką naukową – prowadzącą w sposób ciągły badania naukowe lub prace rozwojowe, taką jak: a) podstawowe jednostki organizacyjne uczelni w rozumieniu statutów tych uczelni, b) jednostki naukowe Polskiej Akademii Nauk w rozumieniu ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. Nr 96, poz. 619, z późn. zm.), c) instytuty badawcze, d) międzynarodowe instytuty naukowe utworzone na podstawie odrębnych przepisów, działające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, e) Polską Akademię Umiejętności, lub **2. Centrum badawczo-rozwojowe** w rozumieniu ustawy z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz. U. Nr 116, poz. 730, z późn. zm.), lub **3. Stowarzyszenie naukowo-techniczne** o zasięgu ogólnopolskim, lub regionalnym, którego zakres działania jest związany z inwestycją będącą przedmiotem projektu. lub 4. **Organizację zrzeszającą przedsiębiorców** o zasięgu co najmniej obszaru LGD. 5. **Organizację turystyczną/agroturystyczną** działającą na terenie LGD.

Innowacyjność imitująca będzie uznana, jeśli wnioskodawca uzasadni, że innowacyjny produkt lub usługa nie jest oferowany na terenie LGD „Poleska Dolina Bugu" oraz opisze na czym ma polegać jego innowacyjność, na jakich produktach czy usługach się wzoruje oraz w jaki sposób zweryfikowano, że dana innowacja nie została już wprowadzona na obszar LGD.

7.4 Informacja o realizacji projektów grantowych, operacji własnych, projektu partnerskiego

Projekty grantowe: LGD planuje zrealizować 3 projekty grantowe. W ramach przedsięwzięcia 1.2. Aktywni – Zintegrowani, zadania pierwszego projektu grantowego będą realizowane przez lokalne organizacje pozarządowe i instytucje kultury i sportu jako oddolna odpowiedź na zdiagnozowane w LSR problemy w zakresie włączenia społecznego poprzez realizację operacji nieinwestycyjnych na rzecz grup osób wymagających włączenia. Zadania drugiego projektu uwzględnią realizację operacji inwestycyjnych przez podmioty lub organizacje działające w obszarze kultury i sportu. Trzeci projekt grantowy będzie realizowany w ramach przedsięwzięcia 1.3. Smart Village – Poznać, Zastosować, Skorzystać. Projekt grantowy na SV będzie polegał na przygotowaniu oddolnych koncepcji rozwoju w skali mikro na obszarach zamieszkanych przez nie więcej niż 20 tys. mieszkańców (lub kilku miejscowości, których łączna liczba mieszkańców nie przekracza tej liczby), mających na celu wypracowanie efektywnych i niestandardowych rozwiązań miejscowych problemów dzięki innowacyjnemu podejściu.

Operacje własne: LGD planuje ubiegać się o możliwość realizacji operacji własnej, w ramach Celu 2. LSR, Przedsięwzięcie 2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo. Operacja własna odpowiada na potrzebę ochrony i promocji kultury wiejskiej, kulinariów, obrzędów, tradycji, zwyczajów, które przetrwały w miejscowej kulturze oraz konieczność jej zachowania dla przyszłych pokoleń, w tym wzmocnienie tożsamości kulturowej mieszkańców szczególnie osób młodych, integracji międzypokoleniowej.

Projekt partnerski: zaplanowano realizację projektu partnerskiego z udziałem partnera krajowego spoza obszaru LGD „Poleska Dolina Bugu" w ramach Przedsięwzięcia 2.2. Kultura – Tradycja – Dziedzictwo. Do współpracy zachęcani będą partnerzy, którzy aktywnie działają w sektorze kultury i tradycji. W ramach przedsięwzięcia finansowane będą działania mające na celu ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego, historycznego, kulinarnego obszaru LSR np. poprzez organizację wystaw, warsztatów, wyjazdów studyjnych, wymianę dobrych praktyk i doświadczeń, udział w targach, ochronę przyrodniczą polskiej wsi, wiejskiego krajobrazu, promocję zwyczajów, rękodzieła i sztuki ludowej, również w zakresie działań chroniących charakterystyczne elementy krajobrazu wiejskiego. np. przydrożne kapliczki, śródleśne mogiły, cmentarze lub miejsca pamięci. Realizacja projektu odpowiada na oddolne potrzeby i inicjatywy mieszkańców LSR, którzy poszukują wiedzy i nowych doświadczeń opartych o dziedzictwo kulturowe – folklor, zwyczaje i tradycje. Realizacja projektu partnerskiego z parterami spoza obszaru LSR z jednej strony umożliwi wymianę doświadczeń, eksponowanie dziedzictwa kulturowego, kulinarnego i tradycji lokalnych społeczności, z drugiej strony – poprawę jakości życia mieszkańców LSR (poprzez wspieranie przedsiębiorczości, wskazania możliwości pozyskania źródeł dodatkowych dochodów z wytwarzania produktów regionalnych, folklorystycznych, kulinarnych, rękodzieła i ich promocji poza obszarem LSR). Współpraca powinna zostać udokumentowana umową partnerską, która będzie określała m.in.: oznaczenie stron, zakres i czas trwania współpracy, zobowiązania każdej ze stron. Warunkiem uzyskania punktów będzie również ujęcie współpracy we wniosku o dofinansowanie z uzasadnieniem realizacji operacji w partnerstwie oraz wskazania zadań realizowanych przez wszystkich zaangażowanych partnerów. Partnerstwo ma być realne, nie pozorne.

Plan działania przedstawia w jaki sposób i w jakim czasie osiągane będą wskaźniki dla celów szczegółowych i przedsięwzięć zidentyfikowanych w procesie konsultacji i zapisanych w LSR. Wszelkie działania prowadzone przez LGD będą miały na celu systematyczną realizację założeń LSR. Intensywność prowadzenia naborów oraz wybór typów operacji będą ustalane w taki sposób, aby LGD uzyskiwała wymagane poziomy realizacji wskaźników w kluczowych momentach pomiaru.

Wyszczególnienie „kamieni milowych" realizacji LSR:

I okres = pierwszy „kamień milowy" – zostanie osiągnięty do 30.06.2026 r.

II okres = drugi „kamień milowy" – zostanie osiągnięty do 31.12.2027 r.

Cele i przedsięwzięcia, których realizacja rozpocznie się w I okresie, zaplanowane są tak, aby wsparcie na wdrażanie LSR w ramach PS WPR zostało udzielone w wysokości odpowiadającej 40% wartości budżetu LSR. Cele i przedsięwzięcia, których realizacja rozpocznie się w II okresie, zaplanowane są tak, aby wsparcie na wdrażanie LSR w ramach PS WPR zostało udzielone w wysokości odpowiadającej co najmniej 80% wartości budżetu LSR.

Rok 2028/2029 przeznaczyliśmy na podsumowanie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju i ewentualne nabory ze środków, które wrócą do puli budżetu LSR z wcześniej realizowanych naborów. Zostanie to uwzględnione w harmonogramie – o ile taka sytuacja będzie miała miejsce.

Monitorowanie stopnia realizacji poszczególnych wskaźników prowadzone będzie zgodnie z procedurą monitoringu i ewaluacji opisaną w Rozdziale X

Charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągania poszczególnych celów i wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR została przedstawiona w Załączniku do LSR – Formularz 2 Plan działania.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Stowarzyszenia „Poleska Dolina Bugu" jest strategią jednofunduszową, wykorzystującą środki PS WPR. Liczba ludności na obszarze LGD oszacowana na **36 767** osób na dzień 31 grudnia 2020 r. pozwala ubiegać się w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR) o środki w wysokości **1 250 000 EUR w ramach komponentu wdrażanie LSR oraz 312 500 EUR w ramach komponentu Zarządzanie LSR** (zarządzanie strategią, jej monitorowanie i ewaluację oraz jej animowanie).

LGD planuje również ubiegać się o dofinansowanie operacji ze środków innych niż RLKS. W ramach Celu 1 LSR z Europejskiego Funduszu Społecznego(EFS+), Funduszu Inicjatyw Obywatelskich oraz celu 2 LSR ze środków Programu Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027 (patrz rozdz. 5.2).

Cele i przedsięwzięcia oraz sposób ich realizacji dokładnie opisane został w rozdziale VII – Cele i wskaźniki.

Zakres wsparcia oraz wkład środków publicznych w jej realizację na poszczególne działania przedstawia Załącznik do LSR- Formularz 3 Budżet LSR

Plan wykorzystania budżetu LSR w poszczególnych latach przedstawia Załącznik do LSR – Formularz 4 Plan wykorzystania budżetu LSR.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

Zasady i procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu mają na celu bieżące i systematyczne badanie ilościowe i jakościowe całości procesu wdrażania LSR oraz funkcjonowania LGD. Podjęte działania usprawnią okresowe dokonywanie oceny stopnia realizacji LSR, w tym: poziomu osiągnięcia wskaźników oraz stopnia wykorzystania budżetu LSR, efektywności prowadzonych naborów wniosków, jakości i efektywności prowadzonych działań informacyjno-promocyjnych (w tym doradztwa).

Zasady zostały opracowane przez Lokalną Grupę Działania na podstawie wniosków i wyników prac Zespołu Roboczego oraz doświadczeń z okresu wdrażania LSR w latach 2014-2020.

Na podstawie dokonanych ustaleń sformułowano elementy podlegające ewaluacji oraz monitorowaniu.

1. **Elementy podlegające ewaluacji:**
   a. **Elementy związane z wdrażaniem LSR objęte procesem ewaluacji:**
   - Stopień realizacji celów i wskaźników LSR
   - Stopień wykorzystania budżetu LSR
   - Jakość stosowanych procedur i kryteriów wyboru operacji

   b. **Elementy związane z funkcjonowaniem Biura LGD objęte procesem ewaluacji:**
   - Efektywność pracowników biura LGD
   - Jakość i efektywność świadczonego doradztwa

- Efektywność działalności LGD (aktywizacji i promocji)
- Efektywność *Planu szkoleń* pracowników biura i członków organów
- Efektywność współpracy i innymi LGD oraz organizacjami

Podmioty dokonujące ewaluacji:

Ewaluację on-going wykonuje Biuro LGD i Zarząd LGD. Badanie może zostać przeprowadzone przez niezależnych ekspertów. Ewaluację ex-post wykonuje ekspert zewnętrzny.

Kryteria ewaluacyjne:

- **Trafność** – oznacza adekwatność celów interwencji do zidentyfikowanych problemów grup docelowych.
- **Użyteczność** – podobnie jak w przypadku kryterium trafności określa adekwatność celów interwencji do zidentyfikowanych problemów grup docelowych, jednak analiza użyteczności jest prowadzona po zamknięciu interwencji lub w trakcie jej wdrażania.
- **Skuteczność** – określająca stopień realizacji założonych celów, skuteczność użytych działań w przełożeniu na efekty.
- **Efektywność** – stosunek poniesionych nakładów (finansowych, ludzkich, poświęconego czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów.
- **Trwałość** - kryterium pozwalające ocenić czy pozytywne efekty/zmiany będą widoczne po zakończeniu interwencji.

Czas i okres przeprowadzania ewaluacji:

Ewaluacja on-going (bieżąca) – w trakcie wdrażania strategii w pierwszym kwartale roku następującego po roku ocenianym.

Ewaluacja ex-post – jednokrotnie po zakończeniu wdrażania LSR (do 31 grudnia roku następującego po roku, w którym przeprowadzono ostatni nabór wniosków).

Sposoby pomiaru danych:

Dane do badania ewaluacyjnego są pozyskiwane z następujących źródeł: analizy własne Biura LGD, system monitoringu Instytucji Wdrażającej, ankiety, statystyki, rejestry.

Podmioty dokonujące ewaluacji:

Ewaluację on-going wykonuje Biuro LGD i Zarząd LGD. Badanie może zostać przeprowadzone przez niezależnych ekspertów. Ewaluację ex-post wykonuje ekspert zewnętrzny.

2. **Elementy podlegające monitorowaniu:**

a. **Elementy związane z wdrażaniem LSR podlegające monitorowaniu:**
   - Wskaźniki realizacji celów i przedsięwzięć LSR
   - Budżet LSR
   - Wywiązywanie się grantobiorców z zobowiązań umownych
   - Harmonogram ogłaszania konkursów

b. **Elementy związane z funkcjonowaniem LGD podlegające monitorowaniu:**
   - Plan komunikacji
   - Plan szkoleń pracowników Biura i członków organów
   - Zainteresowanie szkoleniami, doradztwem, konkursami i innymi przedsięwzięciami podejmowanymi przez LGD

Podmioty prowadzące monitoring:

Monitoring wykonuje Biuro LGD.

Sposób pomiaru danych:

Proces monitorowania będzie opierał się na danych pozyskanych z następujących źródeł:

- system monitoringu Instytucji Wdrażającej,
- ankiety monitorujące/ sprawozdania z realizacji operacji,
- analizy własne Biura LGD,

Czas i okres zbierania danych:

Na bieżąco.

Podmioty prowadzące monitoring:

Monitoring wykonuje Biuro LGD.

Sposób uwzględnienia wniosków i opinii wynikających z realizacji procedury ewaluacji:

Wnioski z przeprowadzonych ewaluacji i analiz danych monitoringowych pozyskane w trakcie realizacji i wdrażania LSR (również od społeczności lokalnej) będą służyły, w razie wystąpienia takiej konieczności, do wdrożenia działań naprawczych w obszarze problemowym.

Plan monitoringu i ewaluacji

TABELA 35 PLAN EWALUACJI

Ewaluacja wdrażania LSR				
Elementy poddane badaniu	**Wykonawca badania**	**Czas i okres dokonywania pomiaru**	**Źródło danych i metody ich zbierania**	**Analiza i ocena danych**
Stopień realizacji celów i wskaźników LSR Stopień wykorzystania budżetu LSR Jakość stosowanych procedur i kryteriów wyboru operacji	Biuro LGD/ Zarząd/ Ekspert zewnętrzny	Ewaluacja on-going: Czas pomiaru: I kwartał roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: rok kalendarzowy Ewaluacja ex-post: Czas pomiaru: jednorazowo po zakończeniu wdrażania LSR Okres objęty pomiarem: cały okres wdrażania LSR	analizy własne Biura LGD, system monitoringu Instytucji Wdrażającej, ankiety, statystyki, rejestry	• ocena stopnia osiągnięcia wskaźników celów i przedsięwzięć • ocena stopnia wykorzystania budżetu • ocena sprawność i efektywność przeprowadzanych naborów, w tym konkursu grantowego • ocena stopnia trafności dobranych kryteriów wyboru • analiza prawidłowości przeprowadzania naborów w świetle harmonogramu i procedur
Ewaluacja funkcjonowania LGD				
Elementy poddane badaniu	**Wykonawca badania**	**Czas i okres dokonywania pomiaru**	**Źródło danych i metody ich zbierania**	**Analiza i ocena danych**
Efektywność pracowników biura Jakość i efektywność świadczonego doradztwa, Efektywność działań animacyjnych LGD Efektywność *Planu szkoleń* Efektywność współpracy z innymi LGD oraz organizacjami	Biuro LGD/ Zarząd/ Ekspert zewnętrzny	Ewaluacja on-going: Czas pomiaru: I kwartał roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: rok kalendarzowy Ewaluacja ex-post: jednorazowo po zakończeniu wdrażania LSR Okres objęty pomiarem: cały okres wdrażania LSR	analizy własne Biura LGD, ankiety rejestry, statystyki	• jakość i efektywność świadczonego doradztwa • analiza efektywności stosowanych narzędzi informacyjnych i promocyjnych • analiza natężenia informacyjnego • odbiór zewnętrzny działań podejmowanych przez LGD w ramach procedur konkursowych i informacyjno-promocyjnych (ocena jakościowa) • efektywność realizacji *Planu szkoleń* • realizacja działań z zakresu współpracy z NGO/LGD

TABELA 36 PLAN MONITORINGU

Monitorowanie wdrażania LSR				
Elementy poddane badaniu	**Wykonawca badania**	**Źródło danych i metody ich zbierania**	**Czas i okres dokonywania pomiaru**	**Analiza i ocena danych**
Wskaźniki realizacji celów i przedsięwzięć LSR Budżet LSR Harmonogram ogłaszania konkursów	Biuro LGD	system monitoringu Instytucji Wdrażającej, ankiety monitorujące/ sprawozdania z realizacji operacji, analiza własna w oparciu o harmonogram	Na bieżąco	Stopień realizacji celów i przedsięwzięć LSR – analiza wskaźników Analiza i ocena stopnia wykorzystania budżetu Zgodność przeprowadzania naborów z harmonogramem, Ocena prawidłowości oraz realności wykonania harmonogramu
Monitorowanie funkcjonowania LGD				
Elementy poddane badaniu	**Wykonawca badania**	**Źródło danych i metody ich zbierania**	**Czas i okres dokonywania pomiaru**	**Analiza i ocena danych**
Plan komunikacji *Plan szkoleń* pracowników Biura i członków organów	Biuro LGD	analizy własne	Na bieżąco	Analiza efektywności stosowanych narzędzi informacyjnych Analiza natężenia informacyjnego Odbiór zewnętrzny działań podejmowanych przez LGD w ramach procedur konkursowych i informacyjno-promocyjnych (ocena jakościowa) prawidłowość realizacji *Planu szkoleń*

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Raport z ewaluacji LSR,
2. Bank Danych Lokalnych GUS,
3. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Włodawskim na lata 2022-2031
4. Opracowania danych z Gmin obszaru LGD,
5. Diagnoza obszaru LSR PDB opracowana na potrzeby partycypacji,
6. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
7. Program Rządowy Dostępność Plus 2018—2025,
8. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2020 (z perspektywą do 2030),
9. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030,
10. Strategia Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021 – 2026.

ZAŁĄCZNIK DO LSR - FORMULARZ 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach Celu 1: Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR	Grupy docelowe	Sposób realizacji
~~200 000,00~~ 144 500,00	**P.1.1 Srebrna gospodarka**	Osoby planujące podjęcie działalności gospodarczej w tym z grup w niekorzystnej sytuacji, przedsiębiorcy planujący rozwój firm	1. Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej 2. Konkurs – rozwijanie działalności gospodarczej 3. Animowanie do wdrażania innowacji 4. Animacja, komunikacja i informowanie lokalnej społeczności o możliwości uzyskania wsparcia / szkolenia
88 000,00	**P.1.2 Aktywni - Zintegrowani**	Mieszkańcy LSR (seniorzy, ludzie młodzi do 25 roku życia, grupy w niekorzystnej sytuacji, w tym kobiety, NGO, kościoły i związki wyznaniowe, lokalni liderzy)	1. Konkurs w zakresie działań na rzecz wsparcia NGO 2. Projekt grantowy w zakresie włączenia społecznego 3. Projekt grantowy w zakresie doposażenia miejsc integracji i aktywizacji 4. Animacja podmiotów z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami 5. Animacja, komunikacja i informowanie lokalnej społeczności o możliwości udziału w działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji lub o możliwości korzystania z efektów tych działań.
8 000,00	**P.1.3 Smart Village - Poznać, zastosować, skorzystać**	Mieszkańcy LSR (seniorzy, ludzie młodzi do 25 roku życia, kobiety, grupy w niekorzystnej sytuacji, NGO, kościoły i związki wyznaniowe, lokalni liderzy, przedsiębiorcy)	1. Projekt grantowy w zakresie przygotowania koncepcji SV 2. Animowanie do wdrażania innowacji; 3. Animacja podmiotów z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami; 4. Animacja, komunikacja i informowanie lokalnej społeczności o możliwości udziału w działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji lub o możliwości korzystania z efektów tych działań;
Budżet (w EUR)	**Przedsięwzięcia w ramach Celu 2: Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR**	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji**
~~400 000,00~~ 386 500,00	**P. 2.1 Przedsiębiorcza turystyka**	Mieszkańcy LSR Osoby planujące podjęcie działalności gospodarczej, przedsiębiorcy planujący rozwój firm, rolnicy, małżonkowie i domownicy	1. Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej 2. Konkurs – rozwijanie działalności gospodarczej 3. Konkurs - tworzenie gospodarstw agroturystycznych 4. Konkurs - tworzenie zagród edukacyjnych 5. Animowanie do wdrażania innowacji 6. Animacja, komunikacja i informowanie lokalnej społeczności o możliwości

		małych gospodarstw rolnych	uzyskania wsparcia / szkolenia
~~56 000,00~~ 125 000,00	**P. 2.2 Kultura – Tradycja - Dziedzictwo**	Mieszkańcy LSR (seniorzy, ludzie młodzi do 25 roku życia, grupy w niekorzystnej sytuacji, w tym kobiety), lokalni liderzy, przedsiębiorcy, NGO, rolnicy, twórcy ludowi, lokalni producenci, KGW, JSFP	1. Konkurs / Operacja własna LGD w zakresie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego obszaru LSR 2. Projekt partnerski z udziałem partnera z poza obszaru LGD „Poleska Dolina Bugu” 3. Animacja podmiotów z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami, w tym z poza obszaru LGD „Poleska Dolina Bugu” 4. Animacja, komunikacja i informowanie lokalnej społeczności o możliwości udziału w działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji lub o możliwości korzystania z efektów tych działań
498 000,00	**P. 2.3 Infrastruktura dla turysty i mieszkańca**	Mieszkańcy obszaru LSR i turyści, Jednostki sektora finansów publicznych, NGO	1. Konkurs dla JSFP i organizacji pozarządowych w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej 2. Animacja, promowanie zasady uniwersalnego projektowania 3. Animacja, komunikacja i informowanie lokalnej społeczności o dostępności nowej infrastruktury publicznej

ZAŁĄCZNIK DO LSR FORMULARZ 2: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	**Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez wspieranie włączenia społecznego i aktywizację mieszkańców na obszarze LSR**													
Przedsięwzięcie P. 1.1	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0	0%	0	0%	~~2~~ 5 **szt.**	**100%**	0	**100%**	0	100%	0	100%	PS WPR
	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0	0%	0	0%	~~4~~ 1 **szt.**	**100%**	0	**100%**	0	100%	0	100%	
Przedsięwzięcie P. 1.2	Liczba zrealizowanych operacji skierowanych na wzrost potencjału NGO i lokalnych liderów	0	0%	0	**0%**	1 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
	Liczba doposażonych miejsc lub podmiotów	0	0%	0	**0%**	0	0%	**8 szt.**	100%	0	100%	0	100%	
	Liczba inicjatyw skierowanych na wsparcie seniorów, ludzi młodych, grup w niekorzystnej sytuacji	0	0%	0	**0%**	0	0%	**4 szt.**	100%	0	100%	0	100%	
Przedsięwzięcie P. 1.3	Liczba przygotowanych oddolnych koncepcji inteligentnych wsi	0	0%	0	**0%**	**8 szt.**	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1 R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. Jednostka miary: Liczba utworzonych miejsc pracy		0		0		~~4~~ 1		0		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1 R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR		0		0		~~2~~ 5		0		0		0		

Jednostka miary: liczba przedsiębiorstw															
Wskaźnik rezultatu W.1.2 R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. Jednostka miary: liczba osób	0		0		0		**200**		0		0		PS WPR		
Wskaźnik rezultatu W.1.3 R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi Jednostka miary: liczba strategii	0		0		**8**		0		0		0				
Wskaźnik rezultatu W.1.2 R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR. Jednostka miary: Liczba osób	0		0		0		**8**		0		0				
Wskaźnik rezultatu W.1.2 R.1 – Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. Jednostka miary: liczba osób	0		0		**20**		0		0		0		PS WPR		
C.2.	**Wzmocnienie funkcji turystycznej obszaru LSR**														
Przedsięwzięcie P. 2.1	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0	0%	0	0%	**2 szt**.	100 %	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR	
	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0	0%	0	0%	~~**8**~~ **5 szt.**	100%	0	100%	0	100%	0	100%		
	Liczba utworzonych gospodarstw agroturystycznych	0	0%	0	0%	~~**3**~~ **5 szt**.	100%	0	100%	0	100%	0	100%		
	Liczba utworzonych zagród edukacyjnych	0	0%	0	0	**1 szt.**	100 %	0	100 %	0	100%	0	100%		

Przedsięwzięcie P 2.2	Liczba obiektów promujących lokalne dziedzictwo ~~inicjatyw skierowanych na ochronę i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego~~	0	0%	0	0%	~~1~~ **8 szt.**	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
	Liczba projektów partnerskich skierowanych na ochronę i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	0	0%	0	0%	0	0%	**1 szt.**	100%	0	100%	0	100%	
Przedsięwzięcie P. 2.3	Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury publicznej (turystycznej, rekreacyjnej)	0	0%	0	0%	**13 szt.**	100%	0	100%	0	**0%**	0	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1 R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. Jednostka miary: Liczba utworzonych miejsc pracy		0		0		~~8~~ **5**		0		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1 R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR Jednostka miary: liczba przedsiębiorstw		0		0		~~6~~ **8**		0		0		0		
Wskaźnik rezultatu W.2.2 R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR. Jednostka miary: Liczba osób						**200**								
Wskaźnik rezultatu W.2.2 R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. Jednostka miary: liczba osób		0		0		0		**50**		0		0		
Wskaźnik rezultatu W.2.3 R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR. Jednostka miary: Liczba osób		0		0		**4382**		0		0		0		

ZAŁĄCZNIK DO LSR - FORMULARZ 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	**Program/Fundusz**			**Środki ogółem (EUR)**
	PS WPR	**EFRR***	**EFS+***	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	**1 250 000,00**	**0,00**	**0,00**	**1 250 000,00**
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	**312 500,00**	**0,00**	**0,00**	**312 500,00**
Razem	**1 562 500,00**	**0,00**	**0,00**	**1 562 500,00**
** Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.* *** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0".*				

ZAŁĄCZNIK DO LSR FORMULARZ 4: Plan wykorzystania budżetu.

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	0	0	40 121,80	3,21 %	520 000,00	41,60 %	1 068 010,09	85,44 %	1 250 000,00	100 %	0	100 %	0	100 %
EFS+														
EFRR														
RAZEM	**0**	**0**	**40 121,80**	**3,21 %**	**520 000,00**	**41,60 %**	**1 068 010,09**	**85,44 %**	**1 250 000,00**	**100 %**	**0**	**100 %**	**0**	**100 %**